

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА

9-10'02

Не кланяйтесь — і вони прийдуть. Здається так сказано в одній великій книзі. Сказано про тих, хто, маючи владу, волів би, як перший міністр Цинобер — кульгавий і горбатий карлик — із спектаклю франківців «Крихітка Цахес» за твором Е. Т. А. Гофмана, увесь світопорядок переробити на свій копил.

Як нудно було б жити в такому світі!

При будь-якій соціальній системі знаходяться і знайдуться подібні Цинобери і, на щастя, знаходяться і знайдуться ті, хто теж при будь-якій системі були і будуть лицарями світла і краси, поборниками і творцями високих моральних ідеалів.

Доля їх нелегка. На цей шлях стають, певне, покликані кимось здійснювати очищувальну місію в суспільстві, аби воно духовно не здерев'яніло і не виродилося.

До цих обранців, на наш погляд, належить і Кіра Муратова, чий творчий доробок в останнє десятиріччя інтенсивно збільшується, все реальніше проявляючись як унікальне явище в українському і світовому кіномистецтві, що потребує осмислення й розуміння.

Вже першими своїми фільмами «Біля Крутого Яру» та «Наш чесний хліб», знятих на Одеській студії (там працює і дотепер) спільно з тодішнім її чоловіком Олександром Муратовим, вона заявила про себе голосно і сильно. І з перших творчих кроків між нею і владою виникло протистояння. Наче саме по собі. Хоча нічого з нічого не виникає, відомо давно. Не ідеологія, не політика, а художньо-естетична система, принесена цими картинками, свіжий, незаангажований погляд молодої мисткині на дійсність — ось що стало її провинкою перед владомощами.

Вона прийшла в кіно після закінчення факультету Московського університету, тобто маючи ґрунтовну гуманитарну освіту, у ВДІКу вчилася в Сергія Герасимова — визначного педагога. Якщо до цього додати факт біографічний — народилася Кіра Георгіївна в родині професійних румунських революціонерів, котрі змушені були втекти до СРСР від встановленої у країні фашистської диктатури — то матимемо певне уявлення про потенціал і прикметність особистості режисера. «Наш чесний хліб» (1964) здобув резонанс завдяки нетрадиційному підході до показу життя тогочасного села. Він і зараз дивиться з цікавістю. Стрічку мовби і не заборонили, але й не випустили на широкий екран. Відтоді і протягом наступних 20 років ідеологічні цензори не спускали з неї холодних очей. Її тричі відлучали від розпочатої роботи над фільмами. Тоді вона, здається, заробляла на шматок хліба у статусі того, куди пошлють. Дві її прекрасні стрічки «Короткі зустрічі» (1967) та «Довгі проводи» (1971) глядачі побачили аж у період горбачовської перебудови, 1987 року. Ще один фільм радянського періоду «Серед сірого каміння» (1971), ті ж «знавці» кіно пошматували так, що вона відмовилася від стрічки і вони поставили у титрах — кінорежисер фільму Петров. Бо картину треба було випустити як одинично виробничого плану. Пам'ятаю, як обурювався функціонер з ЦК КПУ, мовляв, там діти схожі на вуженят, що повзають поміж каміння, це ж якесь збочення. Хто дав їй право так спотворити Королєнка?!

Їй приписували різні комплекси, дрібнобуржуазну ідеологію, бо світ, явлений цими фільмами, аніскільки не вписувався у приписи соціалістичного реалізму, у власні приписи циноберів. Що вже казати про поїздки на міжнародні кінофестивалі — невізна.

І от загадка — мученицею за правду Кіра Георгіївна себе ніколи не вважала. Якось дивно, коли згадаємо, так би мовити, шаленство сльози і самовозвеличення деяких київських митців, котрі і знімали, і за кордони їздили, не так, як на те заслуговували, але ж знімали і їздили.

1988-го вона створює фільм «Зміна долі» — символічна назва і для її життя. Якщо пригадати той вислів — до неї прийшли. Будь ласка, знімайте. І вона справді почала знімати, взялась до роботи, засукавши рукави, мов майстровитий столяр, котрий довго не нохав стружки і не торкався теплої ніжності дерева.

Картина за картиною «Астенічний синдром», «Три історії», «Захоплен-

Народна артистка України Кіра Муратова.

Фото Сергія МАРЧЕНКА

ІМ'Я

Видатна мисткиня нашого часу Кіра Муратова удостоєна Державної премії України імені Олександра Довженка за вагомий внесок у розвиток вітчизняного кіно

плексів і химер. А може вказує на можливість такого звільнення?

Це справді авторське, незалежне в повному значенні цього слова кіно. Фільми Кіри Муратової знані в Європі. Вона бажаний учасник і гість одного з трьох найбільших у світі кінофестивалів — Берлінського. Нинішнього року її запрошували і на Венеціанський. Вона має престижні нагороди європейського кіно. Можна твердити, що Кіра Муратова не тільки живий класик вітчизняного, а й одна з найпомітніших постатей кіно світового.

Присутність її в українському кіно — свідчення його значущості, національної невичерпальності. Цікава деталь, на щогорічному Московському кінофестивалі, де, до речі, отримала за «Чеховські мотиви» приз кінокритиків, її на різних імпрезах вперто називали російським режисером, з приводу чого вона зробила спеціальну заяву, суть якої — я український режисер, живу в Україні і працюю для її культури.

Премію імені Довженка вручили їй на кіностудії його імені, біля пам'ятника геніальному кіномитцю, у день його народження, який традиційно вшановують працівники студії. Вручали у незвичній обстановці, в тісному колі студентів кінофакультету столичного театрального інституту з транспарантами і плакатами, на яких були вимоги і заклики до влади захистити кінофакультет від руїнації, врятувати національну культуру від безгрозів'я і чиновницького чинізму. На знак протесту студенти оголосили голодівку біля стін Кабміну. Кіра Георгіївна стояла перед ними трохи знякволюю, бо ж премія. Але ж навпроти — гострі, палаючі студентські очі...

Хіба ж вона була не такою?!

Говорила, що мріяла про цю премію, бо вона — імені Довженка. Бідкалася, про Довженка мовиться багато, а де можна подивитися його фільми, де купити відеокасету... І сказала, якби на якусь далеку планету доставили лише полотна Катерини Білокур і фільми Олександра Довженка, і більше нічого, то ті планетяни, подивившись їх, мали б повне уявлення про нашу Україну. Настільки ці митці глибинно національні, українські.

Високий достойник, що вручав премію, спромігся пригадати лише один її ранній фільм і то, гадаю, тільки тому, що там грав Висоцький. Інші називали її геніальною. А вона — я боюся цих слів. я втечу...

Недавно один журналіст запитав Кіру Георгіївну, чому вона для останнього фільму взяла, зокрема, і маловідому п'єсу Чехова «Тетяна Репіна».

Мене вразила там краса богослужіння, обряд вінчання в церкві, відповіла мисткиня.

Ми й не сумнівалися — все-таки дзвенить ота гоголівська струна в тумані...

читайте в номері:

- ДО ФОРУМУ
ТВОРЧОЇ МОЛОДІ**
2 ЖАДАН С., БОНДАР А. Новий однострій для червоного скаута

- ПРАКТИКА**
4 СІКОРСЬКА І. Мистецькі повпреди держави
7 ПАРФЬОНОВ Л. «Огниво» з Вознесенська
8 ШЛАПАК В. «Наша ставка — на молодь»
22 ШОРОНОВА Г. Стежкою до «Альфи»

- АТУАЛЬНА
ТЕМА**
5 НАЙДАН М. Вітчизняна література потребує промоції
10 КРУЦИК Р. ОУН-УПА: правда і міфи

- ДОСВІД**
7 БІЛА Т. Йдемо до читачів
26 ТАРАНЮК В. Чим допомогти своєму краю

- ХРОНІКА**
29 ЮРЧИШИН М. Яблунова гілка Поділля

- ЗОЛОТІ КЛЮЧІ**
6 ЖУРБА В. «Фольклорама» — свято особливе. Слідами події
23 КОТОВИЧ К. Ляльки у домі Миколи

- ЛЮДИ І РОКИ**
12 ЧОРНОГУЗ Я. Істинно народний дует. До 70-річчя від дня народження А. Солов'яненка

- ТЕАТР**
14 КРЕМІНЬ Д. Якщо думати наперед
24 КОЛГАНОВА О. Шекспір за Жолдаком

- УКРАЇНА І СВІТ**
15 КРАВЧЕНКО В. Академічний рік інституту
20 БІЛАН А. Чарівною мовою скрипки
20 ШАРГЕЙ А. Любов'ю зміряно до дна

- СКАРБИ МУЗЕЙНІ**
16 ГОНЧАРОВА О. Шляхами долі
24 ІВАНОВА-СОЛОДОВНИКОВА О. «Жінка. Мода. Час» — живопис, інтер'єр, дефіле

- ПОГЛЯД**
18 ЛУК'ЯНЕНКО Л. Пам'ятаймо про це. До 70-річчя голодомору 1932–1933 рр.

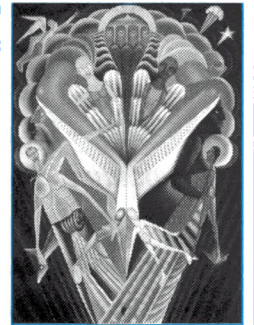
- КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ**
26 СУРАЖКО А. «Зовуся я красунею Волинню»...
27 ЧОРНОГУЗ Я. Щоб мали чисті душі. Про новий переклад «Велесової книги»

- МУЗИКА**
28 ПОВАЛЯЄВА С. Світ казки та альтернативного романсу
29 ФЕСЮК Б. Традиційний фольклор на компактi

- ТВОРЧИСТЬ
НАШИХ ЧИТАЧІВ**
30 ГУСЕВА Д. Моя Матуся
30 ПРАВДОЛЮБЕНКО М. Зимовий етюд

- КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ СТУДІЇ**
31 НИРКО О. Ялтинська українська трупа
35 ТАНАДАЙЧУК С. Рослини-символи в українському фольклорі. Продовження
37 ПЕТРУК В. Геродот — батько нашої історії

- ПАЛІТРА**
40 ШИРА Н. Нова пластика, нова якість. Євген Лещенко

НА ПЕРШІЙ СТОР. ОБКЛАДИНКИ:

Євген Лещенко. «Вибух останній». Матеріал про криворізького художника читайте на стор. 40.

Тривас передплата
«Української
культури»
на 2003 рік

Передплатна ціна:

на рік — 63-72 грн.
на півроку — 31-86 грн.
на квартал — 21-24 грн.
на місяць — 5-31 грн.

Наш індекс: 74446.

5 стор.

8 стор.

12 стор.

13 стор.

18 стор.

23 стор.

34 стор.

39 стор.

ЗАРЕЄСТРОВАННИЙ ДЕРЖАВНИМ КОМІТЕТОМ УКРАЇНИ У СПРАВАХ ВИДАВНИЦТВ, ПОЛІГРАФІЇ ТА КНИГОРОЗПОВСЮДЖЕННЯ СЕРІЯ КВ № 1118 від 08.12.1994.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР Андрій ЯРЕМЧУК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Анатолій АВДІЄВСЬКИЙ, Василь ЛІСОВИЙ, Віктор МАКЛЯК (відповідальний секретар), Іван МАЛЮТА, Михайло СІКОРСЬКИЙ, Валерій ШЕВЧУК.

РЕДАКТОРИ ВІДДІЛІВ: Наталка БІЛОЦЕРКІВЕЦЬ, Людмила ТАРАН, Ярослав ЧОРНОГУЗ

ЗАСТУПНИК ВІДПОВІДАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ Андрій ВІКСЕНКО

ЛІТЕРАТУРНИЙ РЕДАКТОР Світлана ГОРДЮК

Адреса редакції: 03047, Київ-47, проспект Перемоги, 50, телефони 441-88-29, 441-84-22. Факс (044) 441-88-29.

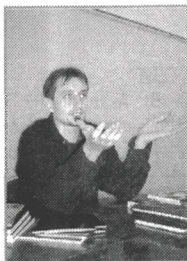
Здано до набору 16.09.2002. Підписано до друку 15.10.2002. Формат 60X84/8, папір офсетний № 1, офсетний друк, 4,67 умовн. друк. арк., 20 умовн. фарб. видб. 7,12 обл. вид. арк. Зам. 0106208. Ціна 5 грн. 31 коп. Комбінат друку видавництва «Преса України» 03047, Київ-47, проспект Перемоги, 50.

© «Українська культура», 2002

НОВИЙ ОДНОСТРІЙ ДЛЯ ЧЕРВОНОГО СКАУТА

*Ідея проведення
Всеукраїнського форуму
творчої молоді,
який відбудеться
14—15 листопада,
викликала несподівано
суперечливу,
а то й різку реакцію
в середовищі самої
цієї молоді.*

*Пропонуючи увазі
читачів думки двох
провідних українських
літераторів
наймолодшої генерації,
хочемо водночас
поставити запитання
службовцям
з відповідних відомств
та установ:
чому такий, здавалося б,
привабливий задум:
зібрати, познайомити,
«надихнути» на нові
творчі злеті молодих
митців з різних регіонів
України та різних сфер
мистецтва —
дискутується, а то й
категорично не
сприймається?
В чому має полягати
не лише відповідальність
людей культури
перед своєю державою,
але й відповідальність
держави
перед своєю культурою
та її митцями?..*

Сергій ЖАДАН:

Варіанти співпраці українського митця з його рідною державою можуть бути різні. Перший, найбільш традиційний і апробований самими митцями, — це співпрацювати з нею, себто йти на прямий і грубий контакт, відвідувати, починаючи з пізнього дитячого віку, наради і семінари, потому вступити до творчої спілки відповідного профілю і вже виходячи з цього вибудувати власну стратегію і тактику на битих мистецьких дорогах. Цей варіант гарантує витворення навколо тебе такої-сякої ієрархії, постійну присутність чітких орієнтирів і можливість більш-менш успішного просування шаблями соціальної благоприспосібності. Реальної користі сьогодні з цього мало, але моральну сатисфакцію це принести може. Варіант другий, менш популярний: не співпрацювати, більше того — йти на конфронтацію з режимом, засуджуючи і викриваючи саму навіть можливість існування держави взагалі і держави, в якій ти живеш, зокрема. Цей варіант, на протигагу першому, гарантує хронічний розлад стосунків зі світом зовнішнім, а також — що найважливіше — зі світом внутрішнім, і якщо щось тобі й забезпечує, то хіба пильне зацікавлення з боку компетентних органів.

Але є ще третій варіант, і зокрема мені він імponує найбільше. Полягає він, як не дивно, знову ж таки в тому, щоби з державою не співпрацювати, проте виходити з принципів здорового цинізму і здорового, повторюється, глузду. Мій скепсис щодо цієї держави, на жаль, не дозволяє мені справді по-серйозному ставитися і до неї, і до можливої з нею співпраці. З подібною ж нехиттю я ставлюсь і до необхідності протистояння цій державі, її заперечення тощо. Це конституційно узгоджене скупчення чиновників, бюрократів і працівників силових структур, які в більшості випадків і репрезентують оцю так звану незалежну Україну, на мій погляд, просто нездатне викликати якихось сильних емоцій — ані позитивних, ані так само негативних. Якщо ви запитаете, до чого тут ми-

стецтво, то я вам скажу, що воно тут — у цій державі — справді ні до чого.

Адже очевидним (принаймні для мене) є тотальні аматорство і профнепридатність всіх державних органів сьогоденної України. Говорачи простіше — нинішня українська держава функціонально не готова до якихось форм мистецької співпраці, а сам новий український службовець, котрому згідно з його безпосередніми обов'язками належить мистецтвом опікуватись, нездатен цього робити навіть не так через чинники суб'єктивні (нестача фінансування, обмежені фонди, ну і так далі, як вони це люблять втирати довірливому митцю), як через чинники цілком об'єктивні — оскільки просто для цього не підготовлений. На відміну, скажімо, від старого радянського бюрократа, натасканого ГБ й партійними школами і здатного якщо не керувати мистецтвом, то, в усякому разі, успішно його контролювати, нинішній бюрократ пішов не той. Він уже просто не вкурює ситуації, і мистецькі процеси, що відбуваються в нинішній Україні, є для нього надто химерними і незрозумілими. Найгірше те, що при цьому збереглася стара радянська установка, згідно з якою мистецтво чудово надається до контролю і планування і безперечно мусить підпорядковуватись якому-небудь ефемерному управлінню культури. Для сучасного українського службовця від культури і надалі є незрозумілим, як можна називати себе письменником і не бути при цьому членом НСПУ, або як можна отримувати гранти і стипендії з-за кордону в обхід апарату влади і завірених резолюцій.

Тому тут виникає певне непопадання, оскільки зберігши старий радянський принцип квадратно-гніздового підходу до сприймання мистецтва, нова українська номенклатура вже не може підкріпити власне культуртрегерство якимись серйозними аргументами, перетворивши й без того заповідні коридори культурної влади на такі собі парки юрського періоду, густо заселені представниками повільно вимираючої фауни. Вони справді вважають, що легалізавши КВН і бой-скаутів, можуть собі дозволити і надалі правити твої тексти чи забороняти твої творчі вчори.

У цій ситуації будь-яке протистояння просто шкідливе для твого ж здоров'я, оскільки протистоянням воно буде лише для тебе, ними ж воно буде просто не помічене чи проігнороване. Немає сенсу дискутувати чи погоджуватись щодо офіційної культурної політики в Україні. Як говорив добряк Гліб Жеглов, цитуючи древнього мудреця: «Дуже важко ввіймати в темній кімнаті кішку. Особливо коли її там немає». Всі ті нечисленні контакти з так званою «офіційною» культурою чи мистецтвом, які все ж траплялись на моїй пам'яті (себто якісь «зльоти» молодих літераторів чи виступи в офіційні дати) закінчувались, наскільки я пам'ятаю, впаданням у депресію і так би мовити конфліктами з власним сумлінням. Хоча, можливо, це речі індивідуальні. Я знову ж таки скептично ставлюсь до вживання таких пафосних понять, як конформізм чи нонконформізм, і навіть можу погодитись із твердженням, що будь-який досвід є корисний сам по собі, — але в цьому випадку мені все ж видається, що досвід спілкування з порожнечою навряд чи може стати в пригоді тобі, не кажучи вже про неї. Адже, як печально це не звучить, слід визнати, що нашій з вами державі взагалі ніхто не потрібен. Тим більше молодь. Тим більше творча.

Андрій БОНДАР:

Коли я вперше почув про ідею проведення Всеукраїнського Форуму Творчої Молоді (далі — ВФТМ), то яюсь внутрішньо стрепенувся. Так само відреагував я і на акцію «Культурні герої», що її проводили сили, наближені до СДПУ(о), якраз перед останніми парламентськими виборами. Дивно, але саме та акція показала, що весь наш так званий незалежницький андерграунд легко й дешево можна купити. Ні, йому можна просто пообіцяти гроші, використати, а потім навіть і не заплатити. Такою, на жаль, є реальна вага і вагтість соціально пасивного творчого середовища в Україні. Але кожен із учасників тієї акції намагався вибороти щось собі: чи то заробити якусь копійчину, чи то вперше засвітитися на телеекрані (каналі «Інтер»), чи то нагадати про свою мистецьку «щевемрлість», чи просто продемонструвати свою політичну необізнаність, наслідком якої виявляється політична ж безпринципність. І все це потім виправдовується такими словами: «Ой, а ми й не знали, що ця акція проводиться

спеціально до виборів! Ой, а ми й не знали, які сили за нею стояли!» Одне слово, поняття репутації і доброго реноме здебільшого відсувається укресленим на задній план. Звідти ж ростуть ноги традиційної української нерозбірливості, безпринципності, яка виражається на всіх буттєвих рівнях. Багатовекторності як способу життя і мислення, що часто ховається за демонстративною аполітичністю.

Але це лише прелюдія, тобто лише початок справжніх політичних ловів. Ні, ані дисидентства, ані репресій, ані заборони на друк чи ще якихось проскрипцій не буде. А що буде? А буде використання «опущеної», зубожілої і деморалізованої культури із власною метою. Влада, нарешті, «доросла» до розуміння ваги і культурного значення «творчої молоді». Тобто, 11 років свого існування українська влада просто не бачила чи не зважала на існування цієї молоді і раптом, наче прекрасний лебідь з гідкого каченяти, «творча молодь» «воспрянула» духом і тілом — ПІ ПОМІТИЛИ! Але не знає наша «творча молодь», що гідкі каченята перетворюються на прекрасних лебедів лише в казках Г.-К. Андерсена.

«Криволапа качка» і «гордий лебідь» — чи бачите різницю? Саме така різниця між реальним станом української культури на 12-му році незалежності і тією «гордолебединою» фікцією, якою вона хоче продемонструвати себе перед українською владою сьогоднішнього дня. Точніше, навіть не перед владою, адже влада — це дуже широке поняття, а лише її виконавчим сегментом в особі Адміністрації Президента (як ініціатора і «замовника» ВФТМ) та чиновництва з Міністерства культури (як фактичного виконавця ВФТМ). І, трохи знаючи поведінку і звички цього специфічного українського середовища, я маю дуже великий сумнів, чи не приурочується цей ВФТМ до якоїсь доленосної в житті України події — чи то наступних президентських виборів (а тут, крім розкрутки якогось певного кандидата від «партії влади», ні про що інше йтися не може; молодь ще й досі залишається «темною», проте вельми перспективною електричною силою), чи то (що дуже схоже на правду, хоча це й важко перевірити) до глобального «відмивання» чималеньких коштів на конкретні життєві потреби конкретного культурного чиновництва, чи то якоїсь обов'язкової галочки. А можливо, і перше, і друге, і третє разом узяті.

Відки в мене така вевненість і переконаність у щонайгіршому? — запитаєте ви. Відповім чесно і принци-

пово: влада за проминулі 11 років не продемонструвала жодного прикладу якихось поліпшень у сфері культури. Вона не реструктуризувалася, не провела кадрової революції, не відмовилася від радянських методів роботи; вона не реорганізувала творчі спілки, не демократизувала прийняття рішень на рівні Мінкульту, не розробила і не втілила цільових грантів і стипендій для митців; вона поставила на коліна українське книговидання, вона плекала шароварщину і поплавшину...

І це тільки найперше, що спадає на думку. Якщо ж вдатися до ретельнішого «аудиту» культурної сфери, то бром треба буде вживати літрами. То чим же буде цей доленосний Всеукраїнський Форум Творчої Молоді? Боюся, він перетвориться на черговий пшик — дводенні збори у Палаці «Україна» семиста творчих молодиків і молодичь до 35 років з неодмінним привітанням (а може, й візитом) головних владних осіб із метою, начебто, реформування сфери культури. Але ніхто не завдає собі справу, що без глобальної зміни системи влади і докорінної кадрової революції всі подібні ініціативи закінчатимуться одним — розтринькуванням коштів платників податків і марнуванням часу.

Звісно, мета реформування сфери культури — шляхетна. І ті з «незалежних» митців, котрі вкотре повірили владі, вкотре ризикують — репутацією, часом, енергією... Наприклад, я, попри свій природний лібералізм і толерантність не уявляю, про що можуть домовитися на тому ж таки ВФТМ два молоді «функціонери» — літератори Сергій Жадан (від Асоціації українських письменників) та Олександр Яровий (від Національної Спілки письменників України). Гадаю, сам віковий принцип Форуму сильно пахне подібними «зльотами» радянського зразка, коли «молоді» збиралися разом і весело проводили час. Упевнений, митцям, тобто насправді тим, кого можна в цій країні вважати «творчою молоддю», у подібних імпрезах брати участь недоцільно. Реформуванням культурної сфери мають займатися професіонали — менеджери і функціонери від культури. Причому, і «державні» (бюджетні), і «незалежні» (так звані НДО) за принципом 50 на 50. І зовсім не потрібні для цього широкомасштабні і багатомільйонні «форуми» — а кілька ділових «круглих столів», конференцій, робочих груп. А мільйони можна витратити на конкретні шляхетні справи. Наприклад, на ремонт Національного музею або на ті ж таки цільові гранти митцям. Або просто роздати бідним. А їх у нас ой як багато...

МИСТЕЦЬКІ ПОВІРЕДИ ДЕРЖАВИ

*Нещодавно
Національний оркестр
народних інструментів
України повернувся
з концертної подорожі
по містах Росії.
Гастролі, організовані
Міністерствами культури
Росії та України,
Всеукраїнським
державним центром
фестивалів
і концертних програм
та російською державною
концертною компанією
«Содружество»,
проходили в рамках
проголошеного
Президентами України
та Росії «Року України
в Російській федерації».
Наш прославлений
оркестр став
«першою ластівкою»
серед українських
національних колективів,
на які покладена
честь продемонструвати
росіянам своє мистецтво.
Враженнями про поїздку
художнього керівника
та головного диригента
оркестру,
лауреата Національної
премії
імені Тараса Шевченка,
народного артиста
України, професора
Віктора ГУЦАЛА.*

— Наші гастролі тривали 20 днів. Ми були в 12 містах — розпочали з Ростова-на-Дону і закінчили Белгородом. Між ними наш маршрут склали Волгоград, Саратов, Ульяновськ, Тольятті, Самара, Тамбов, Воронеж, Липецьк, Тула, Орел, Курськ. Загалом, якщо бути абсолютно точним, ми проїхали 4920 км на автобусах. І дали 12 концертів. Отож поїздка була досить важка — такий тривалий час на колесах витримати було дуже нелегко. Правда, автобуси були дуже гарні, ми їх замовляли звідси. Непоганими були і побутові умови — господарі намагалися зробити все, щоб нам було

добре. З колективом усюди їздив представник від Москви — з російської державної концертної компанії «Содружество» (в неї перетворився Росконцерт) — і все тримав «під контролем». Після гастролей я написав листи подяки за прекрасну організацію і в цю установу, і Міністру культури Росії Швидкому.

— Хто фінансував таку масштабну акцію?

— Нас було 55 осіб — оркестр і чудові солісти з Національної опери: народний артист України Микола Шопша (бас), заслужена артистка України Ірина Даць (сопрано) і лауреати міжнародних конкурсів брати Павло і Петро Приймаки (тенор і баритон) — вийшов непоганий підбір. І ще, звичайно, були солісти з нашого оркестру: народні артисти України Георгій Агратіна (цимбали, сопілка) та Петро Чухрай (бандура), заслужена артистка України Діана Агратіна (скрипка).

— Що ж Ви виконували?

— Програма була суто українська: увертюра до опери «Чорноморці» М. Лисенка, фантазії на народні теми, інструментальні п'єси, арії з українських опер, народні пісні. Були деякі директори філармоній, які нам дорікали: чого ж ви не привезли російські пісні і твори? Я відповідав: та ми ж приїхали з України. Ви ж самі кажете, що скулчили саме за українською піснею і музикою.

— Що ж найбільше подобалось публіці?

— Особливо зворушливо сприймалися пісні, які росіянам добре відомі — О. Білаша, П. Майбороди, І. Шамо, не кажучи вже про народні пісні. Люди в залі часто просто плакали і не ховали сліз. А нас, у свою чергу, це надзвичайно підігрівало.

— Чи цікавились Ви, якою була аудиторія?

— Після кожного концерту звичай відбувалися зустрічі, розмови. Природно, наші концерти приходило дуже багато українців.

— Чи відчували Ви якусь різницю у сприйнятті, адже бували в Росії і раніше?

— Так. З огляду на теперішній час. Колісь і адміністрація філармонії зустрічала нас досить прохолодно — ми ж не естрада. Нині ж усе було більш поважно. Тоді всі частіше їздили, була «загальна» культура. Наприклад, на тому ж «Маяку» що-

дня звучала українська музика. Тепер же цього немає, і людей охоплює ностальгія. Вони пам'ятають всіх наших артистів — А. Солов'янка, Д. Гнатюка, М. Кондратюка, Є. Мірошніченко, цікавляться їхньою долею. А під час концерту не могли стримати емоцій. У залі було багато молоді, були й старші. Переважали ж глядачі середнього віку...

— Які були зали?

— Найбільші і найкращі — десь по 700–800 місць.

— А що ви виконували «на біс»?

— Для цього я спеціально зробив веселий гумористичний твір на тему пісні «Ой під вишнею». А взагалі, добре сприймався кожен твір. Особливо хвалили звучання нашого оркестру, наш колорит. Про це мені як керівнику говорили неодноразово. Після кожного концерту в нас були зустрічі з місцевими посадовими особами, багато з яких — українці.

Нас вразило ось що: в Росії налічується 56 державних оркестрів народних інструментів, які отримують зарплату від держави. Їх має майже кожна область, де є філармонія. Мало того, середня зарплата у них вища в перерахунку, ніж у нас. Там ще кожний губернатор доплачує їм із своїх коштів 100-відсоткову надбавку. Я спеціально цікавився цими питаннями. Порівняйте з єдиним оркестром у нас в Україні!

— Так що у росіян є чому повчитися?

— Ми справедливо говоримо зараз про експансію книжкової, естрадної, ще якусь. Але вони дбають про свою культуру. І це правильно. Без цього нічого не може бути. Навіть рівень життя не зміниться. Отож в Україні нічого не зміниться доти, доки самі не подбаємо про власну духовність. Ще дуже багато треба попрацювати — і уряду, і всім людям, щоб нас почали усвідомлювати як незалежну державу.

— Отже, окрім творчої, у вас ще була й «надмета»?

— Оця акція — рік України в Росії — якраз і спрямована на утвердження нашої незалежності. І добре, що наше керівництво це розуміє. Ми ж бо приїхали не лише як суто творчий колектив. А зробили культурно-політичну акцію — показали українське мистецтво. Дуже багато попрацювало наше посольство в Росії, місцеві керівники. Зауважте, скільки людей нас побачило, причому, саме як повноважних представників української держави. До того ж ми возили спеціальний реквізит для оформлення сцени, прапори, ввіску-інформацію про акцію, афіші — все це також сприяло піднесенню й урочистому настрою і поширенню інформації. Не думаю, що на всіх рівнях між двома країнами існують такі тісні контакти, такі братерські стосунки, які встановилися у нас. На культуру покладається особлива місія. Саме нашому мистецтву «по силах» показати правдиву історію, допомогти усвідомити, що російська культура багато в чому коріниться тут. Отож такі акції надзвичайно важливі, насамперед не так для них, як для нас.

Розмову вела Ірина СІКОРСЬКА

30 серпня у Чернівцях завершив свою роботу П'ятий Світовий конгрес українців. На пленарних засіданнях, 57-ми робочих секціях, «круглих столах» заслухано 700 доповідей відомих учених з України та 20 країн світу.

Головою Світового конгресу українців обрано директора Гаріманівського інституту Колумбійського університету (США) Марка фон Гагена; заступником — доктором історичних наук Ярослава Грицака (Україна, Львів).

Одним з найважливіших питань, які широко дискутувалися на форумі, стала проблема сучасної української літератури у контексті світової культури.

Михайло (Майкл) НАЙДАН,
професор
слов'янських мов
та літератур
Пенсільванського
стейтвого
університету, США

ВІТЧИЗНЯНА ЛІТЕРАТУРА ПОТРЕБУЄ ПРОМОЦІЇ

«Бути українським поетом означає бути прихованим од решти світу, бути непоміченим, — пише сучасний український поет Віктор Неборак у передмові до збірки ранніх поезій Павла Тичини в перекладі англійською мовою. — Те, що є непоміченим, невизнаним у Тичині, співпадає з його українськістю. Майже у всіх аспектах життя Україна, українське залишаються невидимими у очах світу».

Що, скажімо, англословний світ знає про українців та їхню культуру? Здебільшого це стереотипи, не раз негативні. І як не сумно, Захід знає дуже мало, якщо знає щонебудь взагалі, про високу українську культуру.

Більшу частину мого професійного життя я перекладав і перекладаю українську літературу. З моєю природною двомовністю і літературними інтересами, я намагаюся бути мостом між культурами. На жаль, існує занадто мало людей, захоплених цим процесом культурного містобудування. Їх завжди можна було порахувати на пальцях: Костянтин Андрушишин і Ватсон Кіркконнел, Віра Річ, Юрій Луцький, Богдан Бойчук, Марко Царинник, ще кілька. У останні роки найвідомішими промоутерами української літератури в англословному світі стали редактор і перекладач Аскольд Мельничук, «команда» Вірляни Ткач та Ванди Фіпс, Мирося Стефанюк, Галина Гринь і Марко Павлишин. Американський поет Джеймс Бре-сфілд, що працює в моєму університеті, отримав престижну нагороду Американського Пенклубу за переклад віршів Олега Лисеги, виданих окремою книжкою в Інституті українських студій при Гарвардському університеті.

Що можна було б зробити з боку Заходу, щоб дати більше культурного простору для багатющої української літературної історії? Насамперед, варто заохотити більше людей до перекладів з української літератури. Університетські курси літературного перекладу, як той, що недавно заснований Максимом Тарнавським та Тарасом Кознарським при Торонтському університеті, — є чудовим способом залучення нового покоління до цієї роботи. Особливо важливо, щоб вивчали мову і ставали перекладачами не-українці з походження.

Гарвардський Інститут українських студій міг би систематично вводити літературний

переклад до програми своїх літніх шкіл. Інститут міг би також заснувати серію публікацій перекладів української літератури — як класиків (переклади Шевченка, Лесі Українки, Франка, Коцюбинського, Хвильового, Підмогильного, Куліша, Рильського, Бажана та інших), так і сучасних авторів, показуючи світові найкраще з українського письменства «тут і тепер». Гарвардські видання напевно одразу підняли б статус української літератури в очах Заходу.

Канадський Інститут українських студій та його видавництво, які на сьогодні уже зробили у сфері літературного перекладу чи не більше, ніж Гарвард, могли б докласти нових зусиль або скоординуватися з HURI, щоб знайти фонди для публікацій та поширення систематичних перекладів українських авторів. Поки лише жменька не-українських західних видавців видавали українських авторів — Zephyr Press (антологія «From Three Worlds: New Ukrainian Writing»), Garland Publishers (Ліна Костенко), Exile Editions (Василь Голобородько і Микола Воробйов), Wellspring Press (Оксана Забужко) і Northwestern University Press (Володимир Діброва та Юрій Андрухович).

Жодне провідне комерційне видавництво не видало перекладу сучасного українського автора на цей момент, але такий день, сподіваємося, прийде рано чи пізно, зважаючи на гроно таких помітних талантів, як Ліна Костенко, Валерій Шевчук, Юрій Андрухович, Наталка Білоцерківцев, Віктор Неборак, Оксана Забужко, Юрко Іздрик та інші. А «кібержурнал», що з'явиться у грудні цього року — «Українська література» — завдяки зусиллям головного редактора Максима Тарнавського, показуватиме сучасне українське письменство в перекладі англійською, виходячи на широку світову аудиторію користувачів Інтернету. Це має спрацювати.

Інше питання — що може сама Україна зробити для пропаганди найкращого зі своєї прекрасної культури у англословному та загалом західному світі? Перше й найголовніше, українська держава повинна робити більше для розвитку молодих літературних талантів та уможливлення видання їхніх творів. Видавництво «Смолоскип» наразі захопило лідерство у промоції цих юних обдарувань через публікацію їхніх творів окремими книжками та в антологіях, а також через творчі фестивалі, курси та нагороди.

Країна розміром з Францію повинна наслідувати Францію і в показі досягнень

своєї культури, придумавши понад три століття. Як можна сподіватися, що решта світу оцінить українську літературу (і загалом культуру), якщо сама Україна відмовляється робити це? Українські політики, за винятком хіба письменників, як Іван Драч та Іван Дзюба, загалом, здається, мають надто малу гордість, ба й інтерес до української культури. З державною «малоросійською» ментальністю не дивно, що урядова підтримка вітчизняного мистецтва, кіноіндустрії та літератури є надто мізерною, якщо існує взагалі поза випадковими і фальшивими «вливаннями» з корисливою політичною метою.

Тим часом зацікавленість української держави в літературі і мистецтві могли б мати визначальний вплив на культурний розвиток у країні, де більшість населення все ще має переступити через заданені колоніальні комплекси. Потрібно видавати і поширювати більше кількості творів кращих українських письменників. При усіх університетах варто було б заснувати творчі майстерні чи літературні студії, де відомі літератори могли б поділитися своїми знаннями та досвідом з молодшою генерацією. Шкільні підручники також мали б містити більше сучасних творів та авторів, щоб молодь мала повнішу картину української літератури як зростаючого, змінного, живого організму, а не застиглого пантеону окремих канонічних письменників.

Україна могла б також активніше запрошувати до себе кращих представників зарубіжних культур (видавців, письменників, журналістів, художників, музикантів...) — щоб познакомити їх зі своїм таким багатобачним краєм і дати можливість зав'язати контакти та співпрацю з українськими діями культури. В ідеалі, щось схоже на Всесвітній літературний фестиваль у Торонто мало б відбуватися і на берегах Дніпра в Києві.

Україна повинна досягати інших країн та культур: і щоб дати знати про себе, і щоб стати більш інтегрованою частиною світової культури. Український уряд мав би посприяти і більш доброзичливому, гостинному ставленню до своїх зарубіжних візитерів, для початку хоча б і через вільнішу візову систему на шталт тієї, що існує в Польщі та Чехії... В іншому разі, Україна й надалі залишатиметься «невідкритою» землею, невидимою і невизнаною у решті світу.

Переклад з англійської.

«ФОЛЬКЛОРАМА» – СВЯТО ОСОБЛИВЕ

Провести такий захід задумав ще кілька років тому Міжнародний благодійний фонд «Центр інновацій та розвитку». Ідея яскравого свята-ярмарку, де представляли б своє мистецтво й традиції всі народи нашої країни, знайшла, на щастя, підтримку й у київських офіційних колах, зокрема в Управлінні в справах національностей і міграції Київської міської державної адміністрації. А цього року до організаторів ще додався видавничий центр «Media-Світ».

У розпалі численних національних і мовних дискусій в Україні майже всі чомусь забувають, що тут, крім українців і росіян, є ще й інші народи.

Попри безконфліктність, етнічна ситуація в нас не така вже й однозначна. Звернемося до статистичних даних. Нині приблизно 75 відсотків населення нашої держави складає титульна нація. Права українців на свою мову й культуру «на нашій, не своїй землі» – тема окремої розмови. Росіян близько 20 відсотків (за етнічною, а не за культурною ознакою), а решта – усі інші. Серед цих «інших», виявляється, є поляки, євреї, греки, вірмени, литовці, цигани і т.д. Вочевидь, від їхнього добробуту й національної реалізованості залежить гармонія і, коли хочете, демократичність нашої країни.

Становище так званих «інших» стабільним і гармонійним можна назвати далеко не завжди. За останні 50 років, наприклад, кількість українських німців зменшилася в 40 разів. Причини відомі: репресії, депортація, еміграція та асиміляція. А вони, між іншим, завжди брали активну участь в українському культурному житті. У кілька десятків разів зменшилася кількість поляків (майже ті самі причини плюс деякі зовнішньополітичні, на кшталт сталінських «обмін територією»). Офіційна кількість вірменів в Україні (приблизно 60 тисяч) явно не відповідає реальному станові справ, адже пораховані лише зареєстровані особи, як правило, чоловіки. Зовсім катастрофічне становище в циганів, котрі взагалі не мають своїх шкіл та центрів, незважаючи на їхню велику розповсюдженість.

Отже, ініціатива проведення свята «Фольклорама» у світлі сказаного виявилася більш ніж необхідною і важливою. Адже підтримка національних меншин є невід'ємною ознакою демократії в країні. А наявність представників багатьох етносів у одній державі є безсумнівним фактом її духовного збагачення. Зрештою, самій Природі притаманна різноманітність. Це, наприклад, Франція з її бретонцями й басками, Великобританія з її кельтами, валлійцями, ірландцями, шотландцями й корнуольцями. Іспанія з каталонцями, галісійцями й уже згаданими басками.

Наявність розвинених національних спільнот завжди полегшує для держави і її зовнішню політику, тобто поліпшує відносини з відповідними країнами. Це зро-

зумила, нарешті, й Угорщина, ставлення якої раніше до національних меншин було досить жорстке. А тепер там уважають, що це – їхній вихід у світ. Україна ж завжди відрізнялася толерантністю й гнучкістю в стосунках із представниками інших народів. Хоч у цьому ми, слава Богу, маємо рацію.

Засвідчити останнє прийшли до Цен-

фінно-пермського угруповання. Вони нарікали на те, що організатори заходу чомусь не виділили для них окрему ятку. Насправді ж вони не подали вчасно свою заявку на участь у святі.

Паралельно хочеться зазначити, що ці невеличкі, часом геть зросійщені, народи, які помітно вплинули на російську мову й культуру, на батьківщині переживають тепер справжній спалах національної самосвідомості й культурного відродження. Взаємини ж українців з деякими із цих етносів дуже приємні й сягають далекого минулого. Скажімо, з кінця XVI ст. збереглися марійські села на Поділлі, а у війську Богдана Хмельницького були й марійські загони.

Свято вийшло на славу, а концерт, без сумніву, став його живчиком. На сцені просто неба виступали творчі колективи багатьох національних меншин. І не лише тих, що мали свою ятку. Так, усім надовго запам'ятається виступ циганів.

Євреї ж крутили свою життєрадісну музику біля власної ятки без упину, загляшаючи таким «шансоном» артистів на самій сцені. Вельми цікавим виявився Міжнародний фестиваль литовської культури.

Таке свято вельми значущим є передусім для самих національних спільнот. До того ж воно стало чудовою нагодою зібратися разом і поспілкуватися між собою. Це також і привід звернути увагу на свою етнічну спільноту, згадати про своє коріння, самоствердитися врешті-решт. Бо лише народ, свідомий своїх традицій, мови та гордий зі своєї культури, може по-справжньому викликати повагу в інших. Саме це й довели самі собі й усім присутнім учасники «Фольклорами».

Отже, свято було справжнім. І хочеться сподіватися, що стане й традиційним. Та й де ще це можна побачити, як джунджурісти, неначе якісь Ганс і Гретхен з казок братів Грім, німці обіймаються з татарами і хвацькою гоцають під єврейську «Хава негілу», вірмени роздають пахлаву всім охочим?..

Більшість представників майже всіх національних меншин із задоволенням спілкувалися... українською мовою.

Здається, живемо дружно, панове! Так не хочеться в цьому помилятися...

Владислав ЖУРБА,
журналіст

трального парку культури й відпочинку в Києві творчі й запевзяті представники українців, греків, євреїв, вірменів, німців, поляків, татар, литовців, корейців, естонців, а також деяких фінно-угорських народів Російської Федерації (єрзян, карелів, перм'яків, комі, коми-зорян, іжорів, мокшан, марійців, мешчеряків та інших). Місце проведення – під аркою Дружби народів – організатори вибрали більш ніж знакове. Росіяни ж в рамках «Фольклорами» проводили, як завжди, «Русское собрание» і своєї ятки разом з іншими взагалі не виставляли, будучи впевненими, що російська культура на українських теренах особливої презентації не потребує. Щоправда, такий підхід був заохочений самими організаторами заходу, щоб усі діства не «крутилися» на обмеженому просторі – навколо невеличких яток-містечок. Наприклад, татари (вользькі) мали змогу провести свій «Сабантуй», а литовці – Міжнародне свято литовської культури на Літньому майданчику біля Марійського палацу. Відтак всі національні громади розташувалися в ятках – «містечках», де були виставлені для огляду всіх охочих література, предмети декоративно-ужиткового мистецтва й національні страви учасників фестивалю. Трохи ображеними (цілком справедливо, на перший погляд) були представники фінно-угорських народів Росії, що об'єдналися в Київське товариство культури народів

ЙДЕМО ДО ЧИТАЧІВ

Хто, як не ми, бібліотечні працівники, знаємо, яку велику роль відіграє книжка в житті дитини, утвердженні її моральних цінностей, вихованні загальної культури, формуванні як особистості.

Нерідко своє дошкільня батьки записують до бібліотеки, разом читають, регулярно відвідують, щоб обміняти книжки. Але коли дитина вже пішла в школу, кількість таких батьків значно зменшується: то не співпадає їхній вільний час, зростає завантаженість уроками дітей, є й такі, що думають, якщо син чи донька ходять до школи, то вихованням повинна займатися школа. Все це зовсім не так. Дитина потребує батьківської уваги постійно.

Ось тут і настає той момент, коли дитина перестає читати, забуває про книжки (крім шкільних підручників, звичайно), поступово втрачаючи зацікавленість у нових враженнях від зустрічі з літературними героями. Якщо ж пропустити цей дорогоцінний час, то, як свідчить практика, та дитина, яка змалку не привчена до книжки, пізніше ніколи її не полюбить, бо не відчуватиме потреби до читання, забуде й дорогу до бібліотеки, її душа не прагнуче духовного зростання. Але ж від цього втратити не лише одна людина, від цього втратимо всі ми, суспільство, в якому вона живе. Адже книжка — це великий потенціал не тільки освітнього, профе-

сійного, виховного зростання, а й задоволення інформаційних запитів, культурного розвитку, громадянського становлення особистості. Стурбовані таким станом читання книжок учнями молодших класів, бібліотекарі філіалів № 9, 5, 10 Білоцерківської міської ЦБС К. Волинець, Г. Чередник, Т. Ковалінська, Н. Мацюк, Г. Нагорна зробили аналіз і почали співпрацювати із класоводами ЗОШ № 6, 16, 10, знайшовши, на мою думку, ефективний і простий вихід із ситуації.

Визначившись із зручними для дітей днями та годинами, погодивши їх із класоводами, вони, завантажившись книжками і дитячими формулярами, йдуть до дітей у школу, просто до класу. Юні читачі знайомляться із бібліотекарями, які їх обслуговують, а ті, в свою чергу, вивчають запити і потреби учнів, вибирають і рекомендують найкращі дитячі книжки.

Під час бібліотечних годин у класі йде жваве обговорення прочитаного. Один поперед одного діти переказують книжки, які їм сподобалися, радять своїм товаришам теж їх прочитати, навіть вивчають вірші, загадки із книжок. Жодного разу учні не забули принести літературу для обміну у визначений день.

Ми теж отримуємо моральне задоволення від своєї роботи, виховуючи гарних читачів, привчаючи їх до культури читання, прививаючи любов до книжки,

дисциплінуючи у виконанні правил користування бібліотекою. Така форма обслуговування читачів поза стінами бібліотеки допомагає нам, як кажуть у народі, «вбити не двох зайців», а значно більше, одним пострілом: максимально наблизити книжку до юного читача, систематично керувати дитячим читанням, позбутися боржників, проводити індивідуальну роботу, використовувати їхню аудиторію для проведення масових заходів (літературних свят, голосних читань-бесід, обговорень, вікторин, днів загадок, конкурсів читців-декламаторів, зустрічей з письменниками).

Діти залюбки беруть участь у таких заходах, очолюють артистами. Вони з нетерпінням чекають зустрічей з книжкою, з новинками літератури, у них з'являється потреба у регулярному читанні, збагачується їхній словниковий запас, уміння робити аналіз прочитаного, розвивається пам'ять. Все це допомагає батькам, учням і вчителям у поліпшенні навчального процесу, вихованні високодуховних громадян суспільства.

**Т. Біла,
завідуюча відділом
методичної
та бібліографічної роботи
міської ЦБС**

м. Біла Церква,
Київська обл.

ПРАКТИКА

«ОГНИВО» З ВОЗНЕСЕНСЬКА

Цей дитячий музичний театр-студію створила 1995 року при невеличкому клубі залізничників м. Вознесенська Наталя Рахуба. І став відомим під цією назвою завдяки прем'єрі вистави за відомою п'єсою Г. Х. Андерсена. Перші глядачі його — діти школи-інтернату. Це вже традиція.

З виставою «Візит ввічливості» за оповіданням К. Джерома колектив вперше брав участь в обласному театральному фестивалі «Чорноморська хвиля» (м. Коблево). Але успіх він здобув на батьківщині корифеїв українського театру — Тобілевичів, у Братському районі. Вистава «Пригоди Буратіно» за казкою О. Толстого захопила глядачів. Гарні костюми, цікаві декорації, чудова музика та спів акторів, їхня майстерність не залишили байдужими і журі.

З того часу «Огниво» — постійний учасник обласних, крайових, Всеукраїнських фестивалів, оглядів та конкурсів, що проводить Миколаївський ОНМЦ НТ та КОР.

Не так давно цей театр змінив «прописку». Новою базою став міський Будинок культури, директор якого режисер Н. Рахуба запропонувала виставу Б. Сте-

льмаха «Правдива пісня». Для акторів та керівника це був своєрідний експеримент, адже в репертуарі вперше з'явилася вистава українською мовою. І треба віддати належне — із завданнями вони справились добре. Це зазначили члени журі.

Театр можна назвати сімейним. Адже тут грають діти зі своїми батьками. Є і сімейні пари. Нині в трупі близько 20 виконавців. Це люди різних професій: культпрацівники, працівники торгівлі, вчителі, музиканти, художники, костюмери, лікарі.

У музичному театрі є колектив-супутник. Випадок унікальний. Народився він у дитячому садку. Акторам від 3 до 6 років. Вистава «Попелюшка» стала візитною карткою цього незвичайного театру.

За час свого існування «Огниво» підготувало більше 10 вистав. Успішним виступам сприяють художники Володимир Тортун та художник-актор Олександр Потапенко, звукооператор Володимир Кока.

2000 року цьому самобутньому колективу присвоєно звання «Народний театр». Учасники театру кроють, шиють, фарбу-

ють, малюють. Адже для казкових персонажів потрібні гарні костюми, спеціальні маски, декорації. Завдяки власній студії звукозапису пишуть пісні, різні шумові музичні ефекти.

А що за казка без спеціального світлового вирішення вистави? Опанували і цю професію.

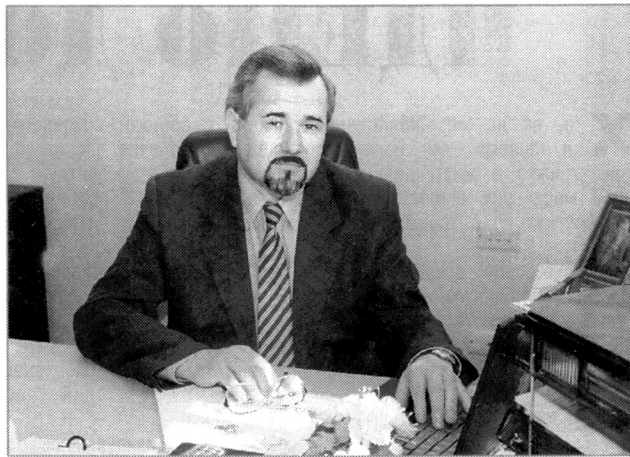
Виставу-казку А. Хайта «Ну, вовче, постривай...» вперше грають діти. До театру приходять професійний хореограф. Так створюється балетна група.

«Огниво» проводить театралізовані програми: «Незнайко в країні чудес», «В гостях у казки...» Актори разом з режисером працюють над театралізованими новорічними виставами для дитячих садків і шкіл. Вийджають і до сіл.

Колектив — активний учасник міського свята гумору «Веселий Кіш». Мріє директор і про відкриття в міському Будинку культури ще одного театру — студентського.

**Леонід ПАРФІОНОВ,
зав. відділом
театрального мистецтва
Миколаївського ОНМЦ НТ
та КОР**

*Інтерв'ю
з начальником
управління
культури
Київської
обласної
державної
адміністрації
Віктором
ШЛАПАКОМ*

«НАША СТАВКА – НА МОЛОДЬ»

— Вікторе Павловичу, зустрічаємося з вами в пору, коли надійшли вже добрі звістки про чудовий урожай зернових, зокрема і на землях Київщини. Особисто мені не до вподоби гасло «Буде хліб — буде й пісня». Наш народ має традиції, коли «хліб» і «пісня» не роз'єднувалися, і харч духовний ніколи не ставився на останнє місце. Маємо Указ Президента про оголошення наступного року Роком культури в Україні. Знову й знову — які реальні проблеми стоять перед культурою, передусім на селі?

— Справді, коли ми говоримо про культуру, то відразу постає питання про спосіб існування її інфраструктури в конкретних місцях, особливо в сільській місцевості. Ось такий важливий момент. Зараз на селі проходить аграрна реформа, розподіл власності. Як у цій ситуації бути клубним працівникам, бібліотекарям, усім, хто причетний до аматорського мистецтва? Я вже мовчу про кінотехніків — кіно на селі вимерло. Існує Указ Президента України про підтримку працівників соціальної сфери на селі, розроблена відповідна програма, яка, звісно, впроваджується і на Київщині. Це начебто просто, але насправді простих рішень зараз не існує. Так, через окремі рішення, постанови можна «вибити» певні кошти. Головне, що є відповідні державні документи, на які можна покликатися, і про них мають знати і низові ланки працівників культури, і місцева адміністрація. Ефективно працювати можна тоді, коли є розуміння, зустрічний рух — тоді знайдуться й кошти. «Голий» бюджет не витримує — треба вміти шукати й залучати кошти, і цьому вчимося й ми, і як мовиться, на місцях.

— Чого найбільше потребує

сьогодні культура, крім коштів і коштів?

— Як працювати, коли досі немає Закону про культуру? Це недобра ситуація. За старими, сказати б, показниками, культура повинна мати 7—8% від національного валового продукту. Реально ж маємо 0,7%. Тобто, навіть не залишковий принцип діє, а невідомо який. Але треба визнати: на Київщині маємо фінансування на культурні потреби 28 мільйонів гривень замість 12 мільйонів, які очікувалося одержати. І це реальні кошти, які працюють, а без них не було б про що говорити, ні про яке майбутнє культури.

— Багато говорено про відродження народних традицій. Але водночас віднайти спосіб існування традиційної культури в нових умовах — проблематично. Культура обвалюється масово, комерціалізується. Як тут бути?

— Звичайно, як сказав поет, «нове життя нового прагне слова». Сьогодні, в сучасних умовах, вимоги до культпрацівника, зокрема на селі, зростають. Як поєднати різні реалії? Можна. Життя не стоїть на місці, і тільки бідкатися — не вихід. Ось пройшли жнива на Київщині. Завершено значний цикл робіт — і його разом із сільськими трудівниками розпочинали й завершували культпрацівники. За давнім українським звичаєм відсвяткували свого часу й зажинки, й свято першого снопа, і завершення жнив. Справді, історія нашого народу свідчить: і праця, й пісня були поряд, культура землеробства й культура духовна не існували ізольовано.

Але працівники культури, як мовиться, теж люди і мають одержувати нормальну платню. У нас, на Київщині, в сфері культури 1200 чоловік ще працюють на 0,25 і 0,75 ставки. Це ганебно, що

й казати. Є указ Президента з цього приводу, зокрема й згаданий щодо Року культури. Ми підготували відповідні листи на адресу голів держадміністрацій, розписано доручення, щоб до нового року ліквідувати ці «недомірки» ставок і не допустити при цьому жодних скорочень. Хочу наголосити: жодної бібліотеки в області ми не закрили. Але існують інші проблеми — технічного характеру, наприклад, ремонт приміщень. Щодо комплектування бібліотек — розроблена програма на Київщині, яка передбачає до 2005 року повністю налагодити регулярне поповнення фондів новими надходженнями. Хочу підкреслити, що в нас немає проблеми децентралізації бібліотек. Передбачено поетапне їх оснащення — передусім маю на увазі електронні картотеки. Це значна робота, що потребує добрих коштів. Але існує проблема децентралізації сільських клубів. Тут ситуація така, що вирішення цієї справи цілком перейде на місцевий рівень. Але там очікується кадрова проблема — і це теж потребуватиме певного алгоритму вирішення. Передача клубів і штатних розкладів — справа складна і потребує зваженого підходу. Добре, що розроблені кваліфікаційні вимоги до працівників культури, бо цю справу не можна віддавати на відкуп людям невідповідним.

— В якій ситуації перебуває музейна справа в області?

— Існує програма увічнення пам'яті видатних особистостей. Ось відновлено Київський археологічний музей у Трипіллі, поставлено пам'ятник Вікентію Хвойці, який відкрив феномен трипільської культури. На реставрацію музею, оновлення експозиції пішло 600 тисяч гривень. Добре, що нарешті в Україні проблему охорони пам'яток історії та культури поставлено на належний рівень. Але це

на рівні, так би мовити, ідеології. Практично ж охорона культурної спадщини — дуже коштвна річ, а без цього не обійтись. До речі, заборгованості щодо потреб музеїв на Київщині ми ліквідували — це стосується і заробітної платні, й охорони об'єктів, й оплати електроенергії тощо. Конкретні проблеми існують — ось Березанський краєзнавчий музей, який потребує технічної допомоги — необхідно тисяч сто на ремонт. І голова райдержадміністрації обіцяв сприяти. Є шлях окремих доручень і розпоряджень — так ми виходимо з ситуації, яка виникла після прийняття Верховною Радою резолюції щодо розмежування бюджетів.

— А чи не здається вам, що багатою на селі нині зовсім не до культури? Як бути?

— Зрозуміло, що сьогодні культурні запити людей пов'язані із загальним економічним станом і конкретною фінансовою ситуацією в тій чи іншій родині. Той, хто більш-менш забезпечено живе, має приватну власність, той і життя сприймає інакше, ніж людина, яка щоденно змушена думати про елементарне виживання. Але немає іншого виходу, як діяти в нових умовах: повернення старих форм життя неможливе. Культура входить до сфери зміни мислення, і тут її роль безперечна.

— Здається, розвиток туристичної інфраструктури області не входить до вашої компетенції. Однак, гадаю, існує певна інтеграція зусиль.

— Так, звісно. Хоча управління культури безпосередньо туризмом не займається — це питання перебуває у віданні управління спорту і туризму, але справді напружується досвід інтеграції зусиль. У Переяславі-Хмельницькому працює туристичне бюро, де, між іншим, керує один із наших колишніх начальників відділу. І ця справа там стала відразу прибутковою. Двадцять п'ять музеїв у місті, показати є що. Залучення людей до туризму — це передусім інформування їх про те, які об'єкти існують. Над цим треба працювати і треба **вміти** працювати. І певні кошти від туризму пішли також на потреби музеїв. Плануємо зробити туристичне бюро по лінії Дніпра. Трипільська культура на Київщині — це нинішні населені пункти Обухів, Кагарлик, Ржищів тощо. І я певен, що за доброї організації справи люди туди поїдуть.

— Уявляю собі, що то було б, якби відтворити хоч фрагменти трипільських міст! Або он пізньопалеотична стоянка первісних мисливців на мамонтів, що в Добраничівці на Ташані. Якби ж ми по-справжньому почали інвестувати в об'єкти туризму всю інфраструктуру. Коли нарешті?

— Звичайно, особливо трипільська культура, що існувала п'ять-сім тисяч років тому, яка вже знала колесо, злаки, вже були протоміста — це величезний скарб нашої землі. І для побудови інфраструктури зусиль однієї області мало. Тут потрібно рівень розуміння і сприяння Кабінету міністрів. Узагалі, поки ми не збагнемо реально, практично, що туризм є галуззю економіки, прибутковою галуззю, доти будемо переливати з пустого в порожнє. Київщина — це музей під відкритим небом. Кожен клатик землі — реальний скарб, «гул віків»...

— І все-таки, що сьогодні залежить від вас — може «нагорі» чекають підказки?

— Не боюся повторитися: найбільша проблема — відсутність Закону про культуру. Коли немає відповідного законодавчого поля — фактично зв'язані руки. Культура — це п'яте колесо до воза? Запасне колесо, чи що, про яке згадують, коли щось трапилось? Навіщо тоді себе дурити?

Ось на Київщині — 56 музичних шкіл і одна художня. Ми багато говоримо про майбутнє, розвиток, перспективи України як великої європейської держави. Ці паростки нового і водночас безперервності культурного розвитку і треба плекати. Ми розробили методичні рекомендації, якими передбачено вивчення фольклору на уроках сольфеджіо в музичних школах. Перші навички оволодіння музичною культурою — і паралельно освоєння скарбниці не лише світової класики, а й рідного народу. Треба сіяти, дбати про майбутнє на початках — тоді й результат буде відповідний. Старше покоління багато в чому вже не перевчиш, отож — ставка на юнь, на молодь.

— Якими фестивалями багата нинішня Київщина?

— Це передусім фольклорно-етнографічний фестиваль імені Павла Чубинського, провели конкурс хорових колективів імені Кирила Стеценка, два конкурси малих вокальних форм імені І. С. Козловського, конкурс духових та інструментальних оркестрів, конкурс естрадних виконавців «Київщина молода» та конкурс дитячої творчості «Дебют». Як на одну область — досить небідно...

— Чи запрошують якісь колективи з Київщини на гастролі, чи нині доводиться «варитися у власному соку»?

— Чому ж? Ось нещодавно народна хорова академічна капела імені Павла Чубинського з селища Велика-Олександрівська повернулася з Архангельська, де перебувала на гастролях. Ми їх назвали «Шляхами Чубинського». Наші аматори були запрошені туди в рамках акції «Рік України в Росії». В тих краях на заслання в

царській Росії перебував наш фольклорист-етнограф, автор слів гімну «Ще не вмерла України і слава, і воля...». Наших самодільних артистів зустріли на державному рівні. Українська діаспора там немаленька, та й корінні росіяни приїзд і виступ українців сприйняли як подію, як справжнє свято.

— От ми з вами ведемо мову передусім про конкретні проблеми. І наче само собою розуміються такі речі як... культура працівника культури. Не секрет, що нині на селі підупав авторитет і вчителя, і завідуючого клубом...

— Що казати — тут багато що залежить від особистих якостей конкретної людини, її вимог до себе. А люди все бачать — і роблять відповідні висновки.

— А що б ви самі про себе сказали, Вікторе Павловичу, як про... чиновника?

— Питання непросте. Краще запитали б колег. Скажу так. Маючи певний керівний, організаційний досвід у царині культури, хотів би наголосити: постійним принципом моєї роботи була і є довіра. Не тиск, не голе адміністрування, де «працює» горезвісний принцип «я начальник, а ти дурень», а саме принцип взаємодовіри, взаємоповаги.

За своє життя я ні на кого не підвищив голос. Є, звісно, виконавська дисципліна, відповідальність, певні форми звітності й контролю. І доган ніколи не оголошував. Іду таким шляхом. Живу за принципом: щоб жити нормально, треба думати і пам'ятати, що рано чи пізно над кожним із нас виросте зелена трава. Ми невічні, треба розуміти одне одного — у цьому мудрість.

*Розмову провела
Людмила ТАРАН*

ОУН-УПА: ПРАВДА І МІФИ

Минає 60 років від початку героїчної боротьби Української Повстанської Армії (УПА) під проводом Організації Українських Націоналістів (ОУН), що в період 2-ї світової війни та повоєнні роки запекло боролася з німецькими та російськими окупантами.

Міжнародна організація ветеранів 2-ї світової війни визнала бійців ОУН-УПА воюючою стороною й прийняла їх у своє членство. А то українська влада ще й досі вагається з цим питанням. Парадоксальним виглядає те, що держава, яка століттями виборювала свою незалежність, тепер стоїть перед дилемою: визнати чи не визнати тих, що кляли своє життя в боротьбі за цю ж незалежність.

За міжнародно-правовими документами, зокрема Женевською конвенцією 1947 р., збройні формування, що мали військову структуру і діяли на своїй етнічній території, по закінченні воєнних дій вважаються військовополоненими, а не членами так званих «бандформувань», як це колись трактувала московська окупаційна влада.

Сумніваюся, що висновки нинішньої Урядової комісії будуть більш об'єктивними, ніж комісії, створеної Постановою Президії Верховної Ради України 1 лютого 1993 року. Її члени з тенденційним підходом зробили спробу розділити матеріали, що стосуються діяльності ОУН-УПА, на чотири періоди: до 1939 р., 1939–1941 рр., 1941–1944 рр., 1945–1955 рр.

Автори довідки комісії 1993 р. саме в такій формі характеризують діяльність ОУН, а потім уже УПА, розділяючи їх. Але ж, за архівними даними, половина воєнків УПА були членами ОУН.

У довідці досить детально розписуються терористичні акти ОУН проти представників польської влади, натомість жодної згадки про знищення більшовиками УНР, внаслідок чого Східна Україна потрапила у криваві руки Москви.

Внаслідок Варшавського договору 1920 р. західна частина України опинилась під Польщею. При цьому їй була обіцяна широка автономія. Насправді проводилось активне витіснення української мови із шкільництва, урядовою мовою була оголошена польська. У селян конфіскували землі й передавали колишнім титулованим особам. Тюрми заповнювались українськими патріотами, саме для них було створено концентраційний табір «Берега Картузька».

Комісія так і не спромоглася збагнути, що черговий поділ України між Москвою і Варшавою, політичне, економічне та національне гноблення стали передумовою для створення політичною елітою таких структур, як Українська Військова Організація (УВО) та ОУН. Для захисту національних інтересів українців.

Створення УПА бере свій початок з осені 1942 р. На Волині та Поліссі починають діяти збройні загони, а також «Поліська Січ» під проводом Тараса Бульби-Боровця. В серпні наступного року

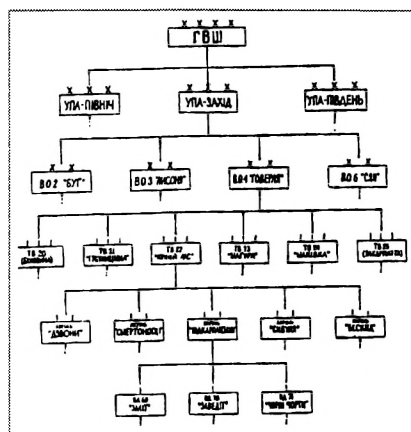
остаточно була сформована структура УПА.

Головний провід ОУН-УПА очолив Роман Шухевич (Тарас Чупринка). За німецькими даними, в листопаді 1944 року УПА нараховувала 60 тис. озброєних військовиків. Вони повністю контролювали територію площею 150 тис. кв. км з населенням 15 млн. чоловік. Відомий дослідник Петро Мірчук стверджує, що серед повстанців було «до 80 тис. українців і 20 тис. чужонаціонального елемента».

Сам факт створення УПА в період німецької окупації спростовує провокаційні твердження колишніх комуністичних ідеологів про співпрацю ОУН-УПА з німцями.

30 червня 1941 р. після проголошення ОУН Степана Бандери «Акту відновлення Української державності» її провідники були заарештовані німцями й поміщені у концентраційні табори. Незважаючи на це, на схід України пішли так звані «похідні групи» ОУН, які налічували 5000 чоловік. Їх спочатку нещадно знищували фашисти, а пізніше й комуністи.

Ще на початку свого становлення ОУН-УПА оприлюднює своє звернення до народу і червоноармійців: «Червоноармійці, не йдіть проти народу. Не виступайте проти повстанських загонів! Не допомагайте кремлівським тиранам придушувати революцію!»

Структура УПА. 1945 р.

Смерть Гітлеру й Сталіну!»
Ще до приходу Червоної армії в західних областях України чимала територія була повністю очищена повстанцями від німців.

На початку 1944 р. на Волині сталося перше зіткнення повстанців із військами НКВД. Провід ОУН 11–15 липня біля с. Лужок-Горішній на Львівщині скликав великий збір, на якому вирішили створити для боротьби з комуністичним

режимом, відторгнення України від СРСР об'єднаний орган — Українську Головну Визвольну Раду (УГВР). Її президентом обрано Кирила Осмака, згодом ув'язненого на 25 років позбавлення волі.

В червні 1945 р. УРСР стала членом ООН. Цим більшовики намагалися продемонструвати міжнародній спільноті своє начебто толерантне ставлення до «самостійницьких» прагнень українців. Однак фактично придушувався навіть натяк на це. Було приховано правду й про тих, хто виборював волю Україні.

Під контролем московської влади відбувалася «совєтизація» західно-українських земель. Було застосовано метод депортації населення, наймасовіша відбулася 1947 р. Всього було депортовано (до 1953 р.) 65906 сімей загальною чисельністю 203662 особи.

За вказівкою центрального проводу ОУН з другої половини 1945 року великі підрозділи УПА були реформовані у дрібні, але добре згуртовані та озброєні загони, з дислокацією у лісових масивах. Виникла широка мережа підпільних «боївок» (10–15 чол.) і в сільській місцевості. Все це складало серйозну небезпеку для тоталітарного режиму. Більшовицька влада вдалася до прямих репресій проти мирного населення. По суті оголошувалась війна не тільки ОУН-УПА, а всім народу. З 1944 по 1952 рр. у західних областях було вбито понад 153 тис. осіб, ув'язнено — більше 134 тис. Застосовувався метод так званого адміністративного «добровільного» переселення. Так, у Станіславській області (тепер Івано-Франківській) було повністю знесено 35 сіл, а мешканців переселено до різних районів східних областей України та республік СРСР. Репресивна політика щодо депортованих проводилась аж до початку 80-х років.

Ще в період німецької окупації московське керівництво ставило командирам партизанських загонів завдання знищувати загони УПА, засилати до повстанських формувань свою агентуру. В серпні 1944 року Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило рішення використати партизанську дивізію Сидора Ковпака «для якнайшвидшої ліквідації націоналістичних банд». Напевно з рейду цього з'єднання у Карпати і почалось формування сумно відомих спецгруп, що діяли під виглядом УПА. Вони чинили криваві вбивства у містах і селах з метою дискредитації УПА серед населення. Станом на 20 червня 1945 р. в західних областях під виглядом бандерівців діяли 156 спецгруп, в яких нараховувалось 1783 особи. Їхні злодіяння комуністична пропаганда приписувала повстанцям та членам ОУН.

З метою боротьби з націоналістичним підпіллям у кожному населеному пункті створювались групи сприяння так званім винищувальним батальйонам. Крім військ НКВД, на боротьбу з ОУН-УПА радянськй режим спрямував численні дивізії регулярних військ, широко застосовувались бронетехніка й авіація. Отже, повоненний період в історії визвольної боротьби ОУН-УПА слід назвати «війною після війни».

Факт прийняття Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій» ще у складі Радянського Союзу, режим якого сам чинив репресії, безперечно, став позитивним явищем. Нарешті держава визнала свої злочини проти власних громадян. На жаль, за роки незалежності Української держави названий Закон не зазнав бодай найменших позитивних змін. Статті його сформульовані нечітко і дають можливість трактувати їх на власний розсуд будь-якого правоохоронця чи державного чиновника. Долі багатьох репресованих залежать від політичних поглядів і переконань людини, яка розглядає справу.

Часто-густо правоохоронні органи, вирішуючи питання реабілітації, діють на користь колишнього СРСР, тобто неіснуючої держави. Відтак відмовляють в реабілітації десяткам тисяч політв'язнів за звинуваченням у «зраді батьківщини».

СРСР ніколи не був батьківщиною для мільйонів знищених і живих українців та представників інших національностей в колишній Українській РСР. Адже волі українського народу ні у 1918, ні у так званому «золотому вересні» ніхто не питав.

Сукупність доказів базується виключно на особистих зізнаннях обвинувачуваного, підозрах та фантазії слідчого, який вів справу. А свідчення і зізнання, як правило, вибивалися шляхом знущань і тортур. Іноді ще до того, поки із сільської Ради надходила довідка про особу допитуваного.

Наведу один красномовний приклад.

Навесні 1944 р. житель с. Тучани Верховинського району, що на Івано-Франківщині, Іван Арборак з керованием ним підрозділом УПА захопили приміщення прикордонної застави та спалили її. З приходом Червоної армії Арборак пішов на фронт. Переможцем повернувся з Берліна. Але 1946 р. був засуджений до 15 років каторжних робіт та 5 років обмеження в правах. 1992 року прокуратура відмовила Арбораку в реабілітації. І лише при перегляді справи колегією об-

ласного суду він був реабілітований з огляду на те, що спалене повстанцями приміщення застави було німецьким.

56 ст. КК України гласить: «Зрада Батьківщини — це дії, скоєні громадянином держави на шкоду суверенітету держави». Тож кого зрадили тисячі й тисячі політичних в'язнів, учасників руху Опору? Радянський тоталітарний режим? Англію? Францію? Америку? Чи Україну, за незалежність якої вони боролися?

Якщо диверсії, саботаж вчинено проти Німеччини чи СРСР, то це — патріоти України. То чому ж вони не підлягають визнанню і реабілітації?

А як трактуються терористичні акти? Чи вважаються такими дії радянських партизанів по знищенню військових об'єктів, мостів, ешелонів? Ні! Бо вони були проти німецьких загарбників. Аналогічні дії українських повстанців теж були спрямовані проти німецьких та московських окупантів.

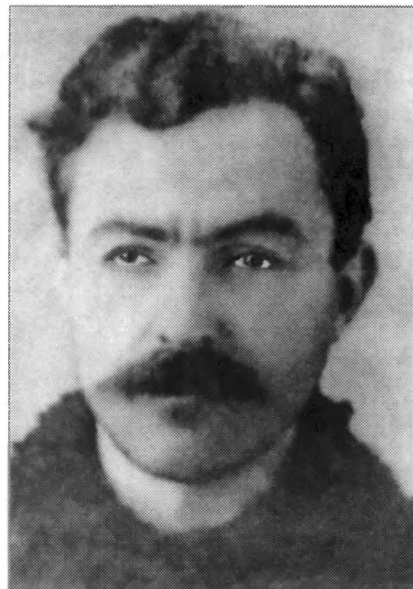
При вирішенні питань реабілітації деякі правоохоронні відомства незалежної України роблять із політичних в'язнів звичайних кримінальних злочинців. Знімаються статті політичного спрямування, залишається звинувачення за незаконне зберігання зброї.

Правоохоронні органи України часто реабілітовують тих, що здійснювали репресії і які пізніше самі були піддані репресіям, хоча згідно зі ст. 2 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій» такі особи реабілітації не підлягають.

Як правило, після перегляду кримінальної справи в СБУ вона надходить для прийняття відповідного рішення в органи прокуратури. За позитивного вирішення проблеми репресованому вручають про це довідку. Справи тих, кому відмовлено в реабілітації, направляють в судові інстанції. А останні здебільшого можна порівняти з «двійками», «трійками» та особливими нарадами в колишньому СРСР, які були спрямовані на знищення власного народу. Такі утворення називають позасудовими, неконституційними. Однак в незалежній Україні чомусь беруть до уваги висновки цих іноземних неконституційних утворень: «Визнати, що особу обгрунтовано засуджено або піддано покаранню позасудовим органом і на неї не поширюється дія ст. 1 Закону» (ст. 7).

Неконституційні утворення бодай формально викликали репресованого на своє судилище і за 3–5 хвилин вносили смертні або інші вирoki на підставі сфальшованих звинувачень. А суди Української держави остаточно вирішують питання реабілітації за закритими дверима, без участі репресованого і без надання йому права захисту. Але ж принцип відкритості судів — один з основних чинників формування правової держави.

Названий закон залишив поза увагою, окрім усього, малолітніх в'язнів та дітей репресованих й депортованих родин. В Україні відсутні пільги реабілітованим та їхнім родинам, в той час як надано усі пільги так званім «бійцям винищувальних батальйонів», більш того, їм подовжено термін учасників війни до 1952 ро-

Кирило Осьмак. 30-ті роки

ку. Що можна було винищувати такий тривалий період? Звичайно, що людей, а не гризунів або сарану. Законодавствами Росії і колишніх радянських республік таких соціальних груп населення не встановлено, а тому «смершівці», «бійці винищувальних батальйонів» з'їжджаються в Україну, бо тут для них — пільги та високі пенсії. Така соціальна несправедливість спричинила поділ українського суспільства на своїх і чужих.

Реабілітація — це визнання особи невинною, її дії мають бути виправдані. Реабілітований поновлюється у всіх громадянських, політичних, майнових та інших правах, йому компенсується моральна шкода за завдану несправедливість.

Вищезазначений Закон суперечить текстам і статтям міжнародних договорів, що регламентують дії та співробітництво держав щодо забезпечення й захисту основних прав і свобод людини, ратифікованих окремим Законом України 10 грудня 1991 року.

Визнання та реабілітація учасників національного визвольного руху ОУН-УПА повинні здійснюватись шляхом прийняття нового Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні». Нинішня Верховна Рада, очевидно, цього не зробить, бо її більшість не стоїть на державницьких позиціях. Для багатьох парламентарів при натисканні кнопки системи «Рада» більш переконливим аргументом буде протест МЗС Росії проти визнання ОУН-УПА, аніж історична правда.

— Пане командире, що буде, коли постане незалежна Українська держава? — запитали сотника УПА (псевдонім «Хрін»), котрий воював на Лемківщині, його побратими.

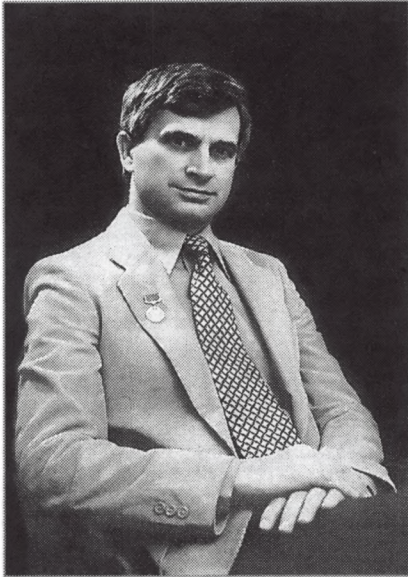
— Будете ще гнані в тій державі. Але мусите бути гордими, що її здобули.

Воїстину пророцтвом виявилася відповідь.

Роман КРУЦИК,
голова Київської міської
організації Товариства
«Меморіал»

Переговори із кривкою підпільників. Станіславська область. 1945 р.

мали велике задоволення духовне, творче. Співпраця з колективом дала мені змогу по-іншому глянути на народну пісню. І я відчув її можливість, масштабність. Бо це може бути не тільки інтимна пісня, яка співається в маленькому приміщенні, а та, яка може пливати над усім світом.

І це якраз те, чого не вистачає нині нашій державі, культурі. Я з капелою був у Канаді. І от перший концерт ми мали у Квебеку. Це абсолютно французьке місто, і публіка прийшла теж французька. І ми дуже хвилювалися і думали, що воно буде. Адже люди не розуміють змісту пісні, бо не знають мови... Але коли почали співати, то побачили, яке велике зацікавлення було у тих французів, як вони гаряче приймали наші народні пісні...

Отже, справжня народна культура не

ІСТИННО

НАРОДНИЙ ДУЕТ

До 70-річчя від дня народження
Анатолія СОЛОВ'ЯНЕНКА

Символічно, що останній прижиттєвий концерт великого тенора України відбувся 2 березня 1999 року в Києві до 185-річчя від дня народження Тараса Шевченка в Палаці культури «Україна» разом із ушлявленою, як і співак, Національною заступленою капелою бандуристів України.

Істинно народний митець, істинно народний колектив. Дві візитні картки нашої культури, нашої держави, немовби злиті воедино найбільшою перлиною національного мелосу — народною піснею.

Виконуючи твори світової класики — італійської, французької, російської — Анатолій Солов'яненко ніколи не забував про рідну пісню, його геній живився її соками і збагачував її сам неповторними барвами солов'їного тембру. Почитаймо ж спогади митця.

«Про капелу бандуристів я знав давно, слухав її записи з відомими співаками, і дуже схилився перед її талантом і можливостями. Певний час мріяв почати з нею працювати... Адже колектив має абсолютно свою манеру співу, звучання. Це — хор і оркестр бандур, який за тобою стоїть. І українські пісні в цьому виконанні зразу набули зовсім іншого звучання.

Я багато їздив з капелою на гастролі. І особливо — по Україні. Окрім обласних центрів, бував і по районах, співав у будинках культури. Часто це були приміщення, взимку особливо, не дуже добре нагріті, холодні навіть, без певних добрих умов для співу. Але приходили люди, які щиро цікавилися творчістю і капели, і моєю, і для цих людей треба було співати. Але то компенсувалося гарячим прийомом, який ми мали від глядача. Це було таке свято для мене і для капели! Ми завжди

тільки у свого народу знайде відгук теплий і гарячий, але в іншого народу також. Тому, що кожна народна мелодія іде від душі. Це — вистраждана музика. І вона майже у всіх народів має щось духовне, однакове. Це — любов до землі, людей, світу, до Бога. Народна пісня закликає кожного з нас робити добро. І не тільки заради себе, а й заради інших».

(3 інтерв'ю Анатолія Солов'яненка українському радію).

Своїми спогадами, думками про великого співака ділиться художній керівник і головний диригент Національної заслуженої капели бандуристів України, народний артист України Микола ГВОЗДЬ.

Наша співпраця із славним співаком почалася у 1978-му році. І відтоді — понад 20 років поспіль він співав по кількох концертів з нами, виїздив на гастролі в Україні, по Росії, де були виступи на найпрестижніших сценах — Кремлівського Палацу з'їздив, у Великому театрі та інших.

У 1988 році капела їздила з ним на гастролі до Канади, де наші виступи пройшли з колосальним успіхом.

Анатолій Солов'яненко був людиною незвичайною, високоінтелектуальною. На відміну від багатьох вокалістів, він мав широку ерудицію, і його спогади про виступи з капелою це підтверджують.

Записана повністю платівка, а взагалі десь до півсотні творів він переспівав разом з нами. Знято відеофільм про Анатолія Солов'яненка і капелу кіностудією «Укртелефільм». Режисер — Олег Бійма. На мою думку, це — один із кращих музичних фільмів в Україні.

Ніяких проблем із Солов'яненком не тра-

плялося, настільки він був вимогливий, впертий у репетиційному процесі, як рідко хто із вокалістів.

Він був аскетом у житті. На гастролях я жив з ним поруч і бачив, якого значення він надавав своєму фізичному станові. Кожен ранок починав із зарядки, потім робив гімнастику йогоїв. Потім — легкий сніданок, далі — помірний обід. Він відмежовувався від усіх житейських спокус — не переїдав, не знав, що таке алкоголь, ніколи не кутив, голосно не розмовляв. Він був худенький, підтягнутий і міцно збитий. І таке дихання, яким володів Солов'яненко, мені не доводилося спостерігати ні в кого з вокалістів. Спів — це був спосіб його життя. До останнього дня свого життя він був у прекрасній вокальній формі. Безмежно любив співати, і

люди такою ж любов'ю віддачували йому в кожному концерті. Хіба забудеш у його виконанні «Чорнії брови, карії очі», «Стоїть гора високая», «Дивлюсь я на небо»?!

І це був великий патріот України. Він, як ніхто, багато співав народних пісень, і включав їх в усі концерти. Ніколи не співав партійних пісень, його талант не допускав кон'юнктури.

Йому не пощастило з країною, в якій він жив. Не секрет, що ми, українці, часто не цінуємо своїх талановитих людей за життя. А починаємо розхвалювати тоді, коли людини не стане.

Думаю, що його свого часу недооцінили. Йому заздрили. Його цюкували. Останні роки життя не давали співати в Україні. Грубо кажучи, «виперли» із оперного театру, коли він був у розквіті сил.

І оцей комплекс негопаги і спричинив його передчасну смерть. А він, на моє глибоке переконання, міг мати популярність не меншу, ніж Паваротті. Бо мав колосальний потенціал. Його потрібно було рекламувати і дати змогу їздити на гастролі за кордон.

Хоч він і співав і в «Ла Скала», і в «Метрополітен-опера», і в інших відомих театрах, але це були такі спорадичні одноразові виїзди, не системні. Ось як зараз, коли дехто із наших співаків, які на щабель, на два нижчі за рівнем од Солов'яненка, але вони нині прикрашають собою театри багатьох країн світу, і ще й як.

Я переконаний, якби сприяли популяризації Солов'яненка, — це була б окраса світового рівня і слава для нашої культури, нашої України.

Підготував Ярослав ЧОРНОГУЗ

ЖИТТЯ НА БИСТРИНІ

До 60-річчя Євгена СТАНКОВИЧА

Кожна його прем'єра чи авторський концерт завжди очікуються з нетерпінням і неодмінно стають — ось уже тридцять років — справжньою подією.

Грандіозні «серії» великих і камерних симфоній, здається, охоплюють всю складність, багатомірність буття країни, народу в історичному часі і в сьогодні. Водночас, вони розкривають «безмежний світ безмежних почуттів» особистості з головним на всі часи питанням: «бути чи ні?»

Епічні і яскраво кольорові, жанрові, театральні полотна Станковича — балети «Ольга», «Прометей», «Майська ніч», «Різдвяна ніч», «Вікінги», унікальна за задумом і втіленням фольк-опера «Цвіт папороті» — це особливе, абсолютно самотутнє явище національної культури, яке ще чекає на відкриття. Музичний театр Станковича вимагає нестереотипних режисерських рішень, новаторських підходів у сценографії і, насамперед, — вміння слухати музику. На щастя, цим даром щедро наділені інтерпретатори концертних, хорових і камерних творів майстра.

Більше ста кіно- і телефільмів, серед яких широкознані серіали «Народжена революцією», «Час збирати каміння», «Устим Кармелюк», «Роксолана», «озвучені» музикою композитора, яка ніколи не перетвориться на тло для розгортання сюжетного відеоряду, а створює свій, власний образний план, емоційно насичений, глибокий, узагальнений.

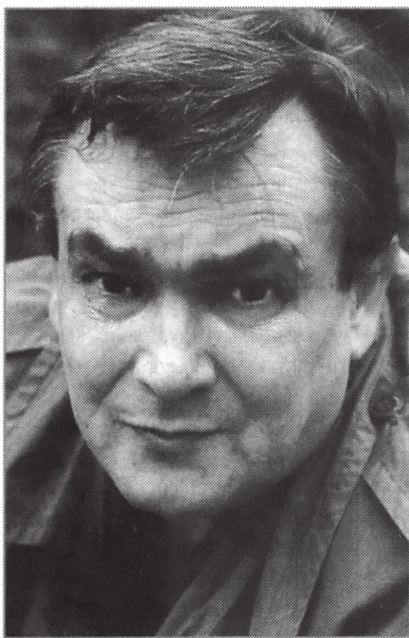
Останнє десятиріччя збагатило світ наших уявлень про Є. Станковича справжніми одкровеннями. Каддиш-реквієм «Бабин Яр» і «Панахида за померлими з голоду» на слова Д. Павличка, «Чорна елегія» на вірші П. Мовчана, концерт для хору а'сарелла «Господи, Владико наш» на біблійські тексти, псалми...

Злободенність тут кореспондує з одвічним. Відкрита, щира, готова до співчуття, співпереживання душа художника відгукується на стогін приречених, мертву тишу рудого лісу, просвітлено-екстатичний «голос до Бога».

Особиста причетність до всього, що було і є в житті, в минулому поколінь дідів і прадідів і швидкоплинному сьогодні — не просто свідомо позиція митця, а глибинна сутність людини.

За зовнішньою полегшеністю, часом іронічно-жартівливою манерою спілкування завжди є основне — особисте ставлення, небайдужість, неординарність мислення і бажання — бажання збагнути сенс і сенс буття.

Є. Станкович — цікавий і глибокий співрозмовник. Його непоказна ерудиція, обізнаність в різноманітних науково-мистецьких сферах знання насичує розповіді про власну і «чужу» музику неочікуваними і тому — надзвичайно місткими «паралелями» й асоціаціями. Поборник фундаментальних знань, професіоналізму в будь-якій сфері діяльності, і, безумо-

вно, у творчості, композитор з тривогою зазначає, що в сучасному мистецтві, як і в побуті, домінують рекламно-споживчі тенденції. «Суспільство втрачає медитативне начало, позбавляється тієї необхідної гармонії, що зберігає людські відносини. Цинізм, руйнування головних життєвих цінностей, ведуть до спустошення, духовної обмеженості. Я передбачаю час, коли неосвічений, але агресивний музикант почне витісняти професіоналів. Ми є свідками загального зниження рівня культури, заміни справжнього ерзацами».

Вихованець української композиторської школи, учень А. Солтиса, Б. Лятошинського і М. Скорика, Євген Станкович сьогодні очолює кафедру композиції в Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського. Серед його учнів чимало талановитих молодих музикантів, яким митець намагається передати власні переконання, розвинути в молоді свідоме прагнення до знань, самовдосконалення.

Постійно багато працюючи, іноді над кількома творами паралельно, композитор переконаний, що творчий процес стимулюється щоденним зусиллям. Хода часу прискорюється, життя вирує...

Багатство і складність світу захоплюють ще не пізналим. «Кожний митець

повинен шукати свій шлях, — зауважує Станкович. — Музика минулого, та, що звучить сьогодні, — Бах, Моцарт, Бетховен, Чайковський — свідчить, що цим митцям вдалося його знайти».

В теплі вересневі дні, коли народний артист України, академік Академії мистецтв України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, премії Міжнародної трибуни композиторів ЮНЕСКО, численних міжнародних премій і конкурсів Євген Стакович святкував своє 60-річчя, в концертних залах Києва звучала його музика. Марафон «довжиною» в 30 років включав ранні симфонії і твори для різних складів виконавців. Експресивно-драматична «Симфонія пасторалей» для скрипки з оркестром, створена у 1980 році, прозвучала у виконанні її першого інтерпретатора Едуарда Ідельчука. Колишній соліст провідних українських оркестрів, сьогодні він працює солістом Камерного оркестру м. Тампере (Фінляндія). В ювілейному вечорі, що відбувся в Національній опері України, прозвучав також один з останніх творів композитора — натхненно-поетичний, захоплюючий красою мелодизму і ліричних зв'язів концерт для альту з оркестром (1999 р.). Виконавці — блискучий альтист з Голландії, вихованець Петербурзької та Фрайбурзької консерваторій Даниїл Райскін і Національний заслужений академічний симфонічний оркестр України під орудою його художнього керівника — директора В. Сіренка. Програму хорового концерту склали духовні твори Є. Станковича у виконанні жіночого хору «Павана» (худ. кер. — Л. Байда) та хорова опера «Купало» — версія на дві дії фольк-опери «Цвіт папороті», репрезентована камерним хором «Київ» під керівництвом М. Гобдича.

В розвії жанрів, в джерельній чистоті фольклорних мелодій, просвітленій піднесеності духовних піснеспівів, в грозивих кульмінаціях симфоній і відкритій ліриці «інструментальних поезій» постала перед слухачами музика Є. Станковича. Відтворюючи стрімкість стильових «поворотів», вона стверджувала життя, даруючи надію.

Надія НЕКРАСОВА,
кандидат мистецтвознавства

ЯКЩО ДУМАТИ НАПЕРЕД

*Першого листопада 2002 року
Миколаївському українському
театрові драми і музичної комедії
виповниться рівно 75,
і рівно рік він —
у статусі академічного.*

Один з провідних акторів театру В. Бур-
дик в ролі Ганібала у виставі «Диана Мі-

Що там не кажіть, а в такій «глибинці» культури, до сердечного щему рокованій старою історією міста, статус академічного театру — то не манна з небес і не панський жест із столиці. І не лише як театральна буфонада сприймається кров із-під коронного лавра: було всього, та й буде ще, бо що гірше, як звинувачення в академізмі, надто ж коли мова — про живу театральну історію? А Миколаївський академічний — у динаміці, в русі, академічні тенета він рве навіть тоді, коли міг би перевести подих на лаврах. Скажімо, перед сценічним детективом «Таємниця дому Варнье» з його хитроумно закрученою інтригою в хрестоматійному, академічному плані зіграти те ж таки «Сватання на Гончарівці». Проте ювілейний, 75-й сезон, театр починає з модерної версії старосвітської комедії Григорія Квітки-Основ'яненка, ставить — «марення про українську комедію» В. Турманова під назвою «Чудасія на Гончарівці»...

...На завершенні театального сезону глядачева зала, як зазвичай, була переповнена. Ретроспективне шоу «Фанфари під завісу», монтаж усіх яскравих мізансцен, з усіх найяскравіших спектаклів, і зворушило, і захопило, й змусило замислитися над вічним питанням: а чи не стане мед гірким, якщо його вживати і в будень? Чи не стане розвага вже ремеслом? Утім, оглянутися назад — ніколи не зайве, якщо думати — наперед.

А втім, коли на капітанському містку така віддана культурі людина, яким є теперішній директор театру Микола Берсон, про занепад і говорити не варто. На кожній виставі, або на майже кожній, Микола Семенович не тільки «адміністративно присутній». Як художній керівник, він у кожному сезоні являє *orbi et urbi*, — світові й

місту, якщо поміняти місцем поняття в латинському девізі, — нові театральні таланти. Не просто артистів на виставу, в ролі «каліфів на час», а — дивовижно обдарованих театральних акторів.

Ще на зорі відродження «двічі погорілого театру» випускник престижного вузу культури і художній керівник рядового культармійського колективу, що сягнув лаврів республіканської премії імені М. Островського, думав наперед. І заснував у діючому театрі, що міняв не тільки інтер'єр, але й переживав зміну поколінь, супутній театр-студію «Академія пані Куліси». Тепер це, за своїми масштабами і театральне училище найвищого рівня викладання, і справжня театральна Мекка для талановитої мистецької молоді. З-поміж уславлених ликов і парсун артистів-корифеїв на авансцену, на саму сцену виходять мічені талантом улюбленці муз і грацій. Справжнім улюбленцем публіки був Олександр Кравченко, що своїм неповторним вокалом затьмарив навіть колишнього прем'єра Володимира Гостищева. Проте вже в ранзі народного артиста України відбув «співочий король» до столиці. Але більшість спектаклів, які трималися не так на сюжеті, як на співі, не зійшли з репертуару. Новий прем'єр у драматичному амплуа — Андрій Мостренко. Блискучий майстер перевтілення! В тій же «Чудасії на Гончарівці» зіграв дві ролі, батька й сина, і в жодній артиста Мостренка не впізнати!

Головний режисер театру Олег Ігнат'єв — із театральної плеяди, котрий має за плечима школу психологічного театру. Проте в останні роки він полюбив і музичну стихію, поставив немало саме музичних спектаклів, шоу. Та в історію нового театру він уже вписаний, як на мене, саме постановками психологічних спектаклів. Здається, цьому режисерові ворожив Бог,

коли ще молодий постановник звернувся до п'єс бразильського драматурга Гільєрмо Фігейреду: публіка тепло прийняла вистави «Лисиця і виноград» і «Дон Жуан». Тепер, уже збагачений драмою самого нашого життя, драму життя легендарного давньогрецького раба-байкаря Езопа Олег Ігнат'єв вивів на котурни світового мистецького рівня. Його «Чудова потвора» (притча на 2 дії за п'єсою Г. Фігейреду «Езоп») не випадково здобула славу і лаври на III Міжнародному фестивалі античної драми. Те, що в майбутньому сезоні миколаївський режисер поставить ще один шедевр бразильського класика — «В цьому домі переночував Бог» — упевнює в тому, що звертання до світової спадщини — не відмова від класики вітчизняної.

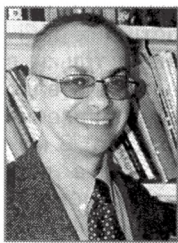
Гадаю, не дарма на черговому фестивалі «Мельпомена Таврії», що зазвичай проходить у Херсоні, найліпшу театральну школу продемонстрували саме миколаївці. Не маю сумніву, що Микола Куліш — драматург світового рівня, тож його «Мина Мазайло» з його манією самозречення, такою гіркою для українців у своїй правдивості, ще довго не зійде не тільки з театральної афіші, а й пектиме болем і соромом усю націю.

...Березень 1994 року став датою народження новочасного професійного театру в Миколаєві — найкращого на півдні України через 8 років. Усього вісім! Тепер багато хто вітчизняний високими званнями заслужених артистів і діячів мистецтв України. Відомі, уславлені, дорогі імена! Та стократ славен час, котрий навчив нас ходи, а не плазуванню, благословен і театр, бо переконав у тому, що завісу опускати рано, а смерть і воскресіння — це насправді.

Дмитро КРЕМІНЬ,
лауреат Шевченківської премії

АКАДЕМІЧНИЙ РІК ІНСТИТУТУ

Програма дослідження Східної України ім. Ковальських при Канадському інституті українських студій (КИУС) була заснована у 1998 р. на базі щедрого дару панства Дарії та Михайла Ковальських, щоби сприяти українським студіям на лівобережній Україні. Наступного року був заснований Східний інститут українознавства ім. Ковальських при Харківському національному університеті ім. В. Каразіна, що фактично стало базою програми Ковальських для розвитку східноукраїнських студій. Директором новоствореного інституту став історик Володимир Кравченко, який написав нижчеподану статтю про діяльність інституту за останній академічний рік.

Упродовж першого півріччя 2001/2002 академічного року Інститут працював без свого директора, оскільки професор Володимир Кравченко перебував спочатку в Українському науковому інституті Гарвардського університету як стипендіат фонду Є. і Д. Шкляр, а потім у Канадському інституті українських студій як стипендіат фонду ім. І. Коляски. Його тривала відсутність, однак, не завадила Інституту працювати за планом.

У березні 2002 р. Інститут організував і провів у Харкові симпозиум під назвою «Україна в сучасній російській історіографії», в якому взяли участь близько 30 дослідників,

переважно з Харкова, Дніпропетровська, а також Києва, Запоріжжя, Кіровограда. Різні за жанром, науковим рівнем і проблематикою доповіді продемонстрували доволі сумний стан справ з висвітленням української тематики в сучасній російській історичній (науковій, навчальній, популярній) літературі та публіцистиці. Окремі доповідачі висловлювали думку про те, що в російському інтелектуальному середовищі відбулося часткове повернення до повного заперечення окремішності українського історичного процесу, а відтак і української нації в цілому. У Російській Федерації, на відміну від Польщі, деяких інших країн, немає спеціалізованих на українській проблематиці наукових структур і видань. Відповідну тематику досліджують лише окремі вчені, для яких вона не є головним предметом. Спроби української наукової громадськості налагодити рівноправний діалог з російською стороною поки що не дають належного результату. В той же час, наукова русистика в Україні, особливо в галузі історії, в свою чергу, не дістала належного розвитку.

Наукові доповіді, виголошені на симпозиумі та надіслані для нього, будуть опубліковані в черговому випуску збірника «Схід-Захід».

Під час роботи симпозиуму було оголошено підсумки II конкурсу студентських наукових робіт на здобуття премій в галузі українознавства ім. Ковальських. На відміну від попереднього, він був присвячений спеціальній темі — україно-російським взаєминам. На конкурс надійшла 21 робота з різних гуманітарних наук, переважно історії. Географія конкурсу на цей раз охоплювала Харківську, Дніпропетровську, Сумську, Донецьку, Полтавську та Запорізьку області. Переможцем було визнано студентку Дніпропетровського державного університету Тетяну Портнову за дослідження «Вихідці з Малоросії в серці Російської імперії: співтворці культури чи жертви асиміляції?». Їй присуджено диплом II ступеня. Водночас журі відзначило, що наукова тематика українсько-російських стосунків недостатньо вивчається молодими українськими аспірантами та науковцями.

Наприкінці квітня 2002 р. Інститут, спільно з філологічним факультетом Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, ініціював проведення в Харкові зборів наукової громадськості, присвячених пам'яті видатного українського вченого, почесного доктора Харківського університету Юрія Ше-

вельова. У доповідях, з якими виступили, зокрема, проф. Володимир Калашник, доктор Сергій Вакуленко та доцент Ігор Муромцев, архієпископ Харківський і Полтавський Ігор (Ісиченко), журналіст Євген Ходун та деякі інші учасники, прозвучали спогади про зустрічі з Юрієм Шевельовим, оцінки його творчого доробку, висловлювалися пропозиції щодо увічнення пам'яті видатного харків'янина.

Видавнича діяльність Інституту здійснювалася згідно з планом його наукової роботи. Так, наприкінці 2001 р. побачив світ 4 випуск збірника «Схід-Захід», присвячений темі «Росія та Британія: імперії та нації на окраїнах Європи», в якому основне місце відведено, відповідно, Україні та Шотландії. Співвидавцями збірника стали Степан Величенко та Володимир Кравченко, а авторами — дослідники з України, в тому числі з Харкова, Львова, а також США, Канади, Великобританії, Росії. Збірник викликав значний інтерес у західному академічному середовищі.

Інститут розпочав видання нової серії «Україна в записках мандрівників і мемуарах». Її започаткував випуск спогадів німецького професора Харківського університету початку XIX ст. К. Д. фон Роммеля, які до того часу українською мовою не перекладалися. Наступний випуск серії, що включатиме мемуари слобідсько-українського поміщика кінця XVIII — початку XIX ст. В. Абази, планується видати наприкінці 2002 р. Для продовження роботи над серією Інститут потребує наукових партнерів.

Інститут сприяє вивченню українсько-російських відносин на сході України. У нинішньому році, зокрема, буде надано підтримку науково-видавничому проекту харківського історика Володимира Петровського, присвяченому вивченню західної історіографії сучасних українсько-російських стосунків.

У другій половині 2002 — першій половині 2003 р. Інститут працюватиме над підготовкою наукового симпозиуму «Харків—Вільнюс: університети та нації в Російській імперії XIX ст.», присвяченого 200-річчю Харківського університету, продовжуватиме роботу над перекладом праці Й.-Х. Енгеля «Історія України та українських козаків», підготовкою до друку чергового, 6 випуску історико-культурологічного збірника «Схід-Захід» та фундаментальної праці Юрія Шевельова «Історична фонологія української мови».

Володимир КРАВЧЕНКО,
професор

ШЛЯХАМИ ДОЛІ

Територія сучасної Херсонщини є вельми своєрідним полем для етнографічних досліджень.

Розмаїття етнічних культур складає ту неповторність і особливість Таврійського краю, яка завжди була і залишається окрасою цього південного регіону України.

Історичні долі національних меншин в Україні стали невід'ємною часткою історії нашої землі. Вони потребують вивчення і визнання як складові частини безмежно багатой української культури.

З 1996 року Херсонський краєзнавчий музей спільно з Геттенгенським інститутом східних досліджень (Німеччина) здійснює етнографічні експедиції в місця компактного проживання німців-колоністів. За цей час було проведено три великих етнографічних експедицій в рамках програми з вивчення та дослідження заселення Північного Причорномор'я вихідцями з Німеччини. Зібрано великий комплекс свідчень матеріальної і духовної культури німців Херсонщини. Понад шістьсот експонатів XVIII—XX ст., серед яких понад сто рідкісних та унікальних з даної тематики, поповнили фонди краєзнавчого музею. Підсумком науково-дослідницької роботи співробітників Херсонського краєзнавчого музею з вивчення питання заселення Херсонщини німцями-колоністами стала відкрита весною 2002 року виставка «Шляхами долі». Ця виставка є другою такого роду в Україні.

Сьогодні вивчення долі етнічних німців Причорномор'я постає у новій якості. Адже історія німців Причорномор'я відображає не тільки зміни, взаємодію і вплив на життя, побут і культуру народів, які населяють Херсонщину, але й висвітлює політику російського і українського урядів у різні часові проміжки.

На території Херсонщини німецькі колоністи з'явилися наприкінці XVIII сторіччя. В 1763 році за Маніфестом російської імператриці Катерини II (до речі, німкені за походженням) пропонувалися робочі люди з Німеччини для освоєння південних земель Російської імперії. Після перемоги у російсько-турецькій війні до Росії були приєднані південні землі, до складу яких входила територія су-

часної Херсонщини. Колоністи, що прибували на ці землі, отримували низку привілеїв для заохочення їхньої праці на нових землях.

Перші переселенці на Херсонщині були з Данцига. Це були меновіти, які оселилися в губернії з 1789 року. Земельні ділянки німецькі колоністи одержували не найкращі. Часто-густо далеко від водних джерел, у засушливому степу.

Незважаючи на те, що землі Херсонщини, зокрема Високопільського району, на той час являли собою випалену сонцем пустелю, з часом німецькі господарства перетворилися на зелені, квітучі оази. Працелюбні німці, в прямому сенсі, діставали воду з-під землі: будували величезні криниці, які використовуються і зараз. Причому криниць на кожному подвір'ї було дві: одна у стайні — для напування худоби, друга на городі — для поливу дерев і городини.

За словами німецького дослідника, який відвідав одне з менонітських сіл, все нагадувало Німеччину. Лани засівались, як це було заведено в Німеччині, планування житла, німецька мова, німецькі пісні, німецький посуд, німецькі страви, величезна кількість квітів і навіть птахи у клітках і пуделі.

Відомий вчений-етнограф Афанасьєв-Чужбинський відзначав, що: «Колоністи надзвичайно скромні, так що я жодного разу не почув ніякої лайки. Крадіжки тут невідомі». Німецькі поселення вирізнялись порядкованістю. Вулиці були широкі, завдовжки до трьох кілометрів, ділянки однаково за розмірами, з гарними парканами, оздоблені колонками і арками. В центрі поселення обо-

в'язково зводилась церква, школа, лікарня. Будівлі, яким понад сто років, використовуються місцевими жителями і понині.

Об'єднуючою рисою німецьких колоністів була їхня мудра турбота про духовне і моральне існування в нових місцях на чужині. Колоністи займалися музикою, церковним співом, розвивали і популяризували традиції національної творчості, багато часу приділяли організації культурного недільного відпочинку. Основою формування духовного світу, характеру, поведінки і взагалі життєвої позиції німців-колоністів була віра. Релігія і церква відігравали величезну роль в житті колоністів, слугували засобом збереження особливостей національної культури та побуту на новій батьківщині.

Протягом 1800—1850 років на півдні Російської імперії було засновано понад 260 колоній в Херсонській, Катеринославській і Таврійській губерніях. За статистикою до 1917 року в Росії було 2068 німецьких колоній, з них на Херсонщині — 182.

Серед німецьких переселенців були й такі, що прославили Херсонщину далеко за її межами. У 1828 році німецький герцог Ангельст-Кеттенський одержав 48,3 тисячі десятин землі у північній Таврії. В 1841 році він заснував тут економію, яку було названо Асканія-Нова — на честь свого родового маєтку в Німеччині. Згодом вона була продана колоністу Фейну, який поріднився з родиною колоніста Фальца. Так виник відомий рід Фальц-Фейнів, яких свого часу називали «королями вівчарства». В маєтку Фальц-Фейнів налічувалося близько двох сотень постійних робітників. За статистикою тільки в 1893 році на жнивах працювало 1100 машин, що дає уявлення про розміри господарства. В маєтку працювала школа, в якій навчалось 30 дітей, в колись далекому степу будувалися житлові будинки, викопано безліч ставків. В Асканії-Новій був створений ботанічний парк, побудовані вольєри для рідкісних тварин. Згодом, вже за радянських часів, в Асканії-Новій було створено науково-дослідницький інститут селекції і тваринництва степових районів. Сьогодні Асканія-Нова — це український національний заповідник міжнародного значення.

На відміну від другої половини

На відкритті виставки.

XIX сторіччя, на яке припав розквіт німецьких колоній Херсонщини, XX сторіччя стало часом тяжких випробувань для поселенців. Найбільших утисків нащадки перших німецьких поселенців на Херсонщині зазнали під час сталінського режиму, особливо в період другої світової війни. Саме

Фрагмент виставки.

Фрагменти інтер'єру німецького помешкання.

Барон Едуард Фальц-Фейн (нащадок німців-колоністів, засновників Асканії-Нової) під час зустрічі з музейними працівниками.

про це свідчать комплекси матеріалів німецьких сімей в експозиції виставки «Шляхами долі».

Яскравим прикладом є доля бабусі Вікторії Мерклінгер, яку засудили, як зрадницю батьківщини, до п'ятнадцяти років сибірських таборів лише за те, що вона вийшла заміж за німця.

Типовою для українських німців була ситуація, коли одночасно сталінська і фашистська окупаційна влада вбачали в них зрадників і ворогів. Родина Отто Шульца, який працював головою колгоспу в селі Зміївка Бериславського району Херсонської області, була врятована українською родиною від переслідувань фашистів. Потім були сталінські табори, цілими родинами українських німців депортували до Сибі-

ру, більшість з них мріяли повернутися до України і поверталися, незважаючи на заборони і переслідування, тому що українська земля стала для них рідною. Саме про це розповідають експонати нової виставки в Херсонському краєзнавчому музеї.

Вивчення і повага до культур інших народів, які живуть поруч з нами, надає нашому співіснуванню гуманну спрямованість, орієнтує на побудову гармонійних міжетнічних відносин в Україні і, зокрема, на Херсонщині, де у мирі й злагоді живуть понад 100 націй і народностей.

Ольга Гончарова,
завідуюча сектором
новітньої історії
Херсонського обласного
краєзнавчого музею

ПАМ'ЯТАЙМО ПРО ЦЕ

До 70-річчя голодомору 1932—1933 рр.

Російська імперія, порушуючи всі угоди з Україною, поступово звужувала її суверенітет, права та вольності українців. 1764 р. скасувала автономію (Гетьманщину), а 1775 р. розбила останній оплот збройних сил України — Запорозьку Січ. Україну перетворено в цілковито безправну колонію Москви.

Імперія не визнає нас за окремий народ і систематично нищить активних захисників самостійницької ідеї, веде до занепаду міст і сіл, що пов'язані з козацькою славою, нищить духовне коріння нації: вивозить козацькі літописи й архіви та археологічні знахідки до Петербурга та Москви, нищить культуру, мову, стародруки, усе, що може підняти в українцях національний дух. Хижа грабує національні багатства та стягає непомірні податки з населення.

Після революції в Петербурзі більшовики стали передовим загоном новітнього російського імперіалізму й повели політику знищення українців, заселення нашої землі москвитами та зрусифікованими «іногородцями».

В системі антиукраїнських заходів голодомори були найжахливішими злочинами Росії проти України.

Після поразки армії Української Народної Республіки війна проти окупантів продовжувалася. Її вели сотні збройних загонів під проводом патріотів-отаманів.

— Після завершення війни з Польщею... Троцький 1 грудня 1920 р. запропонував Південному фронту, яким командував Фрунзе, цілком зосередитися на розгромі повстанців, — вичитую із книги Ольги Мовчан «Голодомори в Україні». — Голод виявився фактором, що ефективніше, ніж каральні експедиції, втихомирював повстанців. Нещадна хлібозаготівельна політика уряду мала в своїй основі терористичний характер. Тоталітарний режим для придрушення опору повною мірою використав терор голодом.

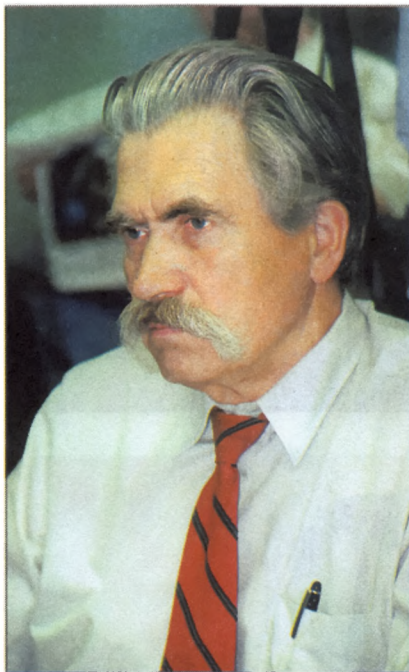
За 1921—1923 рр. Москва заморила голодом понад 2 млн українців.

Позаяк Україна продовжувала боротися проти окупації і вельми не хотіла йти до колгоспів, Москва вчинила у 1932—1933 рр. другий голодомор випробуванням десять років тому методом — безупинним збільшенням хлібозаготівель.

Підтвердженням штучно спланованого ЦК КПРС голоду для української нації може бути інформація записка італійського консула Граденіго із Харкова своєму уряду за № 474/106 від 31 травня 1933 р.

ГОЛОД І УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ

Голод продовжує так страшно знищувати народ, що залишається зовсім незрозумілим, як світ може залишатися

байдужим до такої катастрофи. І чому інтернаціональна преса, яка так активно закликає до міжнародного осуду Німеччини, винної в т. зв. «страшних переслідуваннях євреїв», особливо мовчить про цю бойню, організовану радянським урядом, в якому самі євреї грають велику, хоча і не першу роль.

Насправді ж немає сумнівів:

1) що цей голод походить зі свідомо організованого неврожаю, «щоб провчити селянина»;

2) що жоден єврей не знаходиться серед загинув, навпаки, усі вони добре вгодовані під братерським крилом ГПУ.

«Етнографічний матеріал» буде змінений, за цинічним виразом одного єврея, «великої риби» місцевого ГПУ. Сьогодні можна передбачити смерть цього «етнографічного матеріалу», він має бути знищений. Яким би страшним і неймовірним не здавалося б це передбачення, його все ж таки потрібно вважати реальним і в стадії здійснення.

Уряд Москви дійсно завчасно підготував за допомогою жорстоких ревізій... повну відсутність яких би то не було засобів до існування в українських селах, на Кубані, на середній Волзі.

Вважаю за доцільне представити ще один епізодичний стан ситуації.

Товариш Френкель, член Колегії ГПУ, зізнався одному відомому мені чоловікові, що в Харкові зоночі забирають до 200 трупів померлих на вулиці з голоду. Зі свого боку, я можу засвідчити, що сам бачив після опівночі, як перед консульством проїздили вантажні автомобілі з вантажем 10—15 трупів...

На ринку вранці 21 травня померлих поскидали, як купу ганчірок, у болото в

людському гної вздовж паркану, який відокремлює площу від ріки. Їх було близько 30. Ранком 23-го я нарахував їх уже 51. Одна дитина смоктала молоко з грудей мертвої матері. На тій же Пушкінській вулиці за кілька метрів од консульства одна селянка була весь день із двома дітьми, присівши на сходинки, як і десятки інших матерів. Вона тримала просту коробку, до якої час від часу хтось кидав копійку. Увечері одним рухом відсунула від себе обох дітей і, піднявшись, кинулася під трамвай, який мчався на повній швидкості. Через півгодини я бачив двірника, що підмівав кишки нещасної. Двоє дітей все ще стояли там і дивилися...

Близько опівночі починають перевозити їх вантажними автомобілями до Північно-донецької товарної станції. Туди забирають і дітей... Тих, котрі не опухли і, можна думати, ще виживуть, посилають у бараки «Холодної гори», де в будках, на сіні, помирає приблизно 8000 душ, переважно дітей.

Опухлих вивозять товарним потягом у поля і залишають їх за 50—60 км від міста, щоб ніхто не бачив, як вони там помирають... Часто буває, що потяг відправляють через кілька днів після того, як його наповнюють і замикають.

Коли приїжджають на місце поховання, то викопують великі ями і витягують з вагонів усіх мертвих. Не звертають особливої уваги на дріб'язки. Часто можна бачити, як викинутий у яму оживає і перевертається в останніх проявах життя. Робота копачів при цьому не переривається і викидання трупів продовжується.

Ці деталі я одержав від санітарів і можу гарантувати їхню правдивість.

В селі Гарове, яке за 50 км від Харкова, із 1300 жителів сьогодні можна нарахувати тільки 200.

У в'язниці «Холодна Гора» в середньому вмирає 30 чоловік на день.

Околиці Полтави постраждали, здається, ще більше, ніж Харкова. У Полтаві навіть лікарі починають пухнути від недоїдання.

Із Сум один комсомолец пише своїй дівчині в Харкові, що там батьки вбивають своїх молодших дітей і їх поїдають...

Закінчую: теперішнє нещастя призведе до колонізації України, переважно російської. Воно змінить її етнічний характер. І, може бути, в дуже близькому майбутньому не можна буде більше говорити про Україну, про українську проблему, оскільки Україна насправді стане російською країною.

З глибокою повагою

(Королівський) консул Граденіго.

В голодоморі 1932—1933 рр. помирали в основному селяни. І тоді 1934 р. Сталін виголосив формулу: «Українська інтелігенція не заслуговує на довіру». Це був присуд, причому не лише інтелігенції, а всій освіченій національно свідомій та

соціально-активній частині народу. Від 1934 до 1941 року комуністична імперія замордувала біля 500 тисяч осіб, обезголовивши націю.

КПРС скористалася періодом 2-ої світової війни для продовження геноциду українського народу.

22 червня 1944 року був виданий наказ № 0078/42 за підписом наркома ВС СРСР Берії і заст. наркома оборони СРСР Жукова про виселення всіх українців, які проживали під німецькою окупацією, у «віддалені краї Союзу СРСР» (Ф. Чувєв, «Солдаты империи». Беседы. Воспоминания. Документы. Москва, «Ковчег», 1998, стр. 177–179).

На виконання цього наказу із західних областей України в східні райони Росії вивезли близько двох мільйонів душ, в тому числі старих і дітей. На їхнє місце привезли росіян.

Оскільки план вивозу всіх українців з України здійснити було неможливо, керівництво СРСР вирішило вдатися знову до випробуваного методу – голодомору. І 1946 р. заморило до смерті 369 тис., 1947 р. – 628 тис. чоловік.

Зерно у СРСР було. В 1946 р. вивезено за кордон 1,7 млн тонн зерна. Головним чином безкоштовно, у вигляді допомоги. Уряд підписав угоду про постачання до Франції протягом квітня–серпня 500 тис. тонн зерна. Польща у 1946–1947 рр. одержала 900 тис. тонн зерна, Чехословаччина 1947 р. – 600 тис. тонн зерна (В. Капустіна. 36. «Молодий будівничий України». Київ, 1999, № 6).

У такий спосіб ЦК КПРС свідомо здійснив голодомор як засіб геноциду української нації, тобто вчинив злочин, передбачений п. «с» ст.2 «Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього» від 9.12.1998 р.

* * *

З метою дослідження та збереження в історичній пам'яті народу однієї з найбільших трагедій в історії України дослідники й свідки лихоліття, громадяни, яким боліла національна трагедія, зібралися 1992 р. на установчий з'їзд і заснували «Асоціацію дослідників голоду-геноциду 1932–1933 років в Україні», згодом переіменовану на «Асоціацію дослідників голодоморів в Україні». Першим головою цієї громадської організації була журналістка Лідія Коваленко-Маняк.

Я переконаний, що голодомор є, по-перше, найбільшим порушенням прав людини, по-друге, він має в собі ознаки геноциду української нації, отже, відноситься до категорії міжнародних злочинів. Відтак постає проблема відповідальності за порушення прав людини та за геноцид.

Хто порушив права українських громадян? Хто організував геноцид української нації?

Влада в Україні 1932–1933 років належала КПРС. Центром влади була Москва. Російська Федерація оголосила себе

спадкоємицею СРСР. Світ визнав її за таку. Вона успадкувала місце в Раді Безпеки ООН, майно й будинки посольств СРСР, золотий і валютний резерви СРСР та все інше. Отже, РФ успадкувала й відповідальність за злочини СРСР і тому повинна нести відповідальність перед громадянами України.

Хто має порушити перед РФ питання про її матеріальне і моральне відшкодування?

Ст. 102, ч. 2 Конституції України зазначає: «Президент України є гарантом... прав і свобод людини і громадян». Він є тією силою, яка зобов'язана порушити перед РФ питання про матеріальну і моральну компенсацію за шкоду, заподіяну Російським імперіалізмом українській нації.

Рада Асоціації тричі зверталася з клопотанням про порушення кримінальних справ. Насамперед, до Генерального прокурора за фактом голодної (примусової) смерті 10 млн. українців 1932–1933 років.

У всіх трьох випадках відмовлено у розслідуванні геноциду українців голодом. Отже, прокуратура іще не є захисником нашої нації.

Впродовж років Асоціація тримається на ентузіазмі самовідданого гурту дослідників – Василя Марочки, Олександри Веселової, Павла Оробченка, Дмитра Карленка, Наталі Суходольської. Ніни Вітровчак, Юрія Писаренка, Люби Стасів, Олександра Ушинського та пана Мар'яна Коця (США).

Дослідники Асоціації працюють у вітчизняних та зарубіжних архівах, продовжують збирати свідчення про голодомори, підтримують зв'язки з науковцями кількох іноземних країн. Підготували та опублікували ряд наукових і науково-популярних та публіцистичних праць про голодомори, збірників документів, матеріали науково-теоретичних конференцій, свідчень населення.

Унаслідок наполегливих клопотань Асоціації (разом з представниками української діаспори) Президент України Леонід Кучма видав 1998 р. Указ про перше офіційне визнання державою фактів геноциду голодоморами української нації. Указ започаткував офіційне відзначення річниця голодоморів на державному рівні, в т. ч. у загальноосвітніх школах, середніх та вищих навчальних закладах. 2000 р. внесено корективу до Указу – тепер Україна вшановуватиме пам'ять жертв голодоморів і політичних репресій щорку четвертої суботи листопада.

Асоціація бере активну участь у зібраннях з оцінки злочинів комунізму. Так, її дослідники виступили з доповідями на Міжнародній науковій конференції «Геноцид українського народу: історична пам'ять та політико-правова оцінка» (2000 р.) та на цілому ряді наукових і краєзнавчих зібрань. Підготували документи і матеріали, на основі яких я, як голова організації, сформулював звинувачувальний висновок і представив його (2000 р.) на Вільнюському Міжнародному громадському трибуналі з оцінки злочинів комунізму.

Про цю важливу роботу Асоціації я написав книжку «Нюрнберг-2». Вона вийшла в світ завдяки фінансовій допомозі «Фундації дослідження українського голодомору», особливо її голови Миколи Міщенка та скарбника Лідії Трухлій з міста Чикаго в США.

Розуміючи важливість особистих контактів між членами Ради Асоціації та нашими закордонними друзями, у вересні 2001 року я побував у США. Результатом зустрічі стало узгодження загальної схеми підготовки до відзначення 2003 року 70-річчя голодомору 1932–1933 років. Про цю трагедію має дізнатися увесь світ.

Асоціація із задоволенням зустрівала Указ Президента України № 275/2002 від 20.03.2002 р. «Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами голодомору в Україні». Він зобов'язує Кабінет Міністрів створити організаційний комітет для підготовки й проведення жалобних пропам'ятних дій у цій справі.

І хочеться сподіватися, що влада нарешті створить державний інститут дослідження геноциду української нації. Щоб більше дізнатися, ціною якої крові Україна вижила й знайшла в собі сили добитися незалежності.

Левко ЛУК'ЯНЕНКО,
народний депутат
України

* * *

Сердечно вітаємо Левка Лук'яненка, відомого правозахисника і громадського діяча, з нагоди його ювілею – 75-річчя від дня народження.

З роси і води Вам, вельмишановний ювіляре!

ЧАРІВНОЮ МОВОЮ СКРИПКИ

Скрипачка Алла Воронкова в концерті прем'єрної програми «Музична культура Іспанії» в Андріївській церкві.

Нинішнього літа Всеукраїнський благодійний фонд «Українське філармонійне това-

риство», який успішно здійснює мистецький проект «Музичні вечори в Національному заповіднику «Софія Київська» (музей «Андріївська церква»)» порадував шанувальників класичної музики ще однією програмою — «Музична культура Іспанії».

Ініціатива започаткування цієї програми належить Президенту фонду, відомому диригенту, професорові Національної музичної академії Йосипу Францу. А відкрила прем'єрні концерти в Андріївській церкві відома скрипачка з Іспанії, наша співвітчизниця Алла Воронкова. І це не випадково. Алла досить популярна не тільки в Іспанії, де з 1991 року живе в Барселоні і працює солісткою та концертмейстером оркестрів: оперного театру «Liceu», «OCB de Barcelona», «Camerata Mediterranea»...

В її репертуарі багато творів як класиків, так і сучасних іспанських композиторів. Грає вона на скрипці «Savori» італійського майстра Паоло Маджині, виготовленій на початку XVII століття.

Народилася скрипачка в Києві, тому зустріч з рідним містом, виступи у знаменитій архітектурній перлині були для неї особливо хвилюючими. Кияни і гості столиці почули у віртуозному виконанні Алли Воронкової відомі у нас твори П. Сарасате та М. де Фальї, а також твори класиків минулого століття Е. Тольдра, Б. Ромара, Х. Родриго, Д. Сервелло: Концерти відбулися за участю камерного оркестру «Ренесанс» та молодого скрипаля, лауреата міжнародних конкурсів, стипендіанта Президента України, ЮНЕСКО і

ЛЮБОВ'Ю ЗМІРЯНО

Наш часопис має чимало приятелів в різних країнах світу. Та один із найдорожчих для нас — Петро Митрофанович Кравченко — відомий громадський діяч, художник з Австралії. Щоразу, буваючи в Києві, він обов'язково знайде вільну хвилину, щоб побувати в редакції, поділитися своїми планами і спостереженнями. Кілька років тому пан Петро презентував у столиці унікальний альбом «Ноша України крізь віки», присвячений історії та особливостям українського костюму. Книгу створив сам і за власний кошт видав, подарувавши провідним бібліотекам України, науковим мистецьким інститутам. Позаминулорік привіз до Києва цікаву виставку творів українських митців Австралії на честь 10-річного ювілею держави.

Нинішнього поклопотався про приїзд до столиці групи австралійських бізнесменів з метою укладання з міськдержадміністрацією угоди про співпрацю в галузі авіації.

Його у нас добре знають і як талановитого художника, чиї

Петро КРАВЧЕНКО в редакції нашого часопису.

твори не один раз експонувалися в музеях міста. І він знає багатьох вітчизняних митців, відвідує їх майстерні, організував кілька виставок цих художників в Австралії.

Петро Кравченко з тих українців, котрі ладні віддати, як кажуть, останню сорочку, аби лиш Україна була, аби ставала міцною, високоавторитетною державою, аби її знали і шанували у світах.

З цими добрими намірами щороку і приїздить на свою батьківщину, хоча має поважний вік — уже за 80 — і стимулятор у серці.

Він мовби живий міст між українською громадою Австралії та Україною.

Онучка Петра Митрофановича Софійка.

Разом зі своїм чоловіком, однодумцем і партнером, лауреатом міжнародних конкурсів Герасимом Воронковим.

королеви Іспанії Остапа Шутка. Алла Воронкова підкорила слухачів високою майстерністю, вишуканістю виконання найскладніших творів. Часом здавалося, що скрипка в її руках не знає ніяких перепон, що їй підвладне все, — настільки було чисте і красиве звучання інструмента.

Оркестр зі свого боку гармонійно і чутливо акомпонував солістці, надаючи їй можливості для якнайповнішого самовираження.

Тож ті, хто побував на концертах, надовго запам'ятають цю талановиту скрипачку, а вона, в свою чергу, вдячних київських слухачів.

«Українське філармонійне товариство» за підтримки свого надійного ексклюзивного партнера — компанії «UTEL» готує нові прем'єри цієї цікавої програми.

А. БІЛАН

ДАРУНОК «ПОЧАЙНИ»

Давню традицію хорového співу в Києво-Могилянській академії сьогодні підтримує хорова капела «Почайна», художній керівник та диригент — Олександр Жигун. До 10-річчя відродженої академії почайнинці випустили два нових компакт-диски з серії «Духовна музика Європи XVIII—XX століть»: «Реквієм» Луїджі Керубіні та Літургії С. Іоана Золотоустого А. Веделя та К. Стеценка.

Головний доробок капели та її керівника — відновлення творів визначних українських композиторів, випускників Києво-Могилянської академії Максима

Березовського та Артемія Веделя. Мабуть, саме тому твори Веделя стали своєрідною візитною картою «Почайни». Олександровичу вдалося відновити його Літургію та Концерт № 11 за автографічною партитурою.

Літургією Кирила Стеценка «Почайна» зацікавилася ще в кінці 80-х років. Запис на компакт-диск здійснено з концерту «Почайни» у Володимирському соборі, який відбувся 1 червня 2002 р.

Запису «Реквієму» також передувала значна пошукова робота. Досі цей твір ніколи не виконувався в Україні у супроводі симфонічного оркестру. У столичних бібліотеках та архівах партитури для оркестру не виявилось. Її було знайдено лише в Москві, в Російській Державній бібліотеці і вигляді фотокопій. При цьому деякі сторінки партитури не збереглися. Їх вдалося розшукати у Варшавській бібліотеці.

І це тільки партитури. А уявіть собі, скільки енергії й сил на репетиціях віддалося «вспівуванню», пошуку оптимального звучання, шліфуванню відтінків! «Почайна» та її Маєстро весь час у творчому пошуку. Це важка, але цікава і плідна праця з колосальною віддачею, адже хоровий спів збагачує духовно і виконавців, і слухачів. «Без «Почайни» академія не відбулася б», — так високо оцінює роботу колективу Президент НаУКМА В. Брюховецький. Але, як сказав Олександр Жигун, треба працювати далі. До ювілею Могилянки хорова капела підготувала низку творчих заходів, які покажуть значення академії в розвитку музичної культури України та Європи від минулих віків до сучасності.

А. ШАРГЕЙ

Аліна БАЖАН

ДО ДНА

Зазвичай Петро Митрофанович мало розповідає про себе, більше слухає чи ділиться роздумами про побачене. Цього разу так вийшло, що за келихом гарного вина він розповів про свою онуку Софійку, яка була вибрана Сіднейським організаційним комітетом нести олімпійський смолоскип у день відкриття 27-х Олімпійських ігор.

Дівчинка, яка отримала 2-річну стипендію, студіює балет в Мак-Донад коледж у Стратфілді. Комітет запропонував коледжеві подати список студентів, одну з яких буде вибрано нести на арену стадіону смолоскип. З цією метою запропонували написати літературний твір на тему «Що ти відчуваєш, несучи цей смолоскип». Вчителі повідомили, що це звичайне шкільне завдання, насправді то був конкурс. І коли роботи були надіслані до комітету, то перемогу здобула 14-річна Софійка.

Петро Митрофанович пишається внучкою, мріє побачити її виступ на сцені Національної опери.

Плакат до виставки українських художників Австралії, присвяченій 10-річному ювілею незалежності України.

Нині чимало наших співвітчизників з-за кордону втрачають інтерес до своєї батьківщини. Одні втомилися, інші розчарувалися. А Петро Митрофанович дивиться в майбутнє України з оптимізмом і надією, і все робить для того, щоб ці добрі почуття жили в серцях його побратимів з Австралії.

Чекатимемо його приїзду, його нових ініціатив і наступного року.

СТЕЖКОЮ ДО «АЛЬФИ»

Є такі назви в невеличких містах, які знайомі кожному. Так і в нашій Ясинуватій, мало хто, мабуть, не чув про «Альфу».

Ясинувата — місто з 35-тисячним населенням, у вересні цього року якому виповнилося 130 років. Сьогодні — це центр машинобудування, великий залізничний вузол. В 7 загальноосвітніх, санаторній школі-інтернаті, 3 професійно-технічних училищах, коледжі і технікумі транспортного будівництва навчається понад 9 тисяч неповнолітніх та молоді. До їх послуг — 45 позашкільних, спортивних, закладів культури, які організують їхнє дозвілля.

Особливе місце в системі закладів для дітей і підлітків посідає підлітковий центр «Альфа», створений як ін-

Завжди бажаний гість клубу — міський голова Олександр Русаченко.

Дні народної творчості. Зустріч з народною майстринею-флористкою Олександрою Акіндєєвою.

новаційний тип бібліотеки в результаті реорганізації юнацької бібліотеки № 6 Ясинуватської міської ЦБС.

Розташований «підлітковий» у самому центрі міста. З ранку до вечора (без вихідних) двері «Альфи» не зачиняються. Спочатку це «серйозна» публіка: бабусі та дідуся виконують доручення своїх онуків-учнів, а заодно і собі для душі та господарської справи книжки підбирають. Бо тільки в ці ранкові години є можли-

вість спокійно переглянути періодичні видання, вибрати книжку, поспілкуватися. А ось коли закінчуються уроки в школах, бібліотека починає працювати у знайомому ритмі. Найсумлінніші учні відразу біжать взяти задану вчителем книгу, трохи ледачіші, які відкладають все на останню мить, по двос-трьох сидять у читальному залі над одною книгою, бо «це вже на завтра треба».

Усі питання та проблеми допома-

гають розв'язати досвідчені бібліотекарі Л. Л. Кірхан та В. О. Іщенко. А яскраво, з великою любов'ю оформлені книжкові виставки, стенди, картотеки не залишають ніякий запит без відповіді.

Отже, і абонемент, і читальний зал заповнений, але потік відвіду-

Олександра Акіндєєва. Бабка.

Олександра Акіндєєва. Яблука.

ЛЯЛЬКИ У ДОМІ МИКОЛИ

вачів не припиняється: ідуть студійці та гуртківці. Найкумедніша — молодша група ізостудії. Дріботять за ручку з дорослими, а альбоми розміром майже такі, як їх власники. Пізніше статечно крокують старшокласники та студенти.

А ось в учасників екологічного гуртка «Природа і К» у торбинках завжди щось є: горох і горіхи, насіння, кукурудза, пшоно, шишки... всього й не перелічити!

Юні судомодельсти — народ серйозний та неквапливий. Побудувати модель корабля — праця копітка, потребує максимуму зосередженості та уваги. У цих з сумок виглядають креслення та деталі суден.

Дівчатка зі студії народознавства працюють голкою та спицями. Їх вироби — вишивка, в'язання, макроме прикрашають стіни бібліотеки.

А ось юних психологів зі студії «Популярна психологія для тинейджерів» видно і чути здалеку. Вони — найрозкутіші та найгаласливіші відвідувачі.

Коли збираються любителі бардівської пісні — теж варто подивитися та послухати. З гітарами, касетами поодиноч і цілими сім'ями йдуть великі та малі шанувальники авторського співу. І тоді до пізнього вечора линуть пісні та музика.

Ось, нарешті, всі на своїх місцях: пишуть, читають, малюють, майструють, ліплять, співають... Дорослі, очікуючи своїх «митців», теж не сумують. В затишній кімнаті спілкуються, читають, дехто працює. Це наші будні.

Так живе у невеличкому місті на Донеччині підлітковий центр «Альфа», двері якого завжди гостинно відчинено для всіх.

Галина ШОРОНОВА —
завідуюча підлітковим
центром «Альфа»

м. Ясинувата
Донецької обл.

1. С. Чичирко — керівник студії «Популярна психологія для тинейджерів».

2. За сприяння благодійного фонду «Київська Русь» та приватної адвокатської консультації відкрито інформаційно-консультативну службу з питань юридичної та психологічної допомоги. На знімку — консультант Галина Шоронova за роботою.

3. «До нас «Пізнайко» прийшов, нам дарунки роздавав» — нагородження переможців та лауреатів конкурсу на кращу ялинкову прикрасу. Праворуч — Лариса Іщенко — директор міської централізованої бібліотечної системи.

На виставці в галереї «Дім Миколи», що у Київському палаці дітей та юнацтва, експонувалися ляльки художниці Оксани Цюпи з Ірпеня. Майже три десятки авторських ляльок, більших і менших, були виготовлені майстринею протягом минулого 2001-го року.

Ляльки Оксани Цюпи не мають прикладного значення, не несуть жодного смислового навантаження, окрім одного, проте найголовнішого — бути лялькою. Не серійним пупсом з пластмасовою головою, а окремою, неповторною індивідуальністю. Саме так і слід розуміти призначення виставки «Зимова казка», як своєрідну спробу протесту мисткині проти серійного, поставленого на потік в індустріальному світі виробництва. Але протесту конструктивного, не голого заперечення, а твердження, що і в час масових технологій можна виробляти «поштучний товар».

Кожна лялька О. Цюпи існує лише в єдиному варіанті, вона неповторна і невідтворна. Чотири пори року — «Зима», «Осінь»,

Оксана Цюпа.

Фото **Анатолія МІЗЕРНОГО.**

«Літо» і «Весна», персонажі казок Гофмана «Золота зміяка Серпентина», «Ансельм», три царівни підземного царства, дійові особи комедії дель арте П'єро, Арлекін і Коломбіна, просто «дами з ка-

валерами» матеріалізуються під руками ірпінської художниці, набувають свого втілення, оживають і розпочинають уже самостійне життя — життя художнього твору.

Оксана Цюпа — випускниця Київської академії легкої промисловості за спеціальністю «художниця-модельєр». Пробувала свої сили в кераміці, живописі на склі, в печворку, оформленні книжок. Від 1999 року зацікавилася лялькарством, тож виставку готувала протягом двох останніх років, збираючи матеріали, для чого довелося відвідати музеї іграшки у Празі, Мюнхені й Нюрнбергу.

Деякі з робіт О. Цюпи вже придбані приватними колекціонерами, та переважна більшість залишаються у власності авторки.

Касьян КОТОВИЧ

«ЖІНКА. МОДА. ЧАС»:

Відкрили виставку жінки, які знають про моду і роблять моду: Ольга Жбанкова — мистецтвознавець, куратор виставки, Нана Морозова — головний редактор журналу «ELLE-Україна», що виступив спонсором проекту, Вікторія Гресь — модельєр, яка представила на відкритті ретро-дефіле своїх моделей.

Здається, що такої виставки і такого відкриття столітні стіни цього музею не пам'ятають. Експозиція об'єднала жіночі портрети українських художників XIX — першої половини XX століття, предмети модного колись інтер'єру та зразки жіночої моди, яка пішла в минуле. Такий синтез підсилив сприйняття класичних робіт живопису, а ретро-дефіле привнесло в процедуру відкриття виставки динамізм дня сьогоднішнього.

У героїнь В. Тропініна, А. Мокрицького, О. Мурашка, П. Волокидіна, О. Шовкуненка різні характери й долі, їх розділяє час і спосіб життя, але поєднує одне — актуальна для них мода. Їхні плаття — «герої» їхнього часу, стають активними діючими особами, невід'ємною складовою образів.

Анну Мазевську з портрета роботи О. Рокачевського (1870) та безіменну жінку з роботи М. Шелюто (1930) розділяють всього шістдесят років, але створюється враження, що вони — жительки різних планет, а не епох. Спробуємо думкою «переодягти» цих героїнь в одяг одної. Примітивність і «нудність» костюма 30-х не позбавить образ Анни Мазевської жіночності та глибини внутрішнього світу, а героїня молодшої країни Рад не стане витонченою в перлах і мереживах. Здається, що

Куратор виставки Ольга Жбанкова, генеральний директор Національного художнього музею Анатолій Мельник, головний редактор журналу «ELLE-Україна» Нана Морозова та модельєр Вікторія Гресь.

справа тут не в моді їхнього часу, а в самому часі. Час змінив уяву про ідеал жіночої краси, але ж кожна з них була привабливою для свого сучасника, чоловіка-художника.

Ніщо так не доповнює образ жінки, як невідгадливі предмети, серед яких вона живе, якими постійно користується — трюмо і швейна машинка, лайкові рукавички і розшиті бісером плаття, патефон і віденський стілець, на спинку якого так зручно повісити ридикюль... Усі ці,

ТЕАТР

ШЕКСПІР ЗА ЖОЛДАКОМ

Сцена з вистави.

Відомий український режисер Андрій Жолдак зважився перевірити на міцність трагедію Вільяма Шекспіра «Гамлет», віддавши на суд громадськості своє дитя «Гамлет. Сні». У головних ролях: популярний український співак Андрій Кравчук, раніше відомий як EL Кравчук, і актриса Вікторія Спесивцева. Загалом у виставі грають 37 акторів.

На режисерському рахунку епатажного Жолдака чимало постановок, від «Ідіота» Достоевського до «Кармен».

Вершини популярності режисера досяг, коли московський МХАТ запросив його поставити «Чайку» Чехова. Уся Москва поспішила побачити спектакль, що за своєю скандальністю на мить затьмарив «штучки»

Те, що багатьом глядачам моєї вистави може здаватися пустим нагромадженням, безглуздя, відсутністю сенсу і знуцанням над духом, для мене є пошуком нових цінностей.

Андрій Жолдак-Тобілевич IV

ЖИВОПИС, ІНТЕР'ЄР, ДЕФІЛЕ

одушевлені постійним жіночим дотиком предмети, також представлені в залах музею. Це речі, що не залишають глядача байдужим, речі, що викликають емоції.

У моделях, представлених ретро-дефіле, як і в їхньому авторі — Вікторії Гресь, не було багато кольору, але за кожною моделлю почувалося розуміння художником суті жіночого образу, чарівність особистості й жіночність самого дизайнера.

Ольга Жбанкова:

— Жінка мода, час — що стало поштовхом для об'єднання цих понять?

— У кожній колекції нашого музею знаходився ряд жіночих портретів, що значилися як «Невідомий художник. Портрет невідомої. Перша половина XIX століття». Для того щоб конкретизувати час створення робіт, я вирішила вивчити моду чого часу, адже пошите згідно з модою жіноче плаття може точно вказати на час створення полотна. Так виник ланцюжок — жінка, мода, час. Жінка диктує моду, мода створює її образ. Час — визначає канони жіночої краси й одягу...

— Як Ви можете охарактеризувати роботи з колекції Національного художнього музею, представлені на виставці.

— В експонованих на виставці роботах прослідковується лінія, що поєднує стилістику мистецтва і моди. Безумовно, герої виставки не тільки портретовані жінки, але й автори полотен — художники, більшість з яких — чоловіки. Ми можемо простежити розвиток портретного жанру — від реальної, тонко виписаної визначеності образу, як у «Портреті дружини» Аполлона Мокрицького, до узагальненості, в якій обличчя не дуже й важливе, а панує ритміка кольору, руху, форми — те, що ми бачимо в роботі «Тричі жіночі фігури» Олександри Екстер.

...Змінюються епохи, художники, стилі, мода. Постійною залишається жінка — як ідеал прекрасного.

Вікторія Гресь:

— Сьогоднішній показ Ваших моделей проходить у місці трохи незвичному — музеї. Чи накладає це якийсь відбиток на дефіле?

— Винятково позитивний! Це не перший такий наш досвід. Ми проводили покази в різних місцях — парках і церквах. Не завжди столиця в якихось речах буває першою, але народжується мода — в столиці.

Дуже радує, що сьогодні згадали про те, що мода не тільки матеріальна культура, мода — це розгляд мистецтва.

— Виставка, яка відкрилася, називається «Жінка. Мода. Час», що стане, на Ваш погляд, «одною» прикметою нашого часу?

— Еклектика. Мода вийшла за рамки визначеного канону. Сьогоднішній день — час скоріше стилістів, ніж модельєрів.

— Художник-модельєр у першу чергу — все ж художник. Що для Вас як художника може стати вихідною точкою при створенні нового образу, моделі?

— Не знаю! Поштовх може бути в будь-чому. Все будується на асоціаціях. Нехай природа натхнення залишиться загадкою, таємницею!..

Пройшовши залами виставки, дивлячись на зразки колишньої моди, яка дійшла до нас, спало на думку — а де ж ота «шароварщина», що стала «притчею во язицех», коли йдеться про Україну? Немає й натяку на неї — скрізь взірці європейського мистецтва. Сьогодні кажуть: «інтеграція в Європу». Почнемо з «інтеграції» у забуті надбання власної культури...

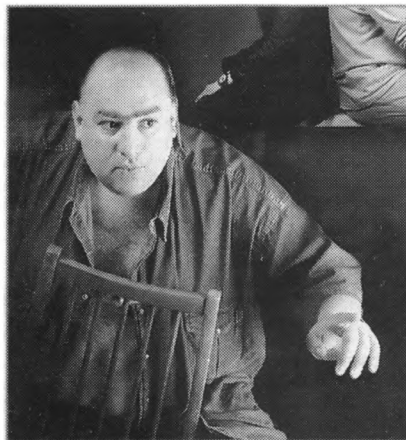
Олена ІВАНОВА-СОЛДОВНИКОВА,
мистецтвознавець

Вітюка. Потім були успішні гастролі в ряді країн.

Прем'єра вистави «Гамлет. Сні» відбулась у Харкові. Сюди режисер приїхав з Румунії, де поставив у одному з театрів «Отелло». Стосовно української прем'єри Жолдак сказав: «Глядачі будуть шоковані, вони ще ніколи такого не бачили. «Гамлет» у Харкові спричинив справжній естетичний фурор».

Режисер у рекордний термін, 45 днів, зібрав харківських акторів (тільки Спесивцева і Кравчук — кияни) і змусив їх грати за своїми правилами, забувши про стару театральну школу: їм заклеюють рота і змушують грати, нерухомо сидючи на табуретках. Жінки оголені зверху по пояс. А в одній зі сцен актори зненацька з'являються в неглибе, плаваках і пляжному бікіні. Вони стрибають, бігають, плазують по сцені, забираються нагору, падають униз із жакливим гуркотом. Їх купають у ночвах і обсипають пір'ям...

Шоу «Гамлет. Сні» складається з трьох частин. Причому, за словами самого автора, ці частини можна міняти місцями, але їхня магія і зміст залишаються незмінними: усе залежить від типу та інтелектуального розвитку глядача. У найближчі два-

Андрій Жолдак.

три роки він збирається поставити трьох «Гамлетів»: «чорного» — у Харкові, «білого» — у Москві і «червоного» — в одному з європейських театрів. А Київ побачив «буржуазну», за словами режисера, найбільш успішну версію.

Театр Жолдака критики називають театром ризику. І режисер із задоволенням підтверджує цю характеристику. Він запевняє, що «Гамлет. Сні» — «найбожевільні-

ша» його вистава. В основі цього спектаклю немає ідеї — він складається як низка нагромаджених одна на одну картинок, вибудовується багатоголоссям образів. Кожна «картинка» Андрія Жолдака могла б стати кінокадром, кожен кадр картиною. Текст Шекспіра — лише привід для його фантазій.

«Гамлет. Сні» — світ світла, п'їтьми, радості, емоційних напружень, гіркоти і забуття. З першої хвилини він захоплює Вас і не відпускає до самого кінця. Він занурює у незрозумілий, здавалося б, абсурдний і дріб'язковий, безладний світ, але незабаром ви розумієте, що це рай і пекло на одній сцені.

Режисер метушливий, мов дитина. Він розкріпає і дарує волю. Він допомагає злетіти.

Незабаром «Гамлет. Сні», за словами А. Жолдака, має поїхати до кількох європейських столиць.

Олександра КОЛГАНОВА,
студентка
Інституту журналістики
Київського
національного
університету
ім. Т. Шевченка

ЧИМ ДОПОМОГТИ СВОЄМУ КРАЮ

Немирівському земляцтву — шість років

З дитинства Зелені Свята пам'ятають ся запахом татарського зілля, яким покривали задалегідь вимашену глиною долівку, квітучою красою подільського літа, відчуттям радості і доброти, очікування ди-

ва. Таким дивом цього року, вже вшосте, стала зустріч у Немиріві земляків. Людей, які народилися на цій благословенній Подільській землі в різні роки, у різних селах і яких зібрала земляцька громада. Де-

кто багато років тому пішов у далекі світи, дехто десятиріччями не приїздив у рідне село — якось за щоденними клопотоми ніколи було, а декому вже й ні до кого — не залишилось рідні, тільки хресток на цвинтарі та порослий кущами горбок глини там, де в дитинстві був центр Світу, де стояла батьківська хата. Час неблаганний. Тож організатори земляцтва свого часу зробили найважливіше — розшукали тих, хто відбився від берега дитинства, і зібрали їх разом на Трійцю. І це виявилось блискавкою! Полуда щоденної колотнечі впала з серця. Чому? Чому так багато часу згаюно! Туга босоного дитинства, щасливої юності, яка повертається тепер, принаймні раз на рік, коли збираємося на нашій малій Батьківщині — додає снаги, згуртовує. Земляцтво щороку зростає, поповнюється чудовими людьми, які народилися, живуть і працюють в нашому благословенному краю. Несподівано виявилось, що немирівський край багатий численними достойниками, відомими в Україні людьми: архітекторами, будівниками, науковцями, лікарями, вченими, директора-

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

«ЗОВУСЯ Я КРАСУНЕЮ ВОЛИННЮ»...

Кому в Україні не відома знаменита «Пісня про Волинь», що її створили видатні митці Дмитро Луценко та Анатолій Пашкевич! До сердечного щему, до гарячої сльози проймають слова:

Гойда, як море, Світазь хвилю синю,
Зовуся я красунею Волиню.
Я вся в гаях, озерах і долинах,
Я вся в розлогих вербах і калинах...

Горджуся я і доньками, й синами,
Землею й мирним небом,
що над нами,
Де грає рясно цвітом, як барвінки,
Безсмертна слава Лесі Українки.

З новою силою зазвучала в мені могутня мелодика сокровених слів, коли узав до рук перше число журналу «Волинь моя», що його поблагословило у світ Міжнародне громадське об'єднання «Волинське братство». У передньому слові до видання мовиться, що воно задумане, як видання волинян, які живуть за межами Волині і згуртувалися в братство. Разом з тим, такий часопис навряд чи був би належно «приземлений», якби не мав творчої підтримки з різних країв. Творці журналу вирішили не звужувати його до території нинішньої Волинської області, а розглядають його в широкому етнічно-історичному контексті, включаючи у це поняття Рівненську, Житомирську області, а також північну частину Тернопільщини.

Яскравою ознакою Великої Волині і постають перед читачем у своєрідних фотоквінках музей-садиба Лесі Українки в Колодяжному, замок Любарта в Луцьку, Василівська церква-ротонда у Володимир-Волинському Волинської області; музей-заповідник «Козацькі могили» у Пляшеві, Дубенський замок і замок князів Острозьких в Острозі, Свято-Троїцький жіночий монастир (Рівненщина); Кременецький замок і Почаївська Лавра

(Тернопільщина); Звягельський замок і кафедральний Преображенський собор (Житомирщина).

Укладачі збірника вчинили єдино-вірно, наснаживши його патріотичним духом славетної землячки Лесі Українки. А тон у цьому задав академік Микола Жулинський в розгорнутій статті «Як розбудити розум, що заснув? Лесь Українка, як уособлення національного обов'язку». Цією публікацією відкривається розділ часопису «Наші славетні земляки».

З глибокими історичними розвідками «Споконвічна земля волинська» та «Переселенська трагедія» виступає на шпальтах цікавий науковець, кандидат історичних наук Юрій Сорока. Певен, великий інтерес у читачів викличуть розвідки Івана Лисяка-Рудницького про видатного історика, політичного діяча і мислителя В'ячеслава Липинського, а також Ольги Рутковської «Волинь у часі, просторі і пам'яті» — про українського етнографа, фольклориста і письменника Василя Кравченка.

У розділі «Жива пам'ять» читача заповнюють своєю гіркою правдою публікації всевітньо знаного письменника Уласа Самчука «Волинська тиха сторона», відомого українського художника, мистецтвознавця, співредактора журналу «Сучасність» Богдана Певного «Погашення боргу», Наталі Солошенко-Тиравської «Луцький театр у роки війни», а також визначного есеїста, літературознавця й поета Євгена Сверстюка «Перед входом до тунелю».

У часописі багато історичного, культурознавчого матеріалу про віткої духовності волинян, про знамениті волинські ікони, храми, народні свята й обряди, про славнозвісні творчі колективи — професійні й народні.

Мистецьким набуткам волинян присвячено, зокрема, статті Ольги Рутковської «Свята, які повертаються на хвилях пам'яті», Олексія

Ошукевича «Пісенна творчість Волинського краю», художні новели композитора, колишнього диригента Волинського народного хору Анатолія Пашкевича. Великий інтерес становить розділ «З пісенного виночка», де вміщено ряд народно-пісенних творів, що народилися в цьому поетичному краї.

З невідомим інтересом читається дослідження письменника Василя Гея «Волинь літературна: історія і сучасність». Серед іншого автор подає розгорнутий список усіх письменників, які народилися на Волині, творили і творять тут та поза її межами. Серед них подібуємо славетні імена Івана Журавницького, Агатангела Кримського, Євгена Шаблювського, Мечислава Гаска, Євгена Сверстюка та ін., а також українських письменників з Волині у діаспорі Степана Радіона, Якова Гудемчука, уже згадуваних Богдана Певного та Уласа Самчука. Доволі великий список складають українські письменники, життя і творчість яких пов'язані з Волиню. Окрім

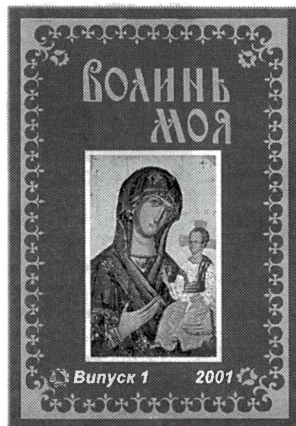
славетної Лесі Українки, тут у свій час жили й трудилися Іван Вишенський, Пантелеймон Куліш, Олена Пчілка, Ярослав Галан, російські письменники Ярослав Смеляков, Емануїл Казакевич та інші. Звичайно, найбільшу групу становлять сучасні письменники, живі учасники літературного процесу. Ці списки майстрів з поданими основними творчими набутками кожного із них свідчать про те, що художнє слово на Волині з давнини до сьогодні б'є живодайним джерелом.

Цілоком умотивований у часописі розділ «На тисячолітній межі», в якому яскраво висвітлюються процеси, що відбуваються в сучасній Україні. А розповідають про це виділі з Великої Волині — колишньої глава Адміністрації Президента України, а нині — спікер парламенту Володимир Литвин, голова правління Промінвестбанку Володимир Матвієнко, Надзвичайний і Повноважний посол України в Румунії Антон Бутейко та інші.

Для кожного найріднішею і наймилюшою за все на світі є та стежина в ріднім краї, що одним одна біля воріт. Любов до великої Батьківщини виростає саме звідси — з батьківщини маленької. Свої синівські почуття любові до батьків, до свого первороду, до рідного села Романів щемно виливає в хвилюючому нарисі «Мамина вишня в саду» відомий публіцист Михайло Сорока, один із тих добровольців-ентузіастів, що доклали великих зусиль до виходу першого числа часопису «Волинь моя...», за яким, віряться, буде чия й друге, і третє, і десяте... Бо саме таких патріотичних, щирих, дохідливих видань (а «Волинь моя» найперше адресується юному поколінню) нам ще дуже й дуже бракує.

Щасливої тоби путі до читачів, «Волинь моя»!

Андрій СУРАЖКО

ми великих підприємств, керівниками відомих інститутів, правниками, письменниками, художниками, журналістами.

Торік до зустрічі земляків керівництво немирівського земляцтва пообіцяло підготувати збірочку — довідник членів земляцтва. Це буде дуже цікаве видання. Воно допоможе багатьом познайомитись знову з тим самим Женькою, Славком, Михайлом, з якими разом бігали левадами, а потім всі виростили і погубились. Але добре, що зараз з'явилась така нагода і можливість надолужити те, що було згано.

А виникла ця ініціатива у Голови Немирівської районної державної адміністрації Михайла Савовича Матієнка у 1996 році.

Усі члени земляцтва були «означені» значками з гербом Немирівського земляцтва, які випущені, до речі, аж земляками. Але особливо цікавим було музичне вітання на аудіокасеті, презентоване кожному члену земляцтва поіменно. Правління земляцтва доручило молодій радіожурналістці Немирівської районної редакції радіомовлення Оксані Вдовцовій таку справу. Вона не тільки підготувала цілу програму —

чудове музичне вітання до дня зустрічі, але й втішила несподіваним «ноу хау» — об'їздила усі села району, взяла інтерв'ю, у друзів, сусідів, однокласників, вчителів та зробила міні-радіопередачу, такий собі аудіо-портрет кожного члена земляцтва.

Відбулися цікаві краєзнавчі екскурсії, зокрема, відвідання Скіфських валів, які знаходяться поряд з містом. Про історію дослідження прадавньої пам'ятки розповіла слухачам краєзнавець, дослідниці Немирівщини, автор книги «Немирів крізь віки» Галина Шенк.

Голова земляцтва розповів, що багато чого потрібного вже зроблено завдяки пораді, підтримці, допомозі земляків. Так, поволі, але рухається будівництво Храму Архістратига Михайла, Хрест на місці зведення якого було закладено за участі зібрання земляків 2001 року. Затверджено проект, підготовлена відповідна технічна документація, викопано котлована, забувається сваї, лаштується фундамент.

За шість років свого існування земляцтво надає особливі уваги саме питанням духовності, культури. На сторінках районної га-

зети «Прибузькі новини», головний редактор Тетяна Демиденко, друкувалося багато матеріалів з історії свого краю, про славетних земляків. За сприяння голови земляцтва М. С. Матієнка було випущено декілька книжок. Зокрема, книжка віршів діток-аматорів поетичного слова, краєзнавчі книжки з історії Немирівщини. Планується продовження співпраці та безпосередня допомога в розвитку музеїв, які існують та будуть відроджені. Тут сприяння земляцтва може бути різноманітним: це й наукова допомога, і консультації фахівців, і врешті-решт, фінансова допомога. Членами земляцтва неодноразово передавалися бібліотекам художньої та науково-популярної літератури бібліотекам м. Немирів, сільській бібліотеці с. Юрківці, шкільній бібліотеці смт. Ситківці, бібліотеці Будинку відпочинку «Авангард», та ін.

Владислав ТАРАНЮК,
член Національної
Спілки
журналістів України

смт. Ситківці,
Немирівський район,
Вінницька обл.

ВЕЛЕСОВА КНИГА
ВОЛХОВИНИ

Одного разу, перебуваючи в майстерні свого друга, скульптора Анатолія Куца, і розглядаючи постать князя Володимира-Хрестителя, який гордо стояв, поставивши ногу на статую поверженого Бога українців Перуна (ще в робочому стані), Віктор Ющенко, тоді — Прем'єр-міністр України, сказав подружньому мітцю:

— Ти зміни ногу Володимира із Перуна, бо то — наша традиція, давнє вірування, яке слід шанувати.

Незважаючи на дедалі більш активну «християнізацію» нашого суспільства, процес «знямання ноги з Перуна», тобто зміна у ставленні сучасних українців до прадавньої своєї релігії із зневажливо-глумливого — до поважливого і шанобливого — поступово відбувається.

І це — насамперед завдяки зусиллям наших письменників, учених — Володимира Шаяна, Миколи Скрипника, Бориса Яценка, Валерія Шевчука та багатьох інших, які приклали воїстину титанічні зусилля, щоб відкрити зміст видатної пам'ятки нашої прадавньої культури — «Велесової книги». Нині до цього ряду імен відкривачів можна сміливо додати ще одне — Галина Лозко.

Відомий етнолог, релігієзнавець, головний редактор часопису «Сварог», автор багатьох книг, голова і духовний провідник Об'єднання Рідновірів України, вона багато років досліджує цю пам'ятку дохристиян-

ської писемності, використовуючи її, як колись китайські комуністи — цитатник Мао, у своїй повсякденній діяльності священниці серед громадивів-язичників і всіх інших наших земляків, часто — постполітарних безвірників, які з інтересом і зацікавленістю ставляться до нової інформації, йдуть на діалог.

Усвідомивши, що лише працюючи фундаментально, з повною віддачею, можна досягти відчутних результатів, Галина Лозко, вона ж — волхвиня Зореслава — видала власний переклад «Велесової книги» за

щоб мали ми життя з Праотцями нашими, в Богах зливаючись в єдину правду — так оце єсть ми, Да-жбожи Внуки».

Це своєрідне послання язичницьких волхвів нам, нащадкам, — нагадування про те, «чиїх батьків ми діти», писане в V—IX століттях під загрозою насильницької християнізації Київської Русі. І, зрештою, свідчення того, що писемність, як ознака цивілізованості, не християнство нам принесло, а язичницькі священники.

«Велесову книгу», писану на де-

ЩОБ МАЛИ ЧИСТІ ДУШІ

**Про новий переклад
«Велесової книги»**

сприяння і підтримки видавничого і поліграфічного центру «Такі справи».

«Велесова книга» змінить не тільки науку історії, але й саму історію», — сказав професор Володимир Шаян. І справді — адже вона — звід законів і звичаїв, збірник молитов і легенд прадавніх українців, за якими вони жили, яких дотримувались й нам заповідали жити.

Наші пращури не були «рабами Божими», не просили Богів, а тільки славили, «підтримуючи таким чином постійний зв'язок з космосом і отримуючи в такий спосіб необхідні духовні сили», — зазначає Галина Лозко, — «віддати належну шану рідній духовності — це є головною метою славлення й означає єднання Богів, людей і духів помірних родичів». І авторка наводить молитву: «Молімося Богам, щоб мали ми чисті душі і тіла наші, і

рев'яних дощечках, знайшов білогвардійський полковник А. Ізенбек у 1919 році в мастку князів Куракіних в селі Великий Бурулук на Харківщині. Потім він вивіз пам'ятку в Белгію, згодом передавши її у спадок українцю за походженням Юрію Миролібову, який дбайливо переписав дощечки, перекладав і перефотографував їх. На жаль, оригінали — дощечки загубилися у війні другої світової війни і до нас дійшли лише копії.

Багато людей — чистими і нечистими руками — торкалися цієї пам'ятки, вона зазнавала в окремих публікаціях змін і перекручень, але знайшла своє продовження у найточніших перекладах Миколи Скрипника, українця із Франції, які взяла за основу Галина Лозко, і завдяки їй до нас дійшли ще не опубліковані тексти «Велесової кни-

ги» — порівняно з попереднім виданням — добротним фаховим перекладом мовознавця з Ужгорода Бориса Яценка.

Галина Лозко більш докладно коментує кожну дощечку книги, тлумачить кожне незнане і незрозуміле слово. Книга Бога Велеса подана у перекладі й оригіналі староруським письмом, до якого доданий лексикографічний словник у 8500 слів, що демонструє багатство словникового запасу наших пращурів, значну варіативність кожного слова.

Видання чудово оформлене — дизайн та макет Людмили Кузнецової за участю художника Радомира Миколенка.

Велику вагу має релігієзнавчий коментар «Велесової книги». Авторка, як священниці Рідної Віри, бачить ці тексти мовби ізсередини, живе ними. Є розділи оповідей стосовно пам'ятки самої Г. Лозко та Я. Оріона, де йдеться про структуру і суть праукраїнського релігійного вчення, висвітлюється історична ситуація тогочасних подій, подається листування Миколи Скрипника у справі «Велесової книги».

Наявні тут і покажчики географічних назв, імен історичних осіб, етнічних назв, імен Богів та релігійних понять.

Передмову до книги написав відомий письменник Іван Білик, рецензували її академік П. Панченко, професори А. Колодний та О. Уткін.

Галина Лозко є ідеологом українського праворадикального руху, чий вплив необхідний майбутньому нашого суспільства. Сила духовності людей має прийти на зміну маорсовим національним безликістю, манкуртству, нігілізму, поверховості сприяють українськості.

І це станеться тоді, коли багато чого із комплексу світоглядного, звичаєвого, описаного «Велесовою книгою», буде пристосовано до наших реалій і втілено у повсякденне життя народу України.

Ярослав ЧОРНОГУЗ

СВІТ КАЗКИ ТА АЛЬТЕРНАТИВНОГО РОМАНСУ

Для тих, хто не дуже цікавиться напрямками української музики, інтригуюча назва «Королівські зайці» асоціюється, напевне, з якимись подарунками, святковими іграшками — усім, що створює в дитинстві казкову атмосферу. Насправді так називається львівський рок-колектив на чолі з чарівною вокалісткою, композиторкою та аранжувальницею Лесею Герасимчук. Цей гурт існує вже три роки, але досі маловідомий найширшому загалові через своє вперте небажання влитися до сучасного шоу-бізнесового комерційного компоту.

«Присмеркова зала та відкладена бік віолончель на обкладинці — не лише рекламний трюк-запрошення, розрахований на інтелектуалів. М'який саунд акустичних гітар у безпосередній близькості зі смичковою братією справді «тягне» на академічний концерт, якби не два слова — «Королівські зайці». Саме тому романс визначається як альтернативний, а слухач — як самодостатня субстанція, яка, повискуючи, посвистуючи і підспівуючи, бере безпосередню участь в концерті. Гармонію, мелодію та ритм — все, чого не вистає українській сцені в ці дні — «Королівські зайці» представили лише одним концертом. Достатньо простору, щоби кричати разом із солісткою Лесею Герасимчук. А після деяких пісень хочеться побігти на вулицю, щоб там серед голубів та бруківки розповідати людям, що ти почув Казку. Хоча набагато більше вам розкажуть «Слова» виспівані. Важко повірити, що заради цього альбому Леся Герасимчук «Залишила Гори», як не віриться і в те, що її звіди відпустили «Райські Птиці» чи їхні родички «Птиці Зелені». Кожна з дев'яти композицій є оригінальною сумішшю блюзу, джазу, фольку та романсу, що, власне, і зазначено у назві. Про витончену лірику пісень говорить той факт, що вона сміливо запозичена від найкращих українських поетів, з яких невідомим для більшості може бути лише Д. Дебелянов. Решта імен — суцільна класика: О. Олесь, В. Сосяра, Л. Українка, П. Тичина, Ліна Костенко. Лірика лірикою, а все ж

під один «романс» можна непогано відірватися: «Ду-ду-ду» вимагає руху та вереску. Разом з тим, кожна з пісень виконана так, що навіть попри повільний темп спокійними вони не здаються. Рекомендовано слухати», — пише Юрій Карашівський про минулорічну презентацію альбому «Королівських зайців».

Презентація справді набула великого розголосу, але... на тому все зупинилося майже на півроку.

*** Альбом на касетах та дисках (а також багато іншої цікавої музики) можна замовити в Мистецькій агенції «Саме так!», яка випускає та продає виключно українську аудіо-, відеопродукцію, книги.**

Познайомитись із МА «САМЕ ТАК!» та її продукцією можна на сайті www.sametak.com.ua. Також можна замовити безкоштовний каталог, надіславши конверт з маркою та своєю зворотною адресою на адресу агенції: а/с 6, м. Київ, Україна, 01034, E-mail:sametak@yahoo.com.

Адже важко лишатися незалежними в незалежній країні епохи первинного накопичення капіталу, недорозвиненого капіталізму та, відповідно, культурного занепаду (з економічної точки зору), коли музика є єдиним засобом існування, хоча вона аж ніяк не є комерційною. «Але «Королівським зайцям», вочевидь, «по киях», що укррок має такий же офіційний статус, як і бомж. По тому ж місцю — теорія Олега Скрипки, згідно з якою український рок-музикант стає зіркою, лише відбувши московську панцину. «Зайці» вперто продовжують свою королівську справу і ліплять мармизу нового українського року із завзяттям мазохіста і провокаційністю Москви. До речі, саме ім'я славного львівського перверзійника алюзивно втрутилося у назву нового диску — «Казки Королівства А'Мазох», бучна презентація якого відбулася у клубі «Остання Барикада», — пише журналістка журналу «ПІК» Іда Ворс (Світлана Фесенко).

Гіт альбому в стилі «урбаністичне диско» — пісня «Я — не мазохіст, а — Мазох» — відрізняється з-поміж інших композицій (ауторемікси «В себе на вежі», «Русалка», ремікс на

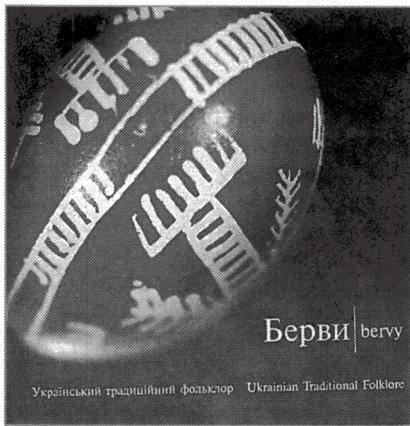
«Песню про Зайцев» «А нам по киях»), як охайна дірочка від кулі в новенькій шибці. «А нам по киям» — поштовх до наступного альбому реміксів на відомі кінематографічні шлягери. Від українського альтернативного романсу не лишилося жодного щабля: самотня цеглина з цього романтичного палацу — композиція «А сталося так». Пісня дуже щемна, завдяки чому, напевне, саме її «крутять» радіостанції. В цілому ж, саунд та стиль гурту «Королівські зайці» зазнали ґрунтовних змін, порівняно з минулим роком. «Лесин нестямний ліризм та визнане творче лідерство — це фірмова ознака гурту, бренд, але це не таврує «Зайців» принизливим ярликом «жіночий рок». Це — просто рок. Справжній. І дуже впізнаваний. Український альтернативний романс тепер став неоурбан-роком з елементами психологічного диско та готичної балади», — коментує Іда Ворс («ПІК» № 41 (124)).

Попри відсутність якогось менеджера чи продюсера, не кажучи вже про спонсорів, Леся Герасимчук продовжує писати й виконувати музику, яка сама собою поступово набуває «розкрутки» серед найрізноманітнішої «цільової аудиторії». На презентації нового альбому вона примудрилася виконати дві нові пісні. Композиції з альбомів «Радіоверсії», «Unplugged»: український альтернативний романс» і навіть «Казки Королівства А'Мазох» для Лесі вже день позавчорашній, а для публіки — свіжина, яку годі і скуштувати, бо наклад компакт-дисків вкрай обмежений.

Щоб було чим платити за оренду приміщення для репетицій, Леся продає власні вироби з кераміки: дивовижні казкові й неповторні намисти, зап'ястки, горнята, попільнички та панно, зроблені з меншим натхненням та любов'ю, аніж музика «Королівських зайців».

**Світлана ПОВАЛЯЄВА,
прес-аташе гурту
«Королівські зайці»**

ТРАДИЦІЙНИЙ ФОЛЬКЛОР — НА КОМПАКТІ

кт-дису, як і на інтернет-версії, існують у двох варіантах — україномовному і англomовному.

Уважно почитавши прикладену інструкцію й інсталивавши диск на своєму комп'ютері, «гортаеш» сторінку за сторінкою кожен розділ. Відразу ж звертає на себе увагу прекрасно дібраний звуковий ряд, що його можна прослуховувати у форматі аудіодиска або ж як звукові ілюстрації, що супроводжують текстові частини. Укладачами музичної частини були відомі знавці та збирачі традиційного фольклору України Тарас Грималюк та Михайло Хай (він же є автором текстових розділів «Кобзарсько-лірицька традиція» й «Інструментальна музика»). Її основу склали сучасні записи, здійснені авторами у різних регіонах України протягом 1990-х років. Цей факт варто особливо відзначити, адже нам пропонуються не просто записи відтворювачів зразків фольклору, а виконання автентичних його носіїв. Принагідно відзначимо, що активне побутування традиційного музичного фольклору як цілісного культурно-етнічного явища в кінці ХХ століття зафіксоване вченими у Європі лише на теренах кількох східноєвропейських країн! Вже цей факт приємно вирізняє рецензований диск від інших подібних видань. Відповідно подається також і текст на сторінках, присвячених музично-поетичній творчості. Їх автор, а це відомий український мистецтвознавець та музично-громадський діяч Богдан Сюта, розгортає перед нами картину унікального і неповторного у своїй красі явища світової культури — українського традиційного музичного фольклору. Чи не вперше у навчально-просвітньому посібнику (а саме такими є усі — і в першу чергу «Берви» — диски, що побачать світ у ході реалізації проекту «Моя Україна») подаються не-

препаровані з ідеологічних міркувань і цензуровані тексти та пісні. Можемо прослухати петрівчану і великодню пісню, давні колядки і великоднє дзвоніння, голосиння і табуйовану радянським режимом «Думу про руйнування Січі». Можемо прочитати про них у текстовій частині. Можемо отримати інформацію про умови й нагоди, за яких ці твори виконувались, про оточення та буденні заняття співаків і їх родин, про народні промисли й традиційне вбрання, традиційні вишивку, ткацтво і килимарство, дереворізблення, мосяжництво та сницарство, народну архітектуру, кераміку, гончарство, декоративні розписи, писанкарство і малярство.

Серед організації, установ та підприємств, що сприяли виходу в світ цього компакт-диска — Музей Івана Гончара, Державний музей театралного, музичного та кіномистецтва України, Управління у справах сім'ї та молоді КМДА, Українсько-Британське СП «Комора», канал «1+1», Українська експериментальна лабораторія фольклору, Мистецьке агентство «Арт Велес» та організатор проекту — громадська організація «Арт Експозиція». На жаль, один із визнаних лідерів у царині сучасного наукового народознавства — Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, який від самого початку підтримував цей справді унікальний проект, згодом від нього чомусь раптово відмахувався.

І нарешті, повне розуміння і всебічну підтримку отримав проект у Міжнародному фонді «Відродження», завдяки чому уможливилась оперативна реалізація цього складного багатоступового задуму.

Богдан ФЕСЮК,
старший викладач НПУУ
ім. М. Драгоманова

Далеко не кожен українець може сьогодні дозволити собі придбати альбоми, присвячені традиційній українській вишивці чи народній архітектурі, народному вжитковому мистецтву чи малярству. Та й не в кожній хаті знайдеться універсальний посібник із народного мистецтва та традиційного фольклору українців. Тепер усе це стало можливим і фактично загальнодоступним завдяки виходу у світ унікального мультимедійного диска «Берви».

Це — компакт-диск формату Extra, який можна прослуховувати на звичайних програмах (CD), а також переглядати інформацію на комп'ютері, — є першим виданням грандіозного проекту «Моя Україна», що має на меті збереження та поширення кращих зразків українського традиційного фольклору — унікального явища європейської культури. Організатори проекту подбали також і про тих шанувальників народного мистецтва України, які не змогли стати щасливими власниками блискуче виконаного й прекрасно оформленого компакт-диска, — інтернет-версія «Берв» на сайті www.ukr-folk.kiev.ua є доступною допитливим меломанам у будь-якій країні світу. І це без перебільшення, адже усі тексти на компа-

ХРОНІКА

ЯБЛУНЕВА ГІЛКА ПОДІЛЛЯ

Між пагорбами Подільської височини, на лівому березі тихоплинної річки Рів розташувалося місто Бар. Стоїть воно на одному з найважливіших древніх шляхів — Кучманському і протягом століть вважалося ключем до східного Поділля. Документальна згадка про місто Бар (під назвою Рів) відноситься до 1401 р. Відомий український історик Михайло Сергійович Грушевський у праці «Барське староство» писав: «...що вже в 1405 році м. Рів було населеним містом, так що заселення його слід віднести до попереднього часу...»

У другій половині XIV століття місто переходить у власність литовських феодалів, а згодом потрапляє під владу Польщі. Крім національного та релігійного гніту, населення зазнавало величезних збитків від вторгнення татар і волохів. 1537 рік відкрив новий період в історії краю. Польська королева Бона Сфорца, котрій дуже подобалося Поділля, викупила Рів у магнатів Одровонжів і перейменувала у Бар на честь італійського міста, в якому народилася. За часів Бони місто відбудовується і розвивається, йому надається Магдебурзьке право.

...І ось старовинний Бар відсвяткував своє 600-річчя. На торжество з'їха-

лися, високі гості з Києва, Вінниці, а також деяких країн близького та далекого зарубіжжя. Розпочалося свято зі Служби Божої у храмах міста. А потім увесь Бар заповнили виставки продукції промислових підприємств міста, виставки робіт декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, виступи колективів художньої самодіяльності.

На майдані постав пам'ятник Михайлу Грушевському, створений скульптором Михайлом Площанським. Це третій в Україні пам'ятник видатному історикові і державному діячеві.

Про свою любов до міста, а значить про любов його жителів висловила поетичними рядками учениця загальноосвітньої школи № 2 Наталя Гадасюк:

Сміється Бар, бо думає, глузую!
Сором'язливо червоніє він.
А я усе ж неначе справді чую
Цілющу силу від його руйн.
Від срібноликих хвиль стрімкого Рову,
Будівель вже стареньких і низьких...
Тут що не згадка, то цілюще слово,
А далі — все рядки, рядки, рядки!..

Бар крокує в майбутнє, примножує славу держави.

Вінницька обл.

Микола ЮРЧИШИН

Шановна редакціє!

Я — учениця 8-А класу Ірпінської спеціалізованої ЗОШ лінгвістики № 12. Додатково навчаюся у дитячій школі мистецтв ім. С. Турчака, де співаю, граю на гітарі, фортепіано, синтезаторі. Моє творче життя дуже бурхливе.

Я беру участь у конкурсах дитячої творчості, олімпіадах із зарубіжної рідної літератури — пишу твори у вішованій формі.

Взагалі, моя мета — принести якомога більше користі людям.

З Великою повагою

МОЯ МАТУСЯ

Мила, чуйна і чудова
Мама рідної розмова.
Гарна, ставна і прекрасна
Мама рідної хода.
Ясні очі, мов ті зорі:
То іскристі, то прозорі.
Чорні брови, мов човни
По озерцю попливли.
А уста її червоні —

Як троянди пелюстки.
Посміхається матуся
Всім і завжди залюбки.
А волосся у матусі
Дуже пишне і густе
І виблискує на сонці,
Мов колосся золоте.
Нахилилася до сосни
І замріялась вона.
Ось така моя матуся:
То весела, то сумна.

Дарина

РАНОК У ЛІСІ

Ранок у лісі,
Сніг заблищав,
Срібними барвами
Ліс засіяв.

Як тут приємно!
Гарно тут як!
Сніг своїм сяйвом
Чарує звірят.

Сніг на ялинках,
Сніг на дубах.
Річка замерзла
В своїх берегах.
Бавить лісочок
Погода ясна.
Скоро вже, мабуть,
Настане весна.

Дарина ГУСЕВА,

Київська обл.

Мар'яна ПРАВДОЛЮБЕНКО

ЗИМОВИЙ ЕТЮД

Зимовий ліс
в морозному тумані.
Покрила небо
сіра пелена.
А сосни, у серпанок
білий вбрані,
здається, шепчуть:
«Ще прийде весна».
Навколо урочисто
й біло-біло.
Лиш деколи десь гілка
струсить сніг.
Відсвічує берізки
юне тіло,
мереживо гілок
спуска до ніг.
В казковім танці
зірочки-сніжинки...
Такий маленький
для краси їх вік!
Зелені сосни
І стрункі ялинки
нагадують Різдво
І Новий рік...

РІЗДВЯНИЙ МОТИВ

Божественний день! —
Різдво наступає.
Весь світ християнський
На свято чекає.
Різдво й Новий рік,
і — чудові ялинки!
Колядки звучать,

І танцюють сніжинки.
— Христос народився!
Це — милість Творця.
Й світлішають лиця:
«Радійте, серця!»

ЗОРЯНА СОНАТА

Холодне Всесвіту Небо.
Холодна, в снігу, Земля.
Лиш зорі в мене й Тебе
привіт посилають здаля.
Долають Космічні Простори
спалахи: крапки, тире...
В бурхливім життєвім морі
глянеш — і серце замре:
Які ми маленькі — люди
живої планети Земля...
І захват стискує груди,
підносить і окриля.
І все ожива навколо,
в усьому — Мудрість Творця.
Й спалахують веселково
іскринками наші серця.

м. Червоноград

П. Малишко. Звуки соплілки.

МАЙСТЕР

Художнику, різьбярєві Володимирі Очеретному

У майстра світ озорений і зримий,
А світ наш, мов летючий,
рвійний птах.
Для інших він, як промінь невловимий,
Для нього ж —
на долоні і в очах.

Очима серця він красу плакає —
Така вже доля майстра у віках.
Ви, друже, бачите і в небокраї

Душі людської зореносний шлях.
Ваш Тиврів — то і крила, і колиска
Від роду Очеретних, від життя...
Тому Земля і пісня українська
Вросли з дитинства в думи і чуття.
То ваші, Майстре, всевидючі очі.

Микола СИНГАЇВСЬКИЙ,
лауреат
премії
імені Лесі Українки

В. Очеретний. Золота осінь.

ЯЛТИНСЬКА УКРАЇНСЬКА ТРУПА*

Музично-драматичний професійний театр за такою назвою був створений 1922 року П. П. Делявським та його соратниками. Театр мав постійне приміщення у новому Народному Домі (нині кінотеатр «Спартак»), відповідний склад акторів, змішаний хор, танцювальну групу, малий симфонічний оркестр. До 1925 року трупа юридично підпорядковувалась районній Біржі праці, після 1 травня 1925 року — Всєрабісу (Всєроссийское общество работников искусства).

Не одержавши належної підтримки від місцевої влади і уряду Автономної Республіки Крим, трупа у лютому 1927 року самоліквідувалася. Переважна більшість акторів перейшли до професійних державних українських театрів, кіностудій, філармонії; решта поповнила колективи художньої самодіяльності. Найбільш повно реалізував ідеї трупи Андрій Цемко, заснувавши на її базі український аматорський драмхортеатр, який припинив свою діяльність уже за кордоном наприкінці Другої світової війни.

Появі Ялтинської української трупи передувала давня традиція українського театру на кримських теренах.

Ще на початку ХХ сторіччя тогочасна преса констатувала: «...українцям у Севастополі щастя не зраджує», «сєвастопольська театральна публіка дуже любить український театр і добре його знає». Це не було випадковістю: Севастополь аж до Другої світової війни був найбільш «українським» містом Криму.

У Сімферополі теж діяв український драмгурток. Думка про створення в місті аматорського театру остаточно сформувалась 1900 року і була реалізована професіональним актором М. Щєрбиною уже в 1901 році.

Традиція драматичного аматорства стійко втримувалась ще до революційних подій в Україні. Пізніше найвідомішим у місті був аматорський театр при Будинку культури на Червоній гірці, де ставили «Катерину» М. Аркаса, «Пошились у дурні» М. Кропивницького, «Мазепу» Ю. Словацького, «Казку старого млина» та «Про що тирса шелестіла» С. Черкасенка, інші твори української класичної драматургії.

Особливо поживалося українське культурно-мистецьке життя в Сімферополі з відкриттям 1927 року української середньої школи, українського клубу й бібліотеки з читальним залом у центральній частині міста по вул. Гоголя, 7. Клуб мав декілька секцій (гуртків): драматичну, хорову, танцювальну, кобзарську (перша з відомих капела бандуристів Криму), вишивання, крою та шиття, виготовлення українських народних костюмів тощо. Ці культурно-освітні заклади успішно пропрацювали до Другої світової війни.

Музично-драматичний гурток аматорів під режисурою А. А. Білого розгортає концертно-театральну діяльність у Феодосії. Керченська дитяча оперна студія радує глядачів не лише

вдома, а й гастролює по Криму, зокрема виступає з дитячою оперою Миколи Лисенка «Коза-Дєреза».

Відомо, що й у 20—30-х роках у Криму активно діяли колективи української художньої самодіяльності. Наприклад, у Керчі при клубі ІТП (інженерно-технічних працівників) металургійного заводу ім. Войкова був драмхортеатр, який здійснив постановку п'єси М. Старицького «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», опер «Запорожець за Дунаєм» та «Наталка Полтавка».

Клуб промкооперації та держторгівлі (директор Василь Мусійович Кулинич) мав 152 актори-аматори, що утворювали змішаний хор, і драматичний колектив, який ставив п'єси «Дай серцю волю, заведе в неволю» та «Невольник» М. Кропивницького, «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого, «Наталка Полтавка» І. Котляревського — М. Лисенка.

Про наявність кобзарів у Керчі свідчить В. М. Кулинич. До речі, він мав нагоду зустрічатися з ними, а в одного навіть придбав бандуру, інкрустовану перламутром. Говорив, що керченські бандуристи того часу були тісно пов'язані з кубанськими...

Захоплення українським театральним мистецтвом прокотилося по всьому Криму, а також активно прижилось у військових частинах, що дислокувались на півострові: в Севастополі дають українські вистави «силами Чорноморського флоту», в Ялті акторські ролі, у тому числі й жіночі, виконують солдати і офіцери. У Феодосії українські вистави даються «нижніми чинами місцевого гарнізону» з благодійною метою. Збір із вистав іде для інвалідів війни, «...на користь 450 осіб татар...», «на користь тих, що постраждали від неврожаю», мало-забезпеченим учням тощо. Нерідко українські аматори давали платні вистави на користь армії та флоту: на-

Ялтинська українська трупа. Засновник і головний режисер П. Делявський (у центрі). 1922 рік.

* Друкується із скороченнями. — Ред.

приклад, увесь збір від постановки «Сватання на Гончарівці» передали Чорноморському флоту. Подібні приклади далеко не поодинокі.

Перші документальні свідчення про наявність українських гуртків художньої самодіяльності в Ялті дають академік Агатангел Кримський та Микола Левченко у книзі «Нові знадоби до життяпису Степана Руданського», виданій Всеукраїнською Академією наук у Києві 1926 року. Тут, зокрема, мовиться, що С. Руданський «допомагав українським гурткам» (йдеться про 1863 р.). Отже, в тодішній малочисельній Ялті (1864 р. в Ялті було усього 53 будинки і 1112 мешканців) місцеві українці плекали свою культуру. Можна припустити, що після горезвісного Емського указу 1876 року про заборону українського слова і зокрема вистав, українські аматорські колективи припинили своє громадське функціонування і побутували в домашніх умовах.

У 1905 році розпочав свою триумфальну діяльність стаціонарний напівпрофесійний народний театр, створений режисером-професіоналом й відомим комедійним актором Петром Кіндратовичем Націлевичем за участю Марії Йосипівни Азовської, артистки трьох труп М. Кропивницького і його учениці. Під керівництвом П. Націлевича театр працює до 1918 року і закладає в Ялті міцні підвалини для створення професійної «Української трупи».

У ялтинському селищі Масандра («слобідці», як тоді її називали) ще з XIX століття працював хор і драмколектив, очолюваний Павлом Михайловичем Восковым (Павло Михайлович належав до свідомих ялтинських українців і провідних музикантів міста, зокрема, грав у відомому тоді симфонічному ансамблі О. О. Кусевичького). Ставили класику, співали українські народні пісні та хорові твори українських композиторів. Одним із найактивніших учасників колективу було подружжя Радзивілів — Степан Миколайович та Марія Петрівна. 1903 року подружжя переселилось до Ялти. Це була культурна, освічена, національно свідомо родина. Мали українську бібліотеку, систематично передплачували українські видання. Марія Петрівна була у близькій дружбі з Марією Павлівною Чеховою. Такі й подібні люди склали ядро української громади. С. М. Радзивіл, а він був ще й професійним художником-фотографом, зафіксував момент, коли їхня громада йшла по вулиці Пушкінській, біля приміщення теперішнього краєзнавчого музею, з жовто-блакитним стягом і транспарантом з написом: «Хай живе вільна Україна вкупі з вільною Росією!».

В іншому приміському селищі Лівадія працював український драмхоргурток Михайла Захаровича Купченка.

Не менш активно організовується і функціонує сугубо хорове мистецтво. Особливо чітких професійних форм набуває воно під керівництвом хормейстера і педагога Якіма Васильовича Сакуна. До репертуару радянських хорів обов'язково включались революційні пісні, але незмінно виконувались хорові сюїти Григорія Давидовського «Бандура», «Кобза», а також знаменита хорова поема «Україна». Ці твори в той час були дуже популярні, і виконання їх засвідчувало високу мистецьку репутацію хорових колективів.

Українська національна революція 1917—1920 рр. розковує національну свідомість українського народу, створює незані передумови для потужного імпульсу відродження і розвитку рідної культури, насамперед на етнічних теренах Великої України. Зокрема засновується Українська громада Південного берега Криму, яка складалася з окремих громад регіону: Алупкінської, Алуштинської, Гурзуфської, Гаспринської, Кореїзької, Місхорської, Сімеїзької та Форосської. Правління громади ПБК перебувало в Ялті (до його складу входили і голови автономних громад). Воно очолювало й координувало громадську й культурологічну діяльність від великої Алушти до Фороса.

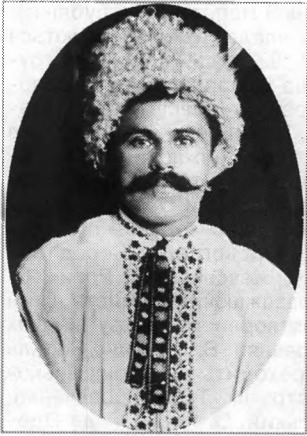
Цим повідомленням завершується перша, так би мовити, вступна частина пропонованої праці. Але і в ній лише штрихи, обірвані пунктирні лінії, окремі розрізнені фрагменти... Із труднощами вдалося зібрати і висвітлити хоч те, що потрапило під руку за довгі роки пошуків. Я не професійний дослідник, а лише аматор у повному розумінні цього слова, але мене бентежить, що з кожним роком на цей неочінуваний мистецький, а може й більше — національний скарб — лягає все товщий і товщий шар забуття й безпам'ятства. Кому, наприклад, і про що тепер повідає Марія Берлін? Кому передасть реліквію минулого? Мені немало пощастило, що я розшукав цих людей (вічна їм пам'ять!) і встиг зафіксувати їхні сповіді. Марія Берлін, Олександра Приварова, Олена Рибаківська-Анцифорова, Антоніна Ротач, Таїсія Сакун, Марія Сидорчук, Валентина Томашевська, Олександр Борисенко, Петро Дзеульський, Михайло Дмитріїв, Петро Радзивіл (син), Володимир Шалений-Шуер та багато інших. Вас не буде більше ніколи... Але якби не Ви, не винула б із небуття ялтинська «Українська трупа». А скільки ще таких труп у нашому минулому?

Після революції 1917 року всі працівники української сцени, які на той час перебували в Ялті, були на обліку в Українському трудовому колективі (УТК), який числився при Ялтинській районній біржі праці. Біржа містилася в будинку по Виноградній, нині вул. А. П. Чехова, 11, де зараз будинок творчості дітей і юнацтва. З членів УТК та місцевих акторів-аматорів склався професійний музично-драматичний театр «Українська трупа», ініціатором створення якого була Наталя Миколаївна Метницька. Із міста Олександрії запросили молодого, але вже досвідченого актора і режисера Павла Петровича Делявського. Він і очолює Українську трупу як головний режисер.

У 1922 р. в Будинку оборони при профспілковому клубі імені Інтернаціоналу працює драматично-хоровий гурток Прокопа Митовича Сапса, який за винятково короткий час, згуртувавши основну масу ялтинських аматорів, почав з успіхом ставити п'єси і давати хорові концерти.

Учасники ялтинського українського драмхоргуртка під керівництвом П. Сапса (стоїть у центрі). 1923 рік.

Яким Малюженко (1880—1948), актор-аматор, співак-тенор, понад півстоліття працював для розвитку українського театрального мистецтва на кримських теренах. Фото 1906 року.

Захаржевський та Прокіп Сапсай; директором-адміністратором — Олександр Борисенко, корінний ялтинець. Провідними акторами — Валентина Долинська, Олександра Росич, Оксана Ряска, Валентина Томашевська, Катерина Харченко, Іван Гай, Яким Малюженко, Борис Радченко, Микита Харченко та ін. При театрі були художник-декоратор, гример, перукар, костюмер, касир, працівники сцени. Вдалося встановити прізвища 32 учасників трупи, щоправда, деякі з них — очевидні псевдоніми, наприклад: Буйний, Згода, Долинська, Хмурий, Шалений. Є дані, що Долинська — це Харченко, Ряска — Рясна, Хмурий — Ткаченко, Шалений — Шуер. Справжні прізвища Буйного й Марка Згоди не встановлено.

Як свідчать колеги-соратники, Павло Делявський був блискучим організатором театральної справи. «Міг створити театр на голому місці, без копійки!» (В. Томашевська). Молодий, товариський, з півслова сходився із будь-ким. Прибувши до Ялти, за день-два перезнайомився майже зі всіма акторами. Погодив усі формальності з адміністрацією міста. Все закрутилося, як калейдоскопі: читались нові п'єси, переписувались ролі, готувались декорації, костюми, аксесуари. На перспективу формували хор, оркестр, танцювальну групу. Репетиції відбувалися щодня.

Для майбутньої прем'єри Павло Делявський запропонував комедію І. Карпенка-Карого «Суєта». Репетиції і перша її постановка відбулися на сцені Народного Дому. Вистава вдалася на славу, зал був переповнений, аплодисментам не було кінця. Про театр заговорили; Делявського «понесли на руках», успіх незвичайний.

Слід зауважити, що вже в постановці «Суєти» було задіяно 21 актор, 16 оркестрантів, обслуговуючий персонал: суфлер, перукар-гример, костюмер, машиніст сцени, прибиральниця, касир. Отже, уже в перший рік діяльності у трупі налічувалося до п'ятдесяти учасників. У Делявського нуртувала вулканічна енергія. Він мріяв показати на ялтинській сцені всю українську драматургію, українські опери, бажав ризикнути поставити сучасних авто-

Драматично-хоровий гурток, або драматично-хоровий театр — це синкретичний вид художнього аматорського мистецтва, прототип майбутніх ансамблів пісні й танцю та народних хорів. Між виконавцями не існувало різкого розмежування. Вистави-концерти проходили в двох відділеннях: у першому виступав хор, у другому ставились частини або уривки з драм чи опер українського класичного репертуару.

Отже, П. Делявський за згодою і за повною підтримкою П. Сапсая з його акторів-аматорів та акторів-професіоналів «Українського трудового колективу» формує Українську трупу. Співрежисерами трупи стають Марк Згода, Віталій

рив — Володимира Винниченка, Мирослава Ірчана та ін. (як говорили, поставити «фрачні п'єси»).

Протягом майже шести років П. Делявському значною мірою вдавалося реалізовувати свої задуми. Українська трупа разом з хором Сапсая поставила 40 п'єс 20 авторів. Як встановлено, до репертуару входили: М. Альбековський. «Ніч перед Різдвом» за Гоголем; М. Аркас. «Катерина»; С. Васильківський. «На перші гулі»; В. Винниченко. «Брехня», «Гріх», «Чорна пантера і білий ведмідь»; М. Гоголь. «Одруження»; С. Гулак-Артемівський. «Запорожець за Дунаєм»; М. Ірчан. «Родина Щіткарів»; І. Карпенко-Карий. «Безталанна», «Гандзя», «Мартин Боруля», «Наймичка», «Суєта»; Г. Квітка-Основ'яненко. «Сватання на Гончарівці»; І. Котляревський. «Наталка Полтавка»; М. Кропивницький. «Вій», «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Доки сонце зійде, росі очі виїсть», «Невольник»; Л. Малько. «Нещасне кохання»; П. Мирний. «Лимерівна»; С. Моношук. «Галька»; М. Старицький. «За двома зайцями», «Маруся Богуславка», «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Сорочинський ярмарок», «Тарас Бульба», «Циганка Аза»; О. Суходольський. «Хмара»; І. Тогобочний. «Душогуби», «Жидівка-вихристка», «Мати-наймичка»; С. Черкасенко. «Про що тирса шелестіла»; Т. Шевченко. «Назар Стодоля»; та ще декілька «невстановлених» п'єс.

До 1 травня 1925 року трупа юридично підпорядковувалась через український трудовий колектив Ялтинській районній біржі праці. В. Шалений зауважував: «Керівництво біржі не розуміло, недооцінювало українське мистецтво, не давало йому розвиватися, поглиблюватися, і трупа почала танути. Чинились дріб'язкові й значні перешкоди. Приготуємо, було, виставу і до дирекції міського театру, а там: «Що-о? Під Українську трупу? (нізачо, мов)». (з розмови 13 серпня 1968 року). В. Шалений розповідав також, що «старі п'єси», тобто класичний український репертуар, не дозволяли ставити без вступного слова, де б глядачам розтлумачувалась зміст твору і подавалися характеристики персонажів із так званого «революційного» погляду. Вимагали відповідний реферат у письмовій формі, затверджений директором. Цей реферат виголошували обов'язково двома мовами — українською та російською.

На постановку підготовленої п'єси необхідно було мати офіційний дозвіл. А взагалі умови біржі не були обтяжливими: адміністрація міста, хоч і не допомагала, та й не перешкоджала. Після розформування біржі праці трупа переходить у відання Всерабісу, проте зміна юрисдикції нічим не позначилась на становищі театру. Основною базою трупи був Народний дім (нині кіноте-

Учасники драматичного та хорового гуртків клубу металістів Севастополя. У третьому ряду в центрі — хормейстер Г. Залого. 1928 рік.

атр «Спартак»). Тут відбувалися репетиції та вистави, їх давали також у міському театрі, Будинку оборони, курортному залі, пансіонатах Південного берега Криму. Виїжджали на гастролі в Алупку, Алушту, Гаспру, Гурзуф, Місхор, Корейз, Симеїз тощо. Треба було їхати на кількох підводах з обідньої пори, а повертатися глибокої ночі. Проте, незважаючи на ці та інші незручності, на тісні зали, інтерес глядачів до вистав був постійним: трупа користувалася незмінним успіхом, мала високу мистецьку репутацію.

Регулярні виступи настільки вдосконалюють мистецтво акторів, що потенційні можливості трупи переростають існуючі умови самореалізації. Адміністрація міста й Автономної Республіки не йшла назустріч невідкладним вимогам українського театрального життя, та й традиційна форма оплати себе вже не виправдовувала.

1926 року відбувається реорганізація трупи, зменшується її склад, залишаються актори-професіонали та найвизначніші ялтинські актори-аматори. Поповнюється репертуар. Колектив, прагнучи розширити межі своєї діяльності, приймає рішення відбутися на гастролі в Північну Таврію. Зійшли на станції Пришиб, що на залізничній колії Сімферополь—Запоріжжя. Дійшли аж до Нікополя, але на Правобережжя не переходили. Успіх був великим, збори — достатніми. Але цей «ривок у світ» трупу не рятує: повернувшись до Ялти 1927 року, вона невдовзі саморозпускається.

Українська трупа в Ялті виникла не на порожньому місці. Вона мала цілу когорту відомих і забутих попередників і стала прямим продовжувачем Українського стаціонарного напівпрофесійного народного театру П. К. Нецілевича та відомої артистки М. Й. Азовської, який діяв у Ялті з 1905 по 1918 рік.

Великою заслугою П. Делявського та П. Сапсаєва слід вважати те, що за блискавично короткий термін вони зібрали воедино розпорошені вітрами історії мистецькі українські сили міста і створили з них високохудожній колектив — Хор Сапсаєва (професійний камерний хор при Ялтинській держфілармонії) та Українську трупу. Павло Делявський зі своїми соратниками й однодумцями за існуючих суспільно-політичних умов не зміг звершити свій задум: створити Державний український музично-драматичний театр в Ялті. Понад п'ять років самовідданої жертвовно-подвижницької праці і блискучих успіхів не проломили криги тупої байдужості можновладців.

Вихід учасникам трупи підказало саме життя: на той час Крим перебував у складі Російської Федерації. На материковій Україні один за одним створювались державні театри. В добу Гетьманату в жовтні 1918 року у Києві відкривається Український державний театр за участю Петра Дорошенка, що відав Головним управлінням мистецтв при Міністерстві культури (міністр Василенко), під режисурою Миколи Садовського. У травні 1919 року під проводом Й. Стадника постав державний

театр ЗУНР (Західно-Української Народної Республіки). Зі встановленням радянської влади теж засновуються українські державні театри. У 1927 році Українська трупа в Ялті приймає рішення про саморозпуск, а її основний акторський склад розсіюється по всій Україні. Павло Делявський і Валентина Томашевська подалися в тогочасний столичний харківський державний український центр (режисер В. Василько). Група акторів на чолі з директором-адміністратором трупи О. Борисенком виїхала до новоствореного робітничо-селянського театру міста Зінов'євська (нині Кіровоград). Серед них Буйний, В. Долинська, В. Захаржевський, О. Росич, О. Ряска, В. Хмурий. Проте, незважаючи на мистецький рівень і перспективність новоствореного театру, не всіх ялтинських акторів він задовольняв. В. Хмурий (Василь Олександрович Ткаченко) переходить до Чернігівського музично-драматичного театру ім. Тараса Шевченка, а В. Долинська, В. Захаржевський, О. Росич — до Одеського державного драматичного театру. Артиста Буйного згодом теж зустрічали на сценах Києва. О. Борисенко гастролював у складі трупи Зінов'євського театру, зокрема, неодноразово в Сибіру й Середній Азії. Олександр Горський знімався деякий час в кіно і навіть обіймав посаду директора Одеської та Київської кіностудій. В. Р. Шалений-Шуєр перейшов на роботу до Ялтинської держфілармонії на посаду бандуриста і актора; Марк Згода ввійшов до професійної трупи Д. Гайдамаки. А. Цемко продовжував справу своїх попередників і соратників, об'єднавши наявні мистецькі сили в новий драматично-хоровий театр, який припинив свою концертну діяльність гастрольями за кордоном у 1945 році.

Утворення професійного театру «Українська трупа» в Ялті і його діяльність засвідчили наявність могутнього мистецького потенціалу в середовищі кримських українців, який за сприятливіших умов розвинувся б у визначну художньо-мистецьку силу. Офіційна статистика свого часу ототожнювала українців з росіянами, тоді як багаточисельність і високий художній рівень мистецьких українських сил спростовували цю суспільну фальш. Власне, серед усіх тогочасних національних громад Ялти і південного берега Криму — вірменської, грецької, єврейської, німецької, російської, польської, татарської та інших — лише українська спромоглася на розбудову професійного театру.

Своєю діяльністю Ялтинська Українська трупа підтвердила висновок Григорія Костюка про незламну силу українського театру: «Український театр не в змозі був знищити навіть сам Государ Імператор Всеросійський. Він знищив українські школи, пресу, політиків, публіцистів, письменників, громадсько-політичні організації. Але театр знищити не зміг. Театр залишився жити».

Олексій НИРКО

Ялта

НИРКО Олексій Федорович (народився 1 січня 1926 року в селі Мар'янське на Дніпропетровщині). Бандурист, педагог, краєзнавець, громадський діяч. Після першого курсу Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка у 1950 році був репресований за статтею 54-10 ч. 2 КК УРСР, засуджений на 10 років позбавлення волі і 5 років заслання. Звільнений достроково 1956 року; реабілітований у 1991 році. На волі: село Нова Січ (перші учні), місто Нікополь — тріо при педучилищі, капела бандуристок «Нікопольчанка» (1959—1964). З 1964 року проводить активну кобзарську діяльність у Ялті: народна капела бандуристок ім. Степана Руданського, дитяча на-

родна капела бандуристок «Кримські проліски», народний ансамбль бандуристок «Зоряниці». Ініціював відкриття класів бандури при педучилищі, ДМШ № 1 ім. О. Спендіарова, поновлення класу бандури при обласному музичному училищі. З 1992 року — засновник і режисер кобзарського фестивалю Криму «Дзвени, бандуро».

Голова Кримського осередку Всеукраїнської Спілки кобзарів, один із засновників ялтинської Просвіти (1988, її перший голова). Очолював ініціативну групу щодо створення і відкриття музею Лесі Українки в Ялті.

Відмінник народної освіти (1971), заслужений працівник культури України (1993).

РОСЛИНИ-СИМВОЛИ В УКРАЇНСЬКОМУ ФОЛЬКЛОРІ*

Сергій ТАНАДАЙЧУК

ВЕРБА — оберіг, священне, всесвітнє дерево: світло, сонце, рід, небо, дівчина на виданні. Смуток, журба, жалоба, безпліддя. Лікус.

Гілля — сонячне проміння.

Суха верба — житло чортів.

Верба — місце згоди, побачень, зборищ, танців, залицання. Символ Вербової неділі й Купайла.

Розпусне життя («Ховатися під вербами»).

Не я б'ю, верба б'є.

За тиждень Великдень.

Недалечко — червоне яєчко.

Будь великий, як верба,

А здоровий, як вода.

А багатий, як земля!

Наше купайло з верби, з верби.

Котре краще, прийди, прийди.

Котре краще, прийди, прийди.

Котре гірше, не йди, не йди.

Дівчата на виданні:

Ой у городі під вербою

Стоїть колодязь із водою.

Ой там Михалко з торгом стоїть.

А з яким торгом? З перстнями.

Усім дівчатам запродає.

Своїй Тетянці даром дає.

Своїй Тетянці — із срібним вічком,

Восени буде чоловічком.

Своїй Тетянці — срібнесеньким.

Восени буде вірнесеньким.

Смуток:

І схилилася верба з верха до кореня.

Схилилася Марися через стіл до матінки.

На стіл голову клонить.

А під столом слізюньки ронить.

Ой ти, вербо, кудрявая,

Хто на тобі кудрі повив?

Повила мене суха лоза,

Бистра вода, що хвилю б'є.

Кажуть люди — мій муж не п'є:

Як світає — до корчми йде,

Як смеркає — із корчми йде.

Верба — світове родове дерево в колядках і піснях:

А у нашого господаря золота верба.

А на тій вербі золота кора.

А на тій вербі рожеві квіти.

Ой то не верба — Іванкова жона.

Ой то не квітки — то Іванкові діти...

Де стоїть верба не рік, не два.

Не стій, вербо, розвивайся.

Розвий собі сімсот квіток,

Сімсот квіток і чотири.

Всім боярам по квіточці

Усім друзям по квіточці.

Андрієчку нема квітки.

Андрієчку квітка —

Марусенька дівка...

Ой вербо, вербо, вербице.

Чого на море нависла?

Під тую вербу стежечка,

Туди йшла дівочка

Да несла золото в прополі

Да розсипала на морі...

Народ про вербу: «Де верба — там вода», «Верба — що лугова трава. Її викосиш, а вона знову росте».

Приказки про відсутність плодів на вербі: «У нього на вербі грушки ростуть». «Гарбуза наїсися, на вербу подивися, то зараз і знову будеш голодний». «Дарма, верба, що груш нема. Аби зеленіла», «Не родить верба груш». «Уродили на вербі груші».

Інші приказки: «Верба товста, та всередині пуста», «Там водиця, де вербиця», «За ним золоті верби ростуть».

Верба — центр дивовижного царства у замовлянні: «Під сонцем, під жорстоким, і під лісом, під чорним, під високим, там стоїть верба: під тєю вербою сімсот канатів, і на тих канатах сидить цар Хан і цариця Ханиця; і прошу я царя Хана і царицю Ханицю, і власників їхніх, допоможіте і виїміте три зуби лихих з рижого коня, з крові чорної, з кості жовтої, з шерсті рижої».

Число сімсот, ймовірно, значить — рід, це підтверджується весільною піснею про сімсот і чотири квітки.

Вербами, як оберегами, обсаджували шляхи, обійстя. Особливо біля води їх росло зонайбільше, де вони мали і практичну роль: берегли ґрунт від ерозії, давали тінь.

«Без верби і калини нема України».

Верба у віруваннях і звичаях українців:

— вербою б'ють, щоб були здорові, веселі, багаті, сильні;

— вербою відводили грозові хмари;

— вербою вперше весною виганяли худобу;

— вербу кидали в пожежу;

— вербові освячені котики кидали в кашу, і вони давали весняну енергію на цілий рік;

— з освяченою вербою обходили все господарство;

— обсаджували криниці, копанки вербами, щоб обгородитись від злих сил;

— в домовину клали цурпалки верби;

— сухою торішньою свяченою вербою розпалювали піч під великодні баби-паски;

— іноді сіячі брали в поле 2–3 котики, щоб зарити там для крашого проросту;

— гілкою шукали воду для копання криниці.

ВЕРБОВА ДОЩЕЧКА — місток від дитинства до дорослості, між небом і землею, коханнями. Символ веселки — сонячного містка. Прихід весни і схід сонця. Місток кохання, одруження. З'єднує за допомогою вербових чарів, сили природи — води, вітру.

Вербова дощечка — кладочка, місток через воду до хорошого парубка, майбутнього нижного чоловіка, люблячого батька, дбайливого господаря. Утоплення у воді — символ невдалого шлюбу, шлюбу проти волі тощо.

Туга за милим:

В кінці греблі шумлять верби,

Що я насадила.

Нема того козаченька.

Що я полюбила.

Однак у веснянці «Вербова дощечка» за допомогою божественних символів: ходіння дівчат по колу, як сонце; імітування «кладки» складанням рук нахрест і хода по них Насточки (малої дівчинки), співу чарівних текстів програмують щасливе майбутнє всіх дівчат, учасників дійства.

Вербова дощечка, дощечка.

По ній ходить Насточка, Насточка.

Звідки буйний вітронько повіє.

Звідти її миленький приїде.

Привезе їй чоботи, чоботи

Найкращої роботи, роботи.

Привезе їй коралі, коралі

Такі довгі — до землі, до землі.

Привезе їй перстенець, перстенець

Та запросить у неділю у танець.

А веретенець — зі Львова, зі Львова.

Бувай мила здорова, здорова.

Вербова дощечка лежала.

По ній гречна панночка ходжала.

По ній гречна панночка ходжала

І на свого миленького чекала.

В іншому варіанті, коли Насточка взувала чоботи, то палала діброва, яку вона гасила цебром з водою. Палання — кохання.

ВИШНЯ — дівоча, молодеча краса, чарування. Батьківський дім, мати.

Молодечтво:

* Продовження. Початок у № 8 за ц. р.

Ой дівчино-вишенько,
Буде тоді лишенько.

Ой Ганночко-вишенько, вишенько,
Присунься до мене близенько, близенько.

* * *

Ой вишенько-черешенько, не шуми на мене;
А ти милий, чорнобривий, не сварись на мене.

Батьківський сад:

Коло вишневого садочку
Там соколонько облітає
І в вишневий сад заглядає,
Чи хороше галочки гніздечко в'ють...
А біля двора тестевого
Там Іванко об'їжає
І в тестів двір заглядає...

* * *

Схилилася калинонька,
Схилилася червоная
Через пліт до садоньку,
Через пліт до вишневого.
Кланялася Маруся,
Кланялася молодая
Через стіл до батенька,
Через стіл до рідного.

Мати:

Ой матінко-вишня,
Чи я у вас лишня,
Що ви мене туди дали,
Де я непривична.

ВИНОГРАД — господар, багатство, господарство, кохання, життя (сад-виноград).

Ой наш господар-виноград
Посіяв житечко, та й сад рад.
Ой він по полю гуляє...

* * *

Вино садила, слово мовила:
«Ой рости, вино, тонко, високо.
Тонко, високо, корня глибоко.
А тоє вино сино заклоло
І не зродило, но три ягодиць:
Перша ягодойка — єї матейка,
Друга ягодойка — єї батейко,
Третя ягодойка — сама молода,
Сама молода зарученая.

ВОЛОШКИ — любовне зілля.

ГАРБУЗ — відмова сватам. Господар.
Приказки: «Піднесли печеного гарбуза», «Коли б вам гарбуз не покотився».

Гарбуз, мамцю, качається,
мене дурень чіпляється.

* * *

А хто любить гарбуз-гарбуз,
А я люблю дині.
А хто любить господаря,
А я господиню.

* * *

Ходить гарбуз по городу,
Питається свого роду...

Замовляння на цвіт гарбуза (огірка) (21 травня). Перев'язували червоною ниткою, висмикнутою із пояса: «Як густо цей пояс зав'язався, так щоб мої гарбузи (огірочки) густо зав'язалися на огудинні».
Гарбуз широко застосовується в лікуванні.

ГОРОХ — краплі сліз, поту, заплітався у вінок. Плодючість. Нерозуміння. Свята небувала сила (Котигорошко). Розпусне життя, розмноження («Скакати в горох», «Як бачилися в горосі, то й досі»), Приказки: «Як ваше здоров'я?» — «Як горох при дорозі: хто йде, то скубе», «Піт із його, як горох, котиться», «Сльози, як горох, котяться», «З тобою балакати, треба гороху найвішши» (з тим, хто любить сперечатися), «Так пристає, як горох до стіни» (нерозуміння, не до ладу сказане).

Уривок з казки «Сини-богатири» (Котигорошки):
«Був собі солдат та жінка. От як він був собі убогий, то й пішов на заробітки.

От раз пішла вона до колодязя, води набрала та й іде. Аж бачить — котяться за нею дві горошинки. Вона взята та й з'їла їх. Як з'їла... і родила двох синів-богатирів, що волос у волос, що голос у голос...»

У цій казці видно божественне походження богатирів за допомогою гороху — символу плодючості, розмноження.

Два півники, два півники
горох молотили.
Дві курочки-чубарочки
до млина носили.
Цап меле, цап меле,
Коза засипає,
А маленьке козенятко
На дудочку грає.

Тут поруч із горохом показані священні птахи — півні. Молотіння — боротьба, змагання білого і чорного півня, дня і ночі, що символізує життя. Млин — Місяць, коза — добробут. Грання на дудці — свято, торжество добра.

Про первісну важливість гороху підтверджують такі приказки: «За царя Гороха, як було людей трохи»; «Давно, ще за царя Гороха йди».

Веснянка:

Ой гороше, гороше,
Сієм тебе хороше.
Сієм тебе на тички, на тички,
Вроди, Боже, три стручки, три стручки.
Вроди, либонь, чотири, чотири,
Щоб парубки женились, женились.
Щоб парубки гуляли, гуляли,
Щоб дівоньок забрали, забрали.

В пісні горошина знову грає вирішальну роль:

Котилася горошина
Із поля до моря.
Не вгадала моя мати,
Яка моя доля.

Шлюбні мотиви у горохнянім вінку:

Плине качур в горохнянім вінку, в горохнянім вінку.
Вибирай си, качуроньку, щонайкращу дівку.
І та гарна, і та гарна, і та непогана, і та непогана.
А та крайня Ганнусенька, як намальована, як намальована.

Колядка-щедрівка:

...Ори, браччику, мівко, дрібонько,
Будем сіяти ярий горошок.

ЩЕ ЧИТАВ «ЗОЛОТОСЛОВ»...

Десь за місяць-півтора він завітав, як завжди, коли був у столиці, до нашої редакції, поділився творчими планами, розповів про життєві клопоти. І запропонував для публікації свою майбутню книгу «Рослини — символи в українському фольклорі». Ми погодилися, і вже у числі восьмому з'явилася перша подача. А згодом після цього несподівано дізналися, що його немає. Сергій Танадайчук 29 липня раптово помер у лікарні Житомира.

Талановитий майстер декоративно-ужиткового мистецтва з Бердичева народився 9 травня 1963 року на Вінниччині. Рано зостався без батька, зазнав чимало горя від сирітської долі. Самотужки пізнавав ази малювання. Уже будучи відомим, організував у Бердичеві студію витинанок, де своє уміння щедро передавав дітям.

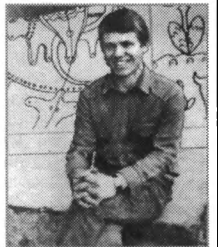
Наш часопис неодноразово публікував репродукції робіт Сергія, його дослідження з народної творчості. Вони завжди викликали підвищену зацікавленість читачів та фахівців.

Уже по смерті виявилось, що цей високообдарований і надзвичайно скромний, невибагливий у побуті чоловік залишив по собі чимало творчої спадщини. Відтак у Житомирському краєзнавчому музеї відкрилася перша персональна виставка робіт Сергія.

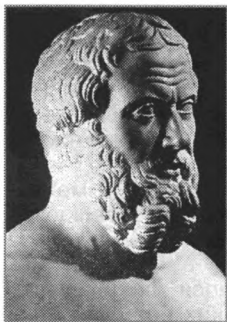
Його яскравий, розмаїтий творчий доробок — свідчення великих мистецьких можливостей молодого майстра, його невпинних пошуків, невтомної праці. Він вже став неперепутним надбанням нашої національної культури. Кажуть, С. Танадайчук відійшов у вічність, тримаючи на руках книгу «Золотослов», з якої частенько добирав прадавні колядки для виконання на своїй лірі.

Отаким він був завжди — безмежно залюбленим у народне мистецтво, допитливим, кришталеву чистим...

Залишилися його твори, його учні. Тож золота нитка плетання духовних традицій рідного народу продовжуватиметься. А читачі журналу матимуть можливість і далі знайомитися з його майбутньою книгою, долучаючись до таємничого світу наших предків.

ГЕРОДОТ – БАТЬКО НАШОЇ ІСТОРІЇ

Загальноприйнято називати великого давньогрецького історика Геродота V ст. до н.е. «батьком європейської історії», хоча в дійсності його розповідь охоплює країни і народи всієї відомої на той час ойкумени, а основною його метою було залишити нащадкам картину грандіозної боротьби між греками і східним світом. Скіфію — Україну Геродот описав найдетальнішим чином у IV книзі своєї «Історії», відомої як «Скіфський логос».

Жодна інша країна Європи, окрім Греції, і частково Болгарії (колишньої Фракії) не може цим похвалитися — «Записки про гальську війну» Ю. Цезаря (що стосуються кельтської доби в історії Франції) були написані на 4, а «Германія» Таціта на 5,5 століть пізніше. Тому Геродот по праву може вважатися перш за все «батьком української історії».

«Скіфський логос» Геродота — книжка книжок нашої історії — був відомий вже гетьману Іванові Мазепі, який у листах до фельдмаршала Б. П. Шереметьєва, застерігаючи його від походу на Крим, посилався на сумний досвід царя Дарія в поході по степах Скіфії. Відтоді ж, перших років XVIII ст., з праці знаменитого німецького вченого, філолога Х. Келлера в Європі та з досліджень іншого видатного німецького вченого Т. З. Байера в Росії, розвивається теоретичне геродотознавство та вивчення Геродотової Скіфії.

В XIX ст. великий внесок у вивчення античної географії України зробило «Одеське товариство історії і старожитностей». Ф. Міщенко, доцент Київського університету, дав кращий на той час повний переклад «Історії» Геродота (т.1, 1885; т. 2, 1888) та написав декілька ґрунтовних аналітичних досліджень з цієї теми: «До питання про географію та етнографію Геродотової Скіфії», «До питання про царських скіфів» та інші. Скіфська тема бентежила розум і у Львові. Професор Львівського університету Ізидор Шараневич написав працю «Критичний погляд на історію карпатських народів в античні і середньовічні часи» (1871), другий розділ якої присвячений Геродоту, його попередникам і послідовникам. А етнограф та історик О. Партицький у книзі «Велика слов'янська держава» (1889) розвинув концепцію, яка ототожнювала скіфів зі слов'янами.

У праці М. Грушевського «Виїмки з жерел до історії України-Руси до пол. XI віку» вже було вміщено переклади уривків з Геродотової «Скіфії» та інших античних авторів. І. Франко у критичній роботі «Причинки до історії України-Руси» подав найбільший на той час переклад «Скіфського логоса» і навів власні спостереження про збереження скіфських звичаїв українським народом та вперше поставив питання «про початки різноплемінного українського народу», що виключало прямолінійність в ототожненні скіфів і слов'ян, але відкривало можливість до усвідомлення спадкоємності в скіфсько-українській історії.

В 30-х роках XX ст. автор «Української протоісторії» професор В. Щербаківський, називаючи Геродота першим етнографом й істориком нашої землі, висловив вельми слушне побажання: «Взагалі добре було б, щоб IV книжка Геродота була видрукувана по-українському й стала настільною книжкою українців, а особливо українських істориків». Тоді ж у Львові вийшов її переклад відомого історика Т. Коструби: «Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом»

(1937). Нарешті, 1996 р. побачили світ «Історії в дев'яти книгах» Геродота в першому повному українському перекладі А.О. Білецького, що є великим досягненням нашої культури у засвоєнні наукових здобутків античного світу.

В цілому за три століття дослідники виконали величезну роботу, але донині не припиняються спроби ідентифікувати названі Геродотом географічні орієнтири — річки, землі, території розселення народів. Одну з останніх зробив академік Б. А. Рибаків у своїй праці «Геродотова Скіфія» (1979), розкритикованій українськими археологами О. І. Тереножкіним і В. А. Іллінською. Однак, їх власна карта Скіфії, як і аналогічні А. І. Артамонова, Б. М. Гракова, К. Ф. Смірнова, так і лишилися без кордонів.

Підсумки цим пошукам зробила І. О. Шишова — і не вельми оптимістичні, кажучи, що «у XX ст. інтерес до Геродотової географії Скіфії значно знизився», а причиною цього є «певна безперспективність досліджень», бо «з приводу будь-якого неясного місця у Геродота було висловлено багато, як правило, взаємовиключних пропозицій». Стало зрозуміло, що існуючі методи досліджень себе вичерпали.

Відомо, що більшу частину матеріалу Геродот здобував під час своїх мандрівок, а його улюбленим методом було опитування. Фольклорні розповіді в той час були не раз єдиними джерелами для опису подій. Щорічно подорожуючи по Україні, я бував в Ольвії (с. Парутіно Миколаївської обл.), яку колись відвідав видатний вчений-мандрівник, Гелоні (с. Більське Полтавської обл.), Тірі (м. Білгород-Дністровський), Неаполі Скіфському (м. Сімферополь) та багатьох інших місцях, пов'язаних зі скіфською історією.

Нарешті, за прикладом Геродота здійснив наукову мандрівку з метою безпосереднього пошуку та ідентифікації Священної землі Екзампай, де, за його повідомленням, скіфський цар Аріант встановив загальноскіфську пам'ятку — великий Священний казан. Це місце, на мою думку, було і є ключем до пізнання всієї історичної географії Великої Скіфії-України.

Ниткою Аріадни в пошуках сакрального і географічного центру Скіфії я обрав смакову ознаку води — коли вона була гіркою дві з половиною тисячі років тому-то цю властивість мала б зберегти і донині. Шляхом опитування і проб вдалося встановити, що істинним Екзампеєм є р. Мертвовод, ліва притока Південного Бугу. Вода в ній та в криничях сіл по її берегах справді має надлишок солей і гіркий смак, зумовлений наявністю мінеральних руд. Разом з тим стало ясно, що вже у Скіфії був свій Чорнобиль — у верхів'ях річки розташовані уранові рудники. Отже, у воду з підземних жил потрапляли радіоактивні речовини. Вживання її призводило до смерті, тому невеличка річечка була фактично скіфським Стіксом. Розгадка її назви виявилась в осетинському слові Аедзаемпаей, яке перекладається саме як «мертва вода».

Вершина вододілу між Чорним Ташликом та Мертвоводом (точніше, їх верхніми притоками в районі с. Вільні Луки Кіровоградської області) і була тією Священною місцевістю, де стояв казан царя Аріанта. Це найвища точка в степах Правобережжя — висота її 269 м, позначена вона великим курганом. Неподальк нього відбувалось скіфське «загальнонаціональне» свято Навруз (зустрічі Нового весняного року), для чого з хмизу будувався зіккурат на честь бога Арея у вигляді великої скирти з увіткнутим мечем на маківці. Тут приносились людські жертви, а розпечений на вогні меч Арея опускали у дзбани з водою, набраної з джерела Едзампею. Маючи фос-

форно-мідні сполуки, вона покращувала властивості металу на його поверхні. Далеким відгомонам цієї сакральної-технологічної операції було освячення ножів гайдамаками в Холодному Яру, біля старовинного центру скіфів-орачів — Мотронівського городища.

Географічні властивості місцевості Екзампай справді унікальні. Вона лежить на прямій, яка є апроксимацією течії Борисфену (Дніпра) по лінії Київ — початок Дніпровського лиману, і служить віссю, яка ділить територію Скіфії навпіл по довготі. По широті та ж картина. Тобто, тут і є центр скіфського чотирикутника.

Працюючи на кафедрі моделювання складних систем факультету кібернетики КНУ ім. Тараса Шевченка і займаючись територіальним моделюванням, я не міг не звернути уваги, що використання Геродотом математичної моделі тетрагона для опису Скіфії надає виняткові можливості для перевірки розрізнених даних, одержаних ним під час опитувань. Отже, друга гіпотеза полягала в тому, що підстави для подібної моделі дали природні топографічні властивості Скіфії.

Ясна річ, ідеального квадрата реальні географічні об'єкти утворити не могли, тому всі відомі спроби дослідників його побудови на сучасній карті з розмірами 4000 x 4000 стадій (700 — 720 км) призводили до того, що північні кути не мали ніякої прив'язки і опинялись вище кордону України, а в Скіфії він глибин Лісу не сягав.

Скрупульозний комплексний аналіз історико-географічних даних Геродота з використанням топоніміки і гідронімії (голосу землі) дав можливість знайти опорні точки для всіх кутів скіфського тетрагона. Дунайський кут визначився колишнім гирлом Істру (Дунаю) поблизу грецької емпорії Істрії, де тепер існує протока з озера Синього в Чорне море. Таврійський кут ототожнюється з найпівденнішою точкою нинішньої України мисом Саричем в Криму. Відстані від них до центру Скіфії Екзампаю виявились практично рівними.

Північні кути скіфського чотирикутника прив'язуються до вершин двох великих вододілів. Для Подільського кута — це г. Високий Камінь 440 м у горах Вороняках, що замикають річковий вузол приток Прип'яті і Дністра, а також Бугу Західного та Південного. Цей Чорноморсько-Балтійський вододіл був природним кутом Скіфії, заселяли його скіфи-орачі.

На північному сході в Слобожанському куті — це безіменна висота 276 м біля витоків Сейму. З цього вододілу починають свій біг притоки Дніпра Псел і Ворскла, а також Сіверський Донець і його притока Оскіл. Досі загадкою була формула Геродота, за якою більшість річок починалась з «великих озер», які марно шукали на поверхні землі. Виявилось, що йдеться про великі вододіли, зокрема Подільський та Слобожанський, які мають потужні підземні води, з яких через джерела, болота і поверхневі озера починаються річки.

Відстані від Екзампаю до двох північних кутів також майже не відрізняються. Утворений чотирикутник не є ідеальним квадратом, бо кожна з його сторін є апроксимацією (спрощенням) реального кордону, але повністю відповідає опису Геродота, за яким північна сторона визначалась розміщенням

трьох сусідніх народів — неврів, андрофагів та меланхленів, а західна — агатірсами. Слобожанський кут займали будини. Південний кордон не йшов на пряму через море, а вигинався разом з берегом Луккомор'я від гирла Дунаю до мису Сарича. Західний кордон Скіфії разом з течією Дунаю робив глибокий вигин до нинішньої р. Арджеш (Ордесс у Геродота), а потім йшов по схилах Карпат поза р. Сіретом (Тіарантом) до Дністра. Далі він продовжувався вже за його однойменною лівою притокою р. Серетом, в напрямку гір Вороняків.

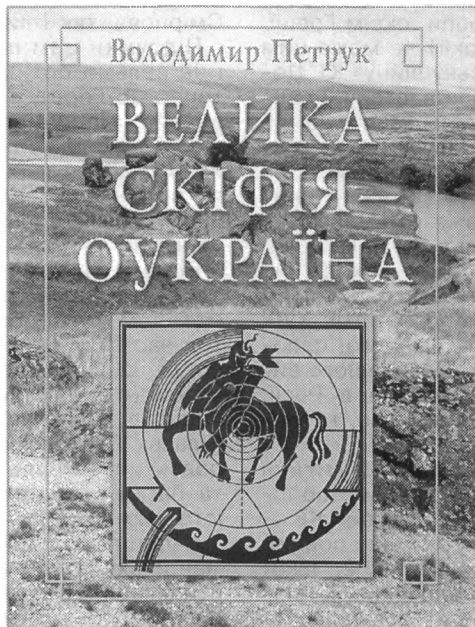
Північний кордон в основному збігався з межею зони Лісостепу і недалеко відхилявся від ідеалізованої сторони чотирикутника. Дніпро перетинав у районі Вишгорода. На Лівобережжі, в просторі між Дніпром, Десною і Сулою вдалося локалізувати згадану Геродотом «пустелю великих розмірів», яка виявилась вельми важливим орієнтиром.

Своєрідна ситуація спостерігається при порівнянні реального східного кордону і його геометричного відображення: лінії м. Сарич — Слобожанський кут. Фактично він йшов берегом Чорного моря до Боспорської (Керченської) протоки. Далі північним узбережжям Меотиди (Азовського моря) до гирла Дону (Танаїсу), потім до його розвилки на дві сучасні річки Сіверський Донець (Танаїс Скіфський) та Дон (Танаїс Сарматський) і ще трохи вище до Цимлянського броду, головного скотопрогоного переходу в давнину. З цієї точки південно-східний кордон круто мінняв напрямок і ставав північно-східним, прямуючи вододілом поміж двома Танаїсами вгору до Слобожанського кута. Крутий злам східної сторони пояснюється прив'язкою її до гідросистеми Меотида-Танаїс Скіфський, що повторює вигин Дніпра.

Таким чином, завдяки використанню комплексного підходу і принципів територіального моделювання вдалося створити нову карту з реальними кордонами Геродотової Скіфії, а той факт, що її географічний центр у місцевості Екзампай виявився цілком близьким (≈ 60 км) до нинішнього географічного центру України, позначеного спеціальним знаком біля смт Добровеличківки Кіровоградської області, служить переконливим доказом спадковості території протягом 2700-річної історії Великої Скіфії-України.

Аби ще далі заглибитись у морок віків, я перейшов до текстологічного дослідження повідомлень Геродота. Аналіз скіфської легенди із залученням археологічних даних дав можливість прослідкувати процес утворення єдиної країни в доскіфський період, протягом приблизно в 1000 років, терміну, визначеного самими скіфами. Виявилось, що першою археологічною культурою, яка покрила майже всю територію майбутньої Скіфії, була культура багатовапелкової кераміки індоіранського характеру. Вона або наступна зрубна культура можуть ототожнюватись з міфологічним царством Таргітая.

Визначилось і розташування трьох легендарних внутрішніх царств Великої Скіфії, що належали його «синам». Царством Ліпоксая були землеробські землі скіфів-орачів (авхатів) Правобережжя Дніпра в зоні Лісостепу, царством Арпоксая — задністровські землі катарів і траспівв включно зі Східними Карпатами, а царством Колаксія — зона Степів від Дунаю до Дону, включно з Кримом, що належала цар-

ським скіфам, параламам. Середньовічними аналогами цих трьох царств були Козацька Україна, Молдавське князівство і Кримське Ханство.

Понтійська легенда має зовсім інший характер і підводить до проблем розселення індоєвропейських народів, зокрема й самих греків. Калліпіди і гелони можуть розглядатися як автохтони, залишки давнього причорноморського населення. Дніпро постає як легендарна річка Ерідан, у перекладі з грецької — могутня Ревуча ріка.

Хибною виявилась поширена думка, що греки не знали про існування порогів на Дніпрі, в той час як греки-гелони жили аж на Ворсклі у великому торговельному і ремісничому центрі Гелон. Навпаки, добре знаючи виняткову геологічну і топографічну ситуацію цього регіону, де кам'яна гряда підіймається з-під землі і перегороджує шлях Ерідану-Борисфену, а за порогами численні протоки утворюють плетиво з плавнів, вони дуже влучно назвали цю місцевість Герри — що означало «плетений щит». Моделлю для цього прислужився бойовий щит, основа якого сплталась із прутиків, а зовні він обтягався шкірою. (Характерно, що й нині геологи використовують близький за змістом термін — Український кристалічний щит). Відповідно до такого трактування герри — це мешканці священної землі Герри, в переносному значенні — захисники (пор. російське — захитники) царських могил. Ту ж роль захисників рідної землі, образом якої були високі могили в степу, виконували запорожці.

У зв'язку з розгадкою назви Герри, на мій погляд, втратила сенс суперечка щодо першого царського некрополя на Сулі і взагалі меж Скіфії VII-VI ст. до н.е. Додаткові аргументи дістала концепція Великої Скіфії, що від початку свого існування охоплювала правобережний і лівобережний Лісостеп (авторами якої були В. А. Іллінська та О. І. Тереножкін), а не тільки степи, як вважав Б. М. Мозольський. Доказом того є тісні культурні зв'язки Посулля і Кубані, участь в першій переселенській хвилі царських скіфів на Лівобережжя і скіфів-георгоїв (переважаю меотів). У Подніпров'ї також було дві зони розселення скіфів-георгоїв, перша поміж річками Борисфеном і Пантікапом на відстані трьох днів плавання від Гілеї до місцевості Герри, а друга — 10 днів плавання в середній частині Дніпра: вздовж правого берега на землях нинішньої Черкащини, а на Лівобережжі — вздовж степового коридору.

Під час розгляду географічних питань доводилось локалізувати та ідентифікувати народи, що заселяли Скіфію або були її сусідами. Для цього широко використовувались матеріали давньогрецької, осетинської (прямої спадкоємиці сарматської, близької до скіфської) і української мов.

Це привело до такого пояснення відповідних назв: авхати (по-грецьки «зверхні») — мешканці земель скіфів-орачів, верхні по відношенню до степовиків нижньодніпровців; агатірси — у вузькому значенні верхньодніпровці, в широкому розумінні прикарпатці та взагалі мешканці Карпат; алазони — в передачі грецькою набрало значення «хизуни», а в скіфській вірогідно означало «егоїсти» (таке значення збереглось в осетинській мові), передає дану їм характеристику, що вони сіють хліб не на продаж, а тільки для себе; катіари — назва вірогідно пов'язана з оронімом Кодри в нинішній Молдавії, траспії — придністовці, від назви річки Тірас; сам Тірас теж має грецьку, а не місцеву назву, що означає Сирна річка, оскільки основною їжею мешканців її берегів, з якими зустрілись грецькі переселенці, був овечий сир.

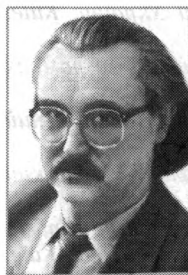
Пропоную також нетрадиційне пояснення назви народу андрофагів, нібито людодів. Ніякого археологічного підтвердження факту канібалізму серед культур Поліської зони не виявлено. Вірогідно, лісове населення Лівобережжя мало поховальний обряд трупоспалення і залишало людські кості в урнах на

поверхні землі, за що скіфами вони були прозвані людодідами. Подібне зневажливе ставлення полян до лісових племен, і з того ж приводу, зафіксоване навіть у Літописі Руському часу Київської держави.

Використання згаданих мов дозволило також ідентифікувати річки на сході Скіфії, згадані Геродотом. Це Гіргіс — нинішня р. Оскіл, ліва притока Сіверського Дінця, назва не грецька, а скіфська (по-осетинськи «гуиргае» означає — джерело), та Сіргіс — нинішня р. Битюг, ліва притока Дону, назва також не грецька, а скіфська (по-осетинськи «сіраг» — кінь-іноходець, те що — й «битюг»). Їх помилково вважали то Сіверським Дінцем, то Доном, то його притокою Чиром.

До цього часу загадкою залишались ще дві річки — Лік і Оар, від ідентифікації яких цілковито залежали варіанти відтворення шляху, котрий цар Дарій пройшов зі своїм військом в ході персько-скіфської війни. Ототожнення р. Оар з Волгою або однією з призовських річок, призводило до явних суперечностей або й заперечення версії самого Геродота. Виявилось, однак, що в природі існують такі річки: Лік — це нинішня р. Воронеж, а Оар (назва по-грецьки означає «жіноча») — це р. Усмань, ліва притока р. Воронеж (в осетинській мові «ус» — жінка, «мань» — моя). Смуги поміж річками Дон, Воронеж і Усмань дали можливість Дарію організувати укріплений табір, з якого почався зворотній біг до мосту на Дунаї краєм земель меланхленів, андрофагів і неврів, куди його зтягували скіфи. Такий круговий маршрут виявився значно коротшим від усіх запропонованих дослідниками раніше зигзагоподібних — всього 2700 км. Він у точності відповідає опису Геродота і вкладається у 65 днів, що близько до зазначеного ним терміну.

«Скіфський логос» я розглядав як історичне джерело і водночас як окремий літературний твір зі складною композицією, внутрішнім задумом та глибокою рекурсією. Задля чіткості розуміння сенсу повідомлень застосував спосіб розбивки прозового тексту білим віршем на основі виділення синтагм. Широко використовувались матеріали нартівського епосу.

В історіософському плані метод територіального моделювання об'єктивно змусив відмовитись від традиції російської історіографії все починати з держави, а української — з народу, й трансформувати відому триаду в таку послідовність: країна — народ (народи) — держава. Все це закономірно підводить до необхідності зміни історичної парадигми з «Історії України-Руси» на «Історію Великої Скіфії-України».

Результати цього дослідження лягли в основу монографії «Велика Скіфія-Оукраїна» (К., 2001. — 432 с.), виданої в рамках Національної програми випуску суспільно необхідних видань.

Володимир ПЕТРУК,
науковий працівник КНУ
ім. Тараса Шевченка,
член Національної спілки
письменників України

Редакція журналу «Українська культура» висловлює глибоке співчуття редактуру відділу літератури і мистецтва часопису Білоцерківцеві Наталі Генадіївні з приводу тяжкої втрати, смерті її батька

ГЕНАДІЯ ПЕТРОВИЧА

НОВА ПЛАСТИКА, НОВА ЯКІСТЬ

ВІЗИТКА ПРОФЕСІОНАЛА

Народився в 1952 році.
Освіта — Київський державний художній інститут (нині Академія мистецтв та архітектури).

Член Національної Спілки художників України.

Основні виставки:

1988 — галерея видавництва «Молода гвардія», Москва. Персональна виставка.

1990 — державна картинна галерея західного мистецтва. Львів. Персональна виставка.

1990 — «Осінній марафон». Гран-Пале, Париж.

1991 — міжнародне бієнале образотворчого мистецтва «Львів-91. Відродження». Лауреат основного призу.

1992 — бієнале «Пан Україна, 92». Дніпропетровськ. Лауреат в номінації живопис.

1993 — виставка «Степи України». Центр сучасного мистецтва. Варшава.

1993 — Національний художній музей України. Київ. Персональна виставка.

1994 — виставка «Українське народне мистецтво». Український дім. Київ.

1994—1995 — галерея Мелкома Фішера «Мистецтво Східної Європи». Нью-Йорк; виставки в Нью-Йорку, Чикаго, Торонто, Токіо.

1995 — галерея «Гердан» (презентація галереї). Львів.

1995 — міжнародне бієнале «Пан Україна». Дніпропетровськ. Учасник виставки та член журі.

1996 — галерея «Гердан». Виставка «5 років свободи». Львів.

1996 — I міжнародний артфестиваль «Український авангард і сучасне мистецтво». Український дім. Київ.

1997 — Національний художній музей України. Київ. Персональна виставка.

1997 — проект «Поza простором і часом» в рамках програми «Бонн—Касель. Німеччина».

1997 — виставка «Дух, тіло, розум». Національний художній музей. Львів.

1997 — II міжнародний артфестиваль. Український дім. Київ.

1998 — триєнале «Живопис-98». Національна Спілка художників України, центральний виставковий зал. Київ.

1998 — III міжнародний артфестиваль. Український дім. Київ.

1998 — ОР-галерея. Київ. Персональна виставка.

1999 — IV міжнародний артфестиваль. Український дім. Київ.

1999 — Верховна Рада України. Персональна виставка.

2000 — Український Інститут Америки. Нью-Йорк. Персональна виставка.

2001 — представництво України при ООН. Нью-Йорк. Персональна виставка.

2001 — виставка художників СНД в ЦБХ. Москва.

2002 (травень—червень) — Національний художній музей України. Київ. Ювілейна персональна виставка.

2002 (липень—серпень) — Державний історико-архітектурний заповідник. Чернігів. Персональна виставка.

2002 (серпень—вересень) — виставка українських художників у ЦБХ. Москва.

2002 (жовтень—листопад) — галерея мистецтв Авіаційного інституту (м. Харків), персональна виставка.

Цьогорічна ювілейна виставка криворізького художника Євгена Лещенка (Національний художній музей України), зберігаючи характерну для нього предметно-образну лінію, включає чимало робіт реалізованого внутрішнього потенціалу. Їх стилістика свідчить про нову якість розуміння та відтворення митцем світу природи та місця людини в ньому. Маються на увазі полотна трьох останніх років (десь від 1999 до 2002 — «Занурена в воду», «Полювання на комах», «Сонце взимку заходить рано», «Як швидко минає день» тощо).

А ще після перегляду виставки складається враження, що це, навіть на сьогодні, далеко не весь Євген Лещенко... Доробок саме цього періоду активно виділяється з експозиційного ряду: традиційна декоративність збагачена свіжою колористичною наповненістю. Якщо роботи 80—90-х років — це стилізований світ фауни і флори з наближенням до наїву, спрощений, об'єднаний строгою симетрією багатшарової композиції, то вже ці твори опановують об'єм, так і хочеться сказати: «Налиті життєдайними земними соками». Митець «заговорив» продуктивно новою пластикою, «оксамитовою» лінією, більшою амплітудою кожного кольору.

Увиразнилася символіка, яка лишається невід'ємною складовою живописно-філософського мислення Євгена Лещенка (наразі вдаватися до тлумачення живаних ним образів-символів не варто, бо то має бути окреме і серйозне тлумачення як праукраїнської, так і загальнолюдської системи знаків). Кожна робота застосовує окремої розшифровки лише її властивого коду.

Багатющий світ української природи, людина у контексті цього по-своєму неповторного простору — у митця він лише на перший погляд здається фантастичним, а вдвляючись, пізнаєш дух рідних просторів, лісів, ареалу надземного та водного простору. А в підсумку — arena життєдіяльності Людини. Складається враження, що всі живі істоти спостерігають за нею, її повсякденною метушню, пристрастями, пороками, вадами, і не можуть досягнути, чому Людина сліпа і глуха до голосу і краси природи... Великоокі пильноокі птахи і звірі, навіть рослини, мудро споглядають, а своїм спокоєм стверджують, що світ сам по собі досконалий.

Серед безлічі робіт, які внутрішньо сприймаєш, обов'язково виділиш одну. «Як швидко минає день» — полотно асоціативно рідниться з «Трьома поколіннями» Федора Кричевського. Вічна тема — людина в розквіті та згасанні. Через образ літньої жінки, особливо через просвітлений колорит простору, куди звернений її погляд, Євген Лещенко проявляє своє розуміння земного життя людини, як миті, і вічного житті її Духу — не безодня небуття попереду, а світло інших вимірів і світів.

Митець задіяний у круговерть внутрішнього динамічного саморозкриття, а значить — вже на обрії поблизують нові грані творчої палітри.

Наталка ЦИРА

Евген ЛЕЩЕНКО.

Як швидко минає день.

Червона осінь.

Вареники на парі. Натюрморт.

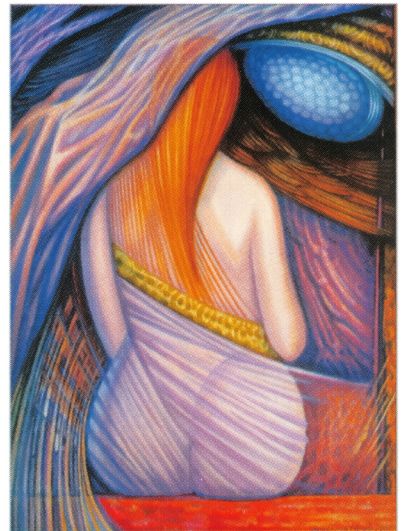
▶ Полонання на комах.

▶ Майстри вищого пілотажу.

▶ Квіти розмовляють.

Крізь складки неба і землі.

Провесінь.

У храмі — склад.

У ПОШУКАХ ЗОЛОТОЇ СЕРЕДИНИ

Леонід Мілевський — голова правління ВАТ «Український Професійний Банк». Але фотоапарат — його неодмінний супутник не лише у мандрівках, а й у службових поїздках.

— Гроші породжують зло, але без них — ще гірше. Тож я орієнтуюся на золоту середину, що дає можливість бути самостійним у творчій пристрасі. Згадайте лишень «бородате» повір'я: хочеш розорити друга — подаруй йому фотоапарат, — нагадав фотомайстер на відкритті своєї першої персональної виставки з нагоди 10-річчя Укрпрофбанку та 30-річчя фототворчості.

Леонід Анатолійович — учасник міжнародних фотовиставок-конкурсів, лауреат бліцтурніру фотографів у Прибалтиці.

Зустріч із В. Висоцьким.

Світанок над Затокою (Одещина).

Дозвілля «дикарів».

Метелик вибрав ехінацею.

Птахівник.

Нещодавно світлини Л. Мілевського експонувалися у залі Національного банку, на його другій персональній виставці.

На узліссі.

Зимовий візерунок.

